

ธมมปทฎฐกถา ทุติโย ภาค

(แบบแยก - อิติ คัมภีร์)

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ. ๖
๒. กุมภโฆสกวตถุ. ๕๖
๓. จุฬปนถตถุ. ๖๓
๔. พาลนภขตถุ. ๗๔
๕. มหาภสสพตถุ. ๗๖
๖. เทวสหายภิกขุวตถุ. ๗๗
๗. สกกวตถุ. ๗๙
๘. อณฺญตรภิกขุวตถุ. ๙๒
๙. นิคมวาลิติสสพตถุ. ๙๓

๓. จิตตวคความณณา

๑. เมฆียตถุ. ๙๖
๒. อณฺญตรภิกขุวตถุ. ๙๘
๓. อุภกณฺฐิตภิกขุวตถุ. ๑๐๕
๔. ภาคินเอยสงฆรภิกขิตตถุ. ๑๐๘
๕. จิตตทตถุ. ๑๑๑
๖. อารทวิปสสภิกขุวตถุ. ๑๑๖
๗. ปุติคตตตถุ. ๑๒๐
๘. นนทโคपालวตถุ. ๑๒๓
๙. โสเรยตถุ. ๑๒๕

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๒๙ มี.ค ๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ..... ๖
- [กษัตริย์ ๒ สหาย]..... ๖
- [เรียนมนต์และพิณ]..... ๖
- [พระเจ้าอุเทนกับนกหัสติลิงค์]..... ๘
- [อัลลกับปดาบเสียดี]..... ๙
- [กุมารอุเทนยกทัพช้าง]..... ๑๐
- [สองผู้เมียเดินทางไปหาอาชีพ]..... ๑๒
- [นายโกตฺฐลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]..... ๑๓
- [สุนัขตายเพราะอาลัยในพระเจ้าอุเทน]..... ๑๓
- [สุนัขไปเกิดเป็นโฆสกเทพบุตร]..... ๑๕
- [เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]..... ๑๕
- [โฆสกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]..... ๑๕
- [นางกาลินำโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]..... ๑๖
- [นางกาลินำโฆสกไปให้เกวียนทับ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโฆสกไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบ]..... ๑๗
- [นางกาลีเอาโฆสกไปโยนแหว]..... ๑๘
- [ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]..... ๑๘
- [ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]..... ๒๐

- [อุบายใหม่ของเศรษฐี]..... ๒๐
- [ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]..... ๒๑
- [ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาสน์]..... ๒๑
- [นายโฆสกะได้ภรรยา]..... ๒๒
- [เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]..... ๒๒
- [เศรษฐีทำกาละ]..... ๒๔
- [พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]..... ๒๔
- [นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]..... ๒๕
- [ทำลายฝาเรือนหนี ย่อมพ้นอหิวาตก]..... ๒๖
- [เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]..... ๒๘
- [พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]..... ๒๙
- [พระเจ้าอุเทนถูกจับ]..... ๓๐
- [พระเจ้าจันตปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]..... ๓๑
- [พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]..... ๓๒
- [พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันตปชโชต]..... ๓๓
- [ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]..... ๓๔
- [พระเจ้าอุเทนหนี]..... ๓๕
- [ประวัตินางมาคันทียา]..... ๓๖
- [สามเศรษฐีกับดาบส]..... ๓๘

[ประวัติเทวดา].....	๓๙	[ธิดาเศรษฐีได้ทาสเป็นสามี].....	๖๓
[ดาบสล้อมใส่อกบวช].....	๔๐	[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน].....	๖๓
[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร].....	๔๑	[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒].....	๖๔
[นายสุนนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์].....	๔๑	[มหาปณิกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน].....	๖๔
[นางขุชุตตาเลิศในทางแสดงธรรม].....	๔๓	[พาบุตรทั้ง ๒ ไปหาตา].....	๖๔
[ประวัติหน้าต่าง].....	๔๓	[มหาปณิกะออกบวช].....	๖๕
[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น].....	๔๓	[มหาปณิกะบรรลุอรหัต].....	๖๕
[พระนางมาคันทียาหาความด้วยเรื่องไก่].....	๔๔	[มหาปณิกะปรารถนึ่งองชาย].....	๖๕
[พระนางมาคันทียาหาความด้วยเรื่องงู].....	๔๕	[จุฬปณิกะบวชแล้วกลายเป็นคนโง่].....	๖๕
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวดี].....	๔๖	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๖
[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวดี].....	๔๗	[จุฬปณิกะถูกพระพี่ชายประณาม].....	๖๖
[พระราชาทรงถวายจีวรแก่พระอานนท์].....	๔๘	[พระจุฬปณิกะหนีไปสีกแต่สีกไม่ได้].....	๖๖
[พระนางสามาดีถูกไฟคลอก].....	๔๙	[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป].....	๖๗
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทียากับพวก].....	๕๐	[พระจุฬปณิกะเจริญภาวนาบรรลุพระอรหัต].....	๖๗
[ความตายของพระนางสามาวดี ควรแก้กรรมในปางก่อน].....	๕๑	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๘
[บุรพกรรมของพระนางสามาวดีกับบริวาร].....	๕๑	[พระจุฬปณิกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป].....	๖๘
[บุรพกรรมของนางขุชุตตรา].....	๕๒	[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณิกะอนุโมทนา].....	๖๙
[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา].....	๕๓	[พวกภิกษุปรารถนาพระคุณของพระศาสดา].....	๖๙
[แก้อรรถ].....	๕๓	[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์].....	๖๙
๒. กุมภโฆสกวตฺถุ.....	๕๖	[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท].....	๖๙
[กุมภโฆสกะกลัวตายหนีไปอยู่ภูเขา].....	๕๖	[เรื่องมถนพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา].....	๗๐
[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้].....	๕๖	[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราชกุมาร].....	๗๐
[กุมภโฆสกะรับจ้างทำงาน].....	๕๖	[ทรงเห็นโจรหนีเพราะมนต์ของมถนพ].....	๗๑
[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[กุสโลบายของพระราชา].....	๗๑
[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร].....	๕๗	[พวกภิกษุชมพระจุฬปณิกะ].....	๗๒
[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะเสียรู้นางสาววัง].....	๕๘	[แก้อรรถ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา].....	๕๘	๔. พาลนภตตวตฺถุ.....	๗๔
[กุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม].....	๕๙	[คนพาลชาวเมืองสวาทถิเลนนักชัศตร].....	๗๔
[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภโฆสกะ ไปถวายพระราชา].....	๕๙	[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน].....	๗๔
[กุมภโฆสกะถูกอุศตว์ไปเฝ้าพระราชา].....	๕๙	[แก้อรรถ].....	๗๔
[พระราชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ].....	๖๐	๕. มหากสสปตฺเถรวตฺถุ.....	๗๖
[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์].....	๖๐	[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ].....	๗๖
[กุมภโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๖๑	[แก้อรรถ].....	๗๖
[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ].....	๖๑	๖. เทวสหายภิกษุวตฺถุ.....	๗๗
[แก้อรรถ].....	๖๑	[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน].....	๗๗
๓. จุฬปณิกตฺเถรวตฺถุ.....	๖๓	[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒].....	๗๗

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาทราม].....๗๘
 [แก้อรธ].....๗๘

๗. สกกวตฺถุ.....๗๙
 [เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ].....๗๙
 [ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมขมาณพ].....๘๐
 [เรื่องมขมาณพ].....๘๐
 [มขมาณพได้สหาย ๓๓ คน].....๘๑
 [สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร].....๘๑
 [ช่างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา].....๘๒
 [ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน].....๘๒
 [มขมาณพกับพวกสร้างศาลา].....๘๒
 [มขมาณพมีภริยา ๔ คน].....๘๓
 [นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย].....๘๓
 [เรื่องช่างเอราวัณ].....๘๓
 [มขมาณพบำเพ็ญวัตตบพ ๗ ประการ].....๘๔
 [เทวดาก็บอสรุทำสงครามกัน].....๘๕
 [เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองช่างเอราวัณ].....๘๖
 [ภริยาของมขมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์].....๘๗
 [ท้าวสักกะโอวาทนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง].....๘๗
 [นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ].....๘๘
 [นางสุชาดา ธิดาของอสุร].....๘๙
 [ท้าวสักกะปลอมเป็นอสุร ชิงนางสุชาดา].....๘๙
 [พวกอสุรกลัวท้าวสักกะ].....๙๐
 [อานิสงส์ความไม่ประมาท].....๙๑
 [แก้อรธ].....๙๑

๘. อณฺญตรภิกขวตฺถุ.....๙๒
 [ภิกษุนั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์].....๙๒
 [ปฏิบัติตัดสังโยชน์].....๙๒
 [แก้อรธ].....๙๒

๙. นิคมวาลิติสฺสตเถรวตฺถุ.....๙๓
 [พระเถระที่ยอมรับปมทบาทแต่ในบ้านญาติ].....๙๓
 [พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา].....๙๓
 [เรื่องนกแขกเต้า].....๙๓
 [ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า].....๙๓
 [ภิกษุควรปรารถนาน้อยและมีสันโดษ].....๙๔
 [แก้อรธ].....๙๔

๓. จิตตวคฺคความณฺนา

๑. เมฆียตเถรวตฺถุ.....๙๖
 [พระเมฆียะถูกวิตกครอบงำ].....๙๖
 [แก้อรธ].....๙๖

๒. อณฺญตรภิกขวตฺถุ.....๙๘
 [อุบาสิกাজัดที่อยู่ถวายภิกษุ ๖๐ รูป].....๙๘
 [ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน].....๙๘
 [ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง].....๙๘
 [อุบาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก].....๙๙
 [อุบาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ].....๙๙
 [ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลุพระอรหัต].....๑๐๐
 [พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....๑๐๐
 [อุบาสิกาจักของถวายตามที่ภิกษุต้องการ].....๑๐๐
 [ภิกษุลาอุบาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา].....๑๐๑
 [พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว].....๑๐๒
 [แก้อรธ].....๑๐๒
 [ภิกษุนั้นกลับไปสู่มาตีกคามอีก].....๑๐๓
 [พระเถระบรรลุพระอรหัตและระลึกชาติได้].....๑๐๓
 [อุบาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ].....๑๐๓
 [พระเถระนิพพาน].....๑๐๔

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกขวตฺถุ.....๑๐๕
 [พระเถระแนะอุบายพ้นทุกข์แก่เศรษฐีบุตร].....๑๐๕
 [อยากสึกจนชูปนม].....๑๐๕
 [รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้].....๑๐๖
 [แก้อรธ].....๑๐๖

๔. ภาคินยยสงฆรฺกขิตตเถรวตฺถุ.....๑๐๘
 [พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย].....๑๐๘
 [พระหลานชายนึกถึงฆราวาสวิสัย].....๑๐๘
 [พระเถระถูกพระหลานชายตี].....๑๐๙
 [พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น].....๑๐๙
 [สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร].....๑๑๐
 [แก้อรธ].....๑๑๐

๕. จิตตพฺพตเถรวตฺถุ.....๑๑๑
 [เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย].....๑๑๑
 [เขาบวชเป็นภิกษุ].....๑๑๑
 [เขาบวชๆ สึก ถึง ๖ ครั้ง].....๑๑๑
 [ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก].....๑๑๒
 [บรรลุพระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง].....๑๑๒

[แก้อรธ]	๑๑๓
[กิลสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]	๑๑๔
[เรื่องบัณฑิตจอบเหียน]	๑๑๔
๖. อารทวิปัสสภิกขุวตถุ	๑๑๖
[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยู่ในโพรสมณ]	๑๑๖
[เวทดาทำอุบายหลอนภิกษุ]	๑๑๖
[พระศาสดาประทานอาวุธ]	๑๑๗
[เวทดากลับได้เมตตาคจิต]	๑๑๗
[พระสัมมาสัมพุทธตรัสคาถากำชับ]	๑๑๘
[แก้อรธ]	๑๑๘
๗. ปุติคตติสสเถรวตถุ	๑๒๐
[พระเถระกายเน่า]	๑๒๐
[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]	๑๒๐
[แก้อรธ]	๑๒๑
[พระปุติคตติสสเถระนิพพาน]	๑๒๑
[บุพพกรรมของพระติสส]	๑๒๒
[ประมวลผลกรรม]	๑๒๒

๘. นนทโคपालกตถุ	๑๒๓
[นายนั้นทะเลบหลีกราชภัย]	๑๒๓
[พระศาสดาไปโปรดนายนั้นทะเล]	๑๒๓
[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายนั้นทะเลถูกฆ่า]	๑๒๓
[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๓
[แก้อรธ]	๑๒๔
๙. โสเรยตเถรวตถุ	๑๒๕
[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]	๑๒๕
[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]	๑๒๕
[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองดักกลีลา]	๑๒๕
[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]	๑๒๖
[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]	๑๒๖
[นางคลอดบุตร]	๑๒๖
[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]	๑๒๖
[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]	๑๒๗
[เขากลับเพศเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]	๑๒๘
[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๙
[แก้อรธ]	๑๒๙

๒. อุปมาทศคุณณา

“มคคฺมุหฺหปุริโส อหํ ภาณเต, ทูโรโต ว อากโตมฺหิ, กิ ปน ภาณเต อโย อิมสฺมี ฐาเน เอกโก ว วสติ, อญฺญปิ โกจิ อตฺถิ -อิติ อาห.

“อตฺถิ เม เอกโก สหายโก -อิติ.

“กุหิ โส -อิติ.

“เอตสฺมี ปพฺพเต วสติ, อุโปสถทิวเส ปน อคฺคิ น ชาเลสิ, นฺน มโต ภวิสฺสติ -อิติ.

“เอวํ ภาณเต -อิติ.

“เอวมาวุโส -อิติ.

“อหํ โส ภาณเต -อิติ.

“กุหิ นิพฺพตฺโตสิ -อิติ.

“เทวโลเก มหฺสฺสโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโตสฺมิ, ภาณเต ‘อโย อิมสฺมี ฐาเน อากโตมฺหิ,
อปิ นฺ โข อโยยานํ อิมสฺมี ฐาเน วสนฺตํ โกจิ อุปทฺทโว อตฺถิ -อิติ.

“อาม อาวุโส, หตฺถิ^๑ นิสฺสาย กิลมามิ -อิติ.

“กิ ปน โว ภาณเต หตฺถิ กโรนฺติ -อิติ.

“สมมชชนฺฐาเน ลนฺทํ ปาเตนฺติ, ปาเทหิ ปหฺริตฺวา ปิสฺสุ อฺทฺธฺรณฺติ, สฺวาทํ ลนฺทํ ฉชฺเตนฺโต ปิสฺสุ สมนํ กโรนฺโต กิลมามิ -อิติ.

“กิ ปน เตสํ อนาคมนํ อิจฺฉถ -อิติ.

“อามาวุโส -อิติ.

“เตนฺหิ เตสํ อนาคมนํ กริสฺสามิ -อิติ ตาปสฺสส หตฺถิกนฺตวิณฺญเจว หตฺถิกนฺตมนฺตญจ อทาสิ.

ทพฺพโต จ ปน วิณาย ติสฺโส ตนฺติโย ทสฺเสตฺวา ตโย มนฺเต อุกฺคณฺหาเปตฺวา

“อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา โอลเกตฺปิ อสฺกโกนฺตา หตฺถิ ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา ปจฺจโต โอลเกนฺตา ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺติ ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, หตฺถิ ยฺยปติ ปิฏฺฐิ อฺปนฺนาเมนฺโต^๒ อากฺจฺจติ -อิติ อากฺจฺจิตฺวา

“ยํ โว รุจฺจติ, ตํ กรเยยถ -อิติ วตฺวา ตาปสฺสํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ.

ตาปสฺสํ ปลายนฺตํ วตฺวา ปลายนฺตฺนฺติ ปหฺริตฺวา หตฺถิ ปลายเปตฺวา วสิ.

๑ ส. ย. หตฺถิ.

๒ ส. ม. ย. อฺปนฺเนโต.

[พระเจ้าอุเทนกับนภทศีลิ่งค์]

ตสมมี สมเย โภสมพิยั ปฺรณตโป นาม ราชา อโหสิ.^๑

โส เอกทิวสั คพฺภินิยา เทเวีย สทฺธิ พาลาตปั ตปฺปมาโน อากาสตเล นิสีทิ.

เทวี รณฺโณ ปารุปนั สตสทฺสคฺชนิกั รตตคมพลั ปารุปีตฺวา นิสินฺนา รณฺญา สทฺธิ สมฺมุลลปมาณา
รณฺโณ องคฺคฺลิตโต สตสทฺสคฺชนิกั ราชมุทฺทิกั นีหริตฺวา อตฺตโน องคฺคฺลियั ปฺลนฺธิ.

ตสมมี สมเย หตฺถิลิงคฺสกุโณ อากาเสนาคจฺจนฺโต เทวี ทิสฺวา “มัสเปสิ -อิตฺติ สณฺญา ย ปกฺเข วิสฺสชฺเชตฺวา โอตฺริ.

ราชา ตสฺส โอตฺรณสทฺเทน ภาโต อุกฺกุฏาย อนฺโตนิเวสนั ปาวิสิ.

เทวี ครุคฺคพฺกตฺยา เจว ภีรูกฺชาติกตฺยา จ เวเคน คนฺตุํ นาสกฺขิ.

อถ นั โส สกฺกุโณ อชฺฌมฺปตฺโต^๒ นชฺปฺลชฺเร นิสีทาเปตฺวา อากาสั ปกฺขนฺทิ.

เต กิร สกฺกุมา ปญฺจนนั หตฺถินั พลั ชาเรนฺติ, ตสมฺมา อากาเสน เนตฺวา ยถารุจิตฺกฺกุฏานฺเน นิสีทิตฺวา มัสสิ ชาทฺนฺติ.

สาปิ เตน นียมาณา มรณภยภีตา จินฺตสิ “สจฺหา วิรวิสฺสามิ, มนุสฺสสทฺโท นาม ติรจฺฉานคตฺตานั อุกฺกเพชฺนิโย,
ตํ สุตฺวา มํ ฉชฺเฑสฺสตี, เอวํ สนฺเต, สทฺ คพฺเภณ ชีวิทกฺขยั ปาปฺญนฺสสามิ, ยสมมี ปน ฐานฺเน นิสีทิตฺวา มํ ชาทิตฺตุํ อารภิสฺสตี,
ตตฺร นั สทฺทํ กตฺวา ปลาเปสฺสามิ -อิตฺติ.

สา อตฺตโน ปณฺชิตตฺยา อธิวาสสิ.

ตทา จ ทิมวณฺตปฺปเทเส โลกั วชฺตฺมิตฺวา มณฺชปกาเรน ฐิตฺโต เอโก มหานิโครโธ โหติ.

โส สกฺกุโณ มิคฺรุปาทีนึ ตตฺถ เนตฺวา ชาทฺติ, ตสมฺมา ตปี ตตฺถเวย เนตฺวา วิญฺญปฺนฺตเร ฐเปตฺวา อาคตฺมคฺคั ओโลเกสิ.

อาคตฺมคฺคั โลกานั กิร เตสฺส ฐมฺมตา.

ตสมมี ขณฺ เทวี “อิทานิ อิมํ ปลาเปตฺตุํ วญฺญตฺติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

อุกฺโก หตฺถเ อุกฺกขิปิตฺวา ปาณิสทฺทญฺเจว มุขสทฺทญฺจ กตฺวา ตํ ปลาเปสิ.

อถสฺสา สุริยตฺถงคฺมนกาเล คพฺเภ กมฺมชฺวาตา จลิสฺสุ.

สพฺพทิสฺสาสุ คชฺชนฺโต มหาเมฆเ อุกฺกุฏทึ.

สุเข ฐิตฺยา ราชมฺหเสเลีย “มา ภายิ อยฺเย -อิตฺติ วจนฺมตฺตปี อลภฺมานาย ทฺกฺชปฺเรตฺยา สพฺพรตฺตี นิตฺทา นาม นาโหสิ.

วิภายฺมานาย ปน รตฺติยา, วลาหกฺวิกโม จ อรุณฺคฺคฺมนนฺจ ตสฺสา คพฺภวญฺญานนฺจ เอกกฺกชฺเณยฺเว อโหสิ.

๑ ส. ม. ย. โหติ.

๒ ส. ย. อชฺฌมฺปตฺโต.

สา เมฆอุตุยจ^๓ อรุณคคมนอุตุยจ คเหตวา ซาตตตวา ปุตตสส “อุเทโน -อิติ นามมกาสิ.

[อัลลกะปตบาบสเสยพิริ]

อลลกะปตบาบสสสิปิ โข ตโต อวิหุเร วสนนุฐานัน โหติ.

โส ปกตียา วสสทิวเส สีสถเยน ผลาผลตถาย วณัน น ปริสติ,
ตัม รุกขมุลล์ คนตวา สกุณน ซาติตมฺसानัน อญฺฐี^๒ อหริตวา โภญฺญตวา รสํ ปจิตวา ปิวติ,
ตสฺมา ตํทิวสํปิ “อญฺฐี อหริสฺสามิ -อิติ ตตถ คนตวา รุกขมุเล อญฺฐี ปริเยสนนโต
อุปริ ทารกสทฺทํ สุตวา โอลเณนโต เทวี ทิสฺวา “กาสิ ตวํ -อิติ วตฺวา
“มานุสิมฺหิ -อิติ (วุตเต), “กถํ อากตาสิ -อิติ (ปุจฺฉิตฺวา)
“หตถลึงคสกุณน อานันตมฺหิ -อิติ วุตเต, “โอตฺร -อิติ อห.

“ซาติสมเกทโต ภายามิ อยฺย -อิติ.

“กาสิ ตวํ -อิติ.

“ซตฺตียา -อิติ.

“อหํปิ ซตฺตียาว -อิติ.

“เตนฺหิ ซตฺตียมายํ กเถหิ -อิติ.

โส กเถสิ.

“เตนฺหิ อารุยฺห, ปุตตํ เม โอลาเรหิ -อิติ.

โส เอเกน ปสฺเสน อภิรุณมคคํ กตฺวา อภิรุหิตฺวา ทารกํ คณฺหิตฺวา,
“มา มํ หตเถน จุปี -อิติ วุตเต, ตํ อจฺจุปีตฺวาว ทารกํ โอลาเรสิ.

เทวีปิ โอลฺริ.

อล นํ อสฺสมปทํ เนตฺวา สีสเกทํ อกตฺวา ว อุนฺกมฺปาย ปฏฺิซคฺคิ,
นิมมกฺขิกมฺจํ อหริตฺวา สลฺยซาตฺตาสาลี อหริตฺวา ยาคุํ ปจิตฺวา อทาสิ.

เอวํ ตสฺมี ปฏฺิซคฺคนเต, สา อปรภาเค จินฺเตสิ

“อหํ เนว อากตมคคํ น คมนมคคํ ซานามิ, อิมินาปิ เม สทฺธี วิสฺสาสมตฺตปี นตถิ,
สเจ ปนายํ อมฺเห ปหาย กตถจि คมิสฺสติ, อุโภปิ อีเชว มรณํ ปาปุณฺิสฺสาม,
ยงฺกิลฺยจि กตฺวา อิมสฺส สีสํ ภินฺหิตฺวา, ยถา มํ น มุญฺจตุํ”, ตถา กาทุํ วญฺญูติ -อิติ.

๓ สี. ม. ย. ปพพตอุตุยจ.

๒ สี. ย. อญฺฐี.

๓ สี. ย. มุญฺจติ.

อถ นํ ทุนนฺวตฺถทฺพปารุตฺทสฺสเนน ปฺโถเกตฺวา สฺลวฺนํสํ ปาเปสฺสิ.

ตโต ปฏฺฐาย เทวปฺปี สมคฺคสํวํสํ วสฺสึ.

[กุมารอุเทนยกทัพช้าง]

อถกทิวสํ ตาปฺโส นกฺขตฺตโยคํ โอลฺเกนฺโต ปฺรนตฺปสฺส นกฺขตฺตปฺปีฬนํ ทิสฺวา “ภทฺเท โกสมฺพฺยํ ปฺรนตฺปราชา มโต -อิตฺติ อาท.

“กสมฺมา อยฺย เหวํ วเทสิ? กิณฺเต เตน สทฺธี อาฆาโต อตฺถิ -อิตฺติ.

“นตฺถิ ภทฺเท, นกฺขตฺตปฺปีฬนมฺสฺส ทิสฺวา เหวํ วทามิ -อิตฺติ.

สา ปโรทฺติ.

อถ นํ “กสมฺมา โรทฺสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, ตาย ตสฺส อตฺตโน สามีกภาเว อกฺขาเต, อาท

“มา ภทฺเท โรทฺติ, ชาตสฺส นาม นียโต มจฺจุ -อิตฺติ.

“ชานามิ อยฺย -อิตฺติ.

“อถ กสมฺมา โรทฺสิ -อิตฺติ.

“ปุตฺโต เม กุลสนฺตกสฺส รชชสฺส อนฺจฉวิโก, สเจ ตตฺตราชํ ภวิสฺสตี, เสตจจตฺตํ อุสฺสาปยิสฺสตี; อิทานิ มหาชานิกโก วต ชาโต -อิตฺติ
โสเกน โรทามิ อยฺย -อิตฺติ.

“โหตุ ภทฺเท, มา จินฺตยฺย, สจสฺส รชชํ ปตฺถเอสฺสิ, อหฺมสฺส รชชลภนาการํ กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺส หตฺถิกนฺตวิณฺญเจว หตฺถิกนฺตมนฺเต จ อทาสฺสิ.

ตทา อนเภาณิ หตฺถิสฺตสฺสทฺสสาณิ อาคนฺตฺวา วมฺมฺรฺกฺขมฺมุเล นิสฺสีหนฺติ.

อถ นํ อาท “หตฺถิสฺส อฺนาคเตสฺสเยว, รุกฺขํ อภฺริทฺติวฺวา, เตสฺส อาคเตสฺส, อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหร,

สพฺเพ นฺวตฺติตฺวา โอลฺเกตฺปู อสฺกโกณฺตา ปฺลายิสฺสนฺติ. อโถตฺริวฺวา อาคจฺเจยฺยาสฺสิ -อิตฺติ.

โส ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อโรเจสฺสิ.

อถ นํ ทฺตฺยทิวเส อาท “อชฺช อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหเรยฺยาสฺสิ, หตฺถิ นฺวตฺติตฺวา ปจฺจโต โอลฺเกนฺตา ปฺลายิสฺสนฺติ -อิตฺติ.

ตทาปฺปี ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อโรเจสฺสิ.

อถสฺส มาตฺรํ อามนฺเตวฺวา “ภทฺเท ปุตฺตสฺส เต สาสนํ เทหิ, เอโต ว คนฺตฺวา ราชา ภวิสฺสตี -อิตฺติ อาท.

สา ปุตุต อามนเตตวา “ตาด ตว โกสมพียั ปฺรณตปรณโณ ปุตุโต, มั สคพภั หตถิลิงคสกุโณ อาเนสิ -อิติ วตวา
เสนาปติอาทีนั นามานิ อาจิกขิตวา “อสททหนदानั อิมั ปิตุ ปารุปนกมพลญเจว ปิลนธนมุทิกถญจ ทสเสยยาสี -อิติ วตวา”
อุยโยเชสิ.

กุมารโ ตาปสั “อิทานิ กิ โกรมิ -อิติ อาห.

“รุกขสส เหมฐิมสาขาย นิสีทิตวา อิมั มนตั วตวา อิมั ตนตี ปหฺร, เขฎฐหตถิ เต ปิฎฐิ อุปนาเมตวา อุปสงกมิมิสฺสตี,
ตว ตสส ปิฎฐิยั นิสินโนว คนตวา รชชั คนหาหิ -อิติ.

โส มาตาปิตโร วนทิตวา ตถา กตวา อากตสส หตถิโน ปิฎฐิยั นิสีทิตวา ตั กณเณ มนตยิ
“อหั โกสมพียั ปฺรณตปรณโณ ปุตุโต, เปตติกั เม รชชั คนทิตวา เทหิ สามิ -อิติ.

โส ตั สุตวา “อเนกานิ หตถิสหสฺसानิ สนนิปตฺนตุ -อิติ หตถิรวั รวิ. อเนกานิ หตถิสหสฺसानิ สนนิปตีสุ.

ปุณ “ชินฺณหตถิ ปฏิกกมนตุ -อิติ รวั รวิ. ชินฺณหตถิ ปฏิกกมิมิสฺ.

ปุณ “อติตรุณา หตถิ นีวตฺนตุ -อิติ รวั รวิ. เตปิ นีวตตีสุ.

โส อเนเกหิ โยธหตถิสหสเสหเว ปรีวูโต ปจจนตคามั ปตวา
“อหั รณโณ ปุตุโต, สมปตตี ปตถยมานา มยา สหธิ อากจณฺตุ -อิติ

ตโต ปุฎฐาย มนุสฺสสงคหั กโรนโต คนตวา นครั ปรีวาเรตวา “ยุทฺธั วา เม เทนตุ รชชั วา -อิติ สาสนั เปเสสิ.

นาคธา อาหัสสุ “มยั เทวปิ น ทสสาม, อมหากั หิ เทวี ครุคพภา หตถิลิงคสกุเณน นีตา^๑,
ตสสา อตถิภาวั วา นตถิภาวั วา น ชานาม, ยาว ตสสา ปวตตี น^๒ สุโณม, ตาว เนว ยุทฺธั ทสสาม น รชชั -อิติ.

ตทา กิร ตั ปเวณิรชชั อโหสิ.

ตโต กุมารโ “อหั ตสสา ปุตุโต -อิติ วตวา เสนาปติอาทีนั นามานิ กเถตวา
ตถापि อสททหนदानั รตตกมพลญจ มุทิกถญจ ทสเสสิ.

เต ตั รตตกมพลญจ มุทิกถญจ สลฺขานิตวา นิกกงฺขา หุตวา ทวารั วิวริตวา ตั รชเช อภิสสิญจีสุ.

อัย ตาว อุเทนสฺส อุปฺปตติ.

๑ สี. ยู. ทตวา.

๒ สี. ยู. หตถิลิงคสกุเณนาหตา.

๓ สี. ยู. น -อิติ นตถิ.

[สองฝั่งแม่น้ำเดินทางไปหาอาชีง]

อลลกปฺรภูงฺเฐ^๑ ปน ทุพฺภิกฺเข อุปฺปนฺเน, ชีวิตฺตํ อสฺสโกนฺโต เอโก โกตฺถลิกโก นาม มนุสฺโส กาลี นาม
ตฺรณฺปุตฺตํ ภริยํ อาทาย^๒ “โกสมพฺยํ คนฺตวา ชีวิสฺสาม -อิตี” ปาถะยฺยํ คเหตุวา นิกฺขมิ.

“อหิวาตฺกโรเคน มหาชเน มรฺนเต, นิกฺขมิ -อิตีปิ วทฺนติเยว.

เต คจฺจนฺตา, ปาถะยเย ปริกฺชีเณ, ชุทฺทาภิกฺฤตา ทารกํ วหิตฺตํ นาสฺกฺชีสุ.

อถ สามิกโก ปชาปตี อาท “ภทฺเท มยํ ชีวฺนตา ปุณฺ ปุตฺตํ ลภิสฺสาม, ฉชฺเขตฺวา นํ คจฺจาม -อิตี.

มาตุ หทยํ นาม มุทฺกํ โหติ, ตสฺมา सा อาท “นาหํ ชีวฺนตเมว ปุตฺตํ ฉชฺเขตฺตํ สฺกฺชีสฺสามิ -อิตี.

“อถ ก็ กโรม -อิตี.

“วาเรน นํ วหาม -อิตี.

มาตา อตฺตโน วาเร ปุปฺพหามํ วีย นํ อุกฺชีปิตฺวา อุเร นิปฺชชาเปตฺวา องเณน วหิตฺวา ปิตุ เทติ.

ตสฺส ตํ คเหตุวา ฐฺปิตรฐฺปิตรฐฺฐานเณ ฉาตฺกโตปิ พลวตฺรา เวทนา อุปฺปชฺชติ.

โส ตํ ปุณฺปฺปุนํ อาท “ภทฺเท มยํ ชีวฺนตา ปุตฺตํ ลภิสฺสาม, ฉชฺเขตฺม นํ -อิตี.

สาปิ ปุณฺปฺปุนํ ปฏิกฺชีปิตฺวา ปฏิวจฺนํ นาทาสิ.

ทารโก วาเรน ปรีวตฺตียมาโน กิลฺนโต ปิตุ หตฺเถ นิทฺทายิ.

โส ตสฺส นิทฺทายนภาวํ ญตฺวา มาตฺรํ ปฺรโต กตฺวา เอกสฺส คจฺจสฺส เหมฐฺฐา ปณฺณสนฺนเร ตํ นิปฺชชาเปตฺวา ปายาสิ.

มาตา นินฺวตฺติตฺวา โอลเณนตี ปุตฺตํ อทิสฺวา “สามิ กุหิ เม ปุตฺโต -อิตี ปุจฺฉิ.

“เอกสฺส เม คจฺจสฺส เหมฐฺฐา นิปฺชชาปิโต -อิตี.

“สามิ มา มํ นาสยิ, ปุตฺตํ วินา ชีวิตฺตํ น สฺกฺชีสฺสามิ, อาเนหิ เม ปุตฺตํ -อิตี อูรํ ปหฺริตฺวา ปรีเทวิ.

อถ นํ นินฺวตฺติตฺวา อาเนสิ.

ปุตฺโตปิ อนฺตรามคฺเค มโต โหติ.

อิตี โส เอตฺตเก ฐฺานเณ ปุตฺตํ ฉชฺเขตฺวา ตสฺส นิสฺสนฺเทน ภาวฺนตฺเร สตฺต วาเร ฉชฺจตีโต.

ปาปกมฺมํ นามตํ “อปฺปกํ -อิตี นาวมญฺญิตพฺพํ.

๑ ส. ย. อชิตฺรภูงฺเฐ.

๒ ส. ม. ย. กาลี นาม ตฺรณฺปุตฺตํ กาลี นาม ภริยํ อาทาย.

๓ ส. ม. ย. โกสมพฺยํ ... ชีวิสฺสามิ -อิตี.

เต คจฉนฺดา เอกํ โคปาลกฺลํ ปาปุณฺสีสุ.

[นายโกตฺถลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]

ตํทิวสจฺจ โคปาลกสฺส เชนฺมจฺจลํ โหติ.

โคปาลกสฺส เคเห นิพฺพุตํ เอโก ปจฺเจกพฺพุทฺธ ภูณฺชติ.

โส ตํ โภเชตฺวา มจฺจคฺคมาสิ.

พฺพุ ปายาโส ปฏฺยตฺโต โหติ.

โคปาลโก เต อาคเต ทิสฺวา “กุโธ อาคตตฺถ -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี สุตฺวา มุฑฺดาติโก กุลปฺพุตฺโต
เตสุ อุนฺกมฺปิ กตฺวา ปนฺทุเตน สປປိນา ปายาสํ ทาเปสิ.

ภริยา “สามี ตยิ ชีวันเต, อหํ ชีวามิ นาม, ทิฆรตฺตํ อุโนทโรสิ, ยาวทตฺถํ ภูณฺช -อิตฺติ วตฺวา สປປိນา สทฺธี ตทภิมฺมุขณฺเณว^๑ กตฺวา
อตตนา มนฺทสປປိ โภกเมว ภูณฺช.

อิตฺโร พฺพุ ภูณฺชิตฺวา สตตฺถฏฺฐทิวเส ฉาตตฺยา อาหารตณฺหํ ฉินฺทิตฺุํ นาสกฺขิ.

โคปาลโก เตสํ ปายาสํ ทาเปตฺวา สยํ ภูณฺชิตฺุํ อารภิ.

โกตฺถลิกโก ตํ โอลเณนฺโต นิสฺสิตฺวา เหมฏฺฐาปีฐฺเณ นิປนฺนาย สุนฺชียา โคปาลเณน วฏฺเณตฺวา ทียมานํ ปายาสປປิณฺหํ ทิสฺวา
“ปุณฺณวตฺยา สุนฺชิ นิพฺพุตํ เอวรूपํ โภชนํ ลภติ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

โส รตฺติภาเค ตํ ปายาสํ ชีราเปตฺุํ อสฺกโกนฺโต กาลํ กตฺวา ตสฺสา สุนฺชียา กุจฺฉิสฺมิ นิพฺพุตฺติ.

อถสฺส ภริยา สรริภิจจํ กตฺวา ตสฺมีเยว เคเห ภตี กตฺวา ตณฺฑุสนานาหิ ลภิตฺวา ปจิตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ปตฺเต ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา

“ภนฺเต ทาสสฺส โว ปาปุณฺดาตุ -อิตฺติ วตฺวา จินฺเตสิ “มยา อิเชว วสิตุํ วฏฺฐติ, นิพฺพุตํ อโยโย อิธาคจฺฉติ,

เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา, เทวสิกํ วนฺทนต์ิ เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺตี จิตฺตํ ปสาเทนฺตี พฺพุ ปุณฺณํ ปสฺวิสฺสามิ -อิตฺติ

สา ตตฺถเวว ภตี กโรนฺตี วสิ.

[สุนัขตายเพราะอาลัยในพระปัจเจกพุทธเจ้า]

สาปิ โข สุนฺชิ ฉฏฺฐเณ วา สตตฺเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกุรี วิชายิ.

โคปาลโก ตสฺส เอกเณนฺยา ชีริ ทาเปสิ.

โส นจิริสฺเสว วทณฺติ.

อถสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธ ภูณฺชนฺโต นิพฺพุตํ เอกํ ภตฺตປປิณฺหํ เทติ.

โส ภคตปิณฺฑํ นิสฺสาย ปจฺเจกพุทฺเธ สีนฺหมกาสิ.

โคปาลโก นินฺพทฺธํ เทว วาเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูฏานํ ยาติ.

โส คจฺฉนฺโตปิ อนุตรามคฺเค วาลมิกฺกุฏานเณ ทณฺเฑน คจฺฉเ จ ภูมิจฺจ ปทริตฺวา

“สุสุ -อิตฺติ ติกฺขตฺตํ สทฺทํ กตฺวา วาลมิกเ ปลาเปสิ.

สุนฺโขปิ เตน สทฺธี คจฺฉติ.

โส เอกทิวสํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาท “ภนฺเต ยทา เม โอกาโส น ภวิสฺสติ, ตทา อิมํ สุนฺขํ เปเสสฺสามิ,

อิมสฺส ปทิตฺตญฺญาเณน อาคจฺฉเยยถ -อิตฺติ.

ตโต ปฺภูฏาย โอนฺกาสทิวเส “คจฺฉ ตาต, อຍຍံ အာဏေဝိ -อิตฺติ สุนฺขํ เปเสสิ.

โส เอกวจนฺเนนฺว ปกฺขนฺทิตฺวา สามิกสฺส คจฺฉนฺตํ โปนฺนํ ภูฏานเณ^๑ ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา เตน สทฺเฑน วาลมิกานํ ปลายนฺภาวํ ญฺตฺวา

ปาโต ว สรီรฺปฺปฏิชคฺคณํ กตฺวา ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วสนฺนํ ภูฏานํ คนฺตฺวา

ปณฺณสาลาทฺวาเร ติกฺขตฺตํ ภูสฺสิตฺวา อตฺตโน อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา เอกมฺนฺเต นินฺพชฺติ.

ปจฺเจกพุทฺเธ เวลํ สลลฺกฺเขตฺวา นิกฺขนฺเต, โส ภูสฺสนฺโต ปุโรโต ปุโรโต ว คจฺฉติ.

อนุตรนฺตรา ปจฺเจกพุทฺธํ ตํ วิมฺสนฺโต อญฺญํ มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชติ.

อถสฺส ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา ภูสฺสิตฺวา อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

อถกทิวสํ อญฺญํ มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชิตฺวา เตน ปุโรโต ติริยํ ฐตฺวา วาริยมาโนปิ อนิวตฺติตฺวา สุนฺขํ ปาเทน อปฺนุทิตฺวา ปายาสิ.

สุนฺโข ตสฺส อนิวตฺตนภาวํ ญฺตฺวา นิวตฺติตฺวา นินฺวาสนกณฺเณ ฬิสิตฺวา อากทฺฒนฺโต อิตฺรมคฺคเมว นํ อโรเปสิ.

เอวํ โส ตสฺมี พลวสิเนหํ อุปฺปาเทสิ.

ตโต อปรภาเค ปจฺเจกพุทฺธสฺส จิวฺรํ ชิริ.

อถสฺส โคปาลโก จิวฺรวตฺถานิ อทาสิ.

ตเมณํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาท “อาวุโส จิวฺรณฺนาม เอกเกน ทุกฺกรํ กาทฺตุ, ฆาสฺสูกฺกุฏานํ คนฺตฺวา กาทฺเรสฺสามิ -อิตฺติ.

“อิเธว ภนฺเต กโรถ -อิตฺติ.

“น สกฺกา อาวุโส -อิตฺติ.

“เตนฺหิ ภนฺเต มา จิริ พหิ วสิตฺถ -อิตฺติ.

สุนฺโข เตสํ กถํ สุนฺนฺโต ว อญฺญาสิ.

๑ สี่. ม. ย. คจฺฉนฺตํ โปนฺนํ ภูฏานเณ.

ปัจเจกพุทธโธ “ติฏฐ อูปาสก -อิตติ โคपालกั นีวตตาเปตวา เวหาส อพภุคคณตวา คนธมาทนาภิมุโข ปกุกามิ.

สุนขสส ตั อากาเสน คจฉนตํ ทิสฺวา ภุกกริตฺวา” ฐิตสส, ตสมิ จกฺขุปลั วิชหนเต, ททยิ ผลิตฺ.

[สุนัขไปเกิดเป็นโสมกเทพบุตร]

ติจรจนา^๑ นามเต อุษุชาติกา โหนติ อุกฺกิลลา, มนุสฺสา ปน อณฺญิ ททเยน จินฺเตนติ อณฺญิ มุขเณ กเณติ
เตเนวาท^๒ “คหนิ เหนฺติ ภาเนเต ยทิทิ มนุสฺสา, อุตตานิ เหนฺติ ภาเนเต ยทิทิ ปสฺโว -อิตติ.

อิตติ โส ตาย อุษุทิฏฐิตาย อุกฺกิลตาย กาลิ กตฺวา ตาวตีสฺวเน นิพพตฺโต อจฺจราสทสสปริวฺโต มหาสมปตฺตี อนฺโกลิ.

ตสฺส กสฺสจฺจ กณฺณมฺมุเล มนตฺยนตสฺส สทฺโท โสฬสโยชนฐฺฐานิ ปรตติ.

ปกตติกาสทฺโท ปน สกฺลึ ทสโยชนสทสฺสึ เทวนครึ ฉาเทติ.

เตเนวสฺส “โสมกเทวปฺตฺโต -อิตติ นามิ อโหสิ.

“กสฺส ปเนส นิสฺสนฺโท -อิตติ

“ปัจเจกพุทธเช เปเมน ภุกกรณสฺส.”

โส ตตถ น จิริ ฐตฺวา จวิ.

[เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]

เทวโลกโต ทิ เทวปฺตฺตา “อายุภฺขเยน ปุณฺณภฺขเยน อาหารภฺขเยน โโกเปน -อิตติ จตฺุติ การเณหิ จวนฺติ.

ตตถ เยน พหุ ปุณฺณภฺมมํ กตํ โหติ, โส เทวโลก อูปฺขชิตฺวา ยาวตายุภุ ฐตฺวา อฺปรฺปริ นิพพตฺตติ, เหวํ อายุภฺขเยน จวติ นาม.

เยน ปริตตํ ปุณฺณํ กตํ โหติ, ตสฺส ราชโกฏฐาคาเร ปกฺขิตตํ, จตฺุปลฺจนาหิมตตํ วิย ธณฺญิ อนฺตราว ตํ ปุณฺณํ ชียติ,
อนฺตราว กาลิ กโรติ, เหวํ ปุณฺณภฺขเยน จวติ นาม.

อปโร กามคฺเณ ปริภฺขมาโน สติสมฺโมเสน อาหารํ อปริภฺขชิตฺวา กิลนฺตกาโย กาลิ กโรติ, เหวํ อาหารภฺขเยน จวติ นาม.

อปโร ปรสฺส สมปตฺตี อสหนฺโต กุชฺฉิตฺวา กาลิ กโรติ, เหวํ โโกเปน จวติ นาม.

[โสมกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]

อัย ปน กามคฺเณ ปริภฺขชนฺโต มุฏฐสฺสตี หุตฺวา อาหารภฺขเยน จวติ.^๔

จวิตฺวา จ ปน โกสมพิยํ นครโสภินิยา กุจฺฉิสฺมิ ปฏิสฺนธิ คณฺหิ.

๑ สี. ย. ภุกกริตฺวา.

๒ สี. ม. ย. เอตถนฺตเร “กิริ -อิตติ อตถิ.

๓ ม. ม. ๑๓/๔.

๔ สี. ม. ย. จวิ.

สา วิชาตทิวเส “กั เอตํ -อิตี ทาสี ปุจฺฉิตฺวา, “ปุตฺโต อยฺเย -อิตี วุตฺเต,
“หนฺนฺทฺ เซ, อิมํ ทารกํ กตฺตรสฺสฺเป อาโรเปตฺวา สงฺการกฺกุญฺเณ ฉชฺเชทฺติ -อิตี ฉชฺชาเปสฺสิ.

นฺครโสภินิโย ทิ อิตฺรํ ปฏฺิขคฺคฺนฺติ, น ปุตฺตํ; อิตฺรา ทิ ตาสํ ปเวณิ ฆฺฏิยฺติ.

ทารกํ กากาปิ สฺนฺชาปิ ปรีวารेतฺวา นิสฺสิทฺสฺ.

ปจฺเจกพฺพฺเช สฺนฺเนหฺปภาวสฺส กฺกุกรณสฺส นิสฺสนฺเทน เอโกปิ อุปคฺนฺตุํ น วิสฺสิ.

ตสฺมิ ฆเณ เอโก มนุสฺสโส พหิ นิกฺขนฺโต ตํ กากสฺนฺชสนฺนฺิปาตํ ทิสฺวา “กิณฺนุ โข เอตํ -อิตี
ตตฺถ คจฺฉนฺโต” ทารกํ ทิสฺวา ปุตฺตสฺนฺเนหํ ปฏฺิลภิตฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธ -อิตี เคหํ เนสฺสิ.

[นางกาลินำโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]

ตทา โภสกมฺพิกเสฏฺฐี ราชกฺลํ คจฺฉนฺโต ราชนฺเวสนฺโต อาคจฺฉนฺตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา

“กั อจฺจริย อชฺช เต ตติกรณนฺกชฺตตโยโค โอลฺลิกิโต -อิตี ปุจฺฉิ.

“อาม มหาเสฏฺฐี, อมฺหากํ กิณฺณญํ กิจฺจํ -อิตี.

“ชนฺปทสฺส กั ภวิสฺสตี อจฺจริย -อิตี.

“อณฺญํ นตฺถิ, อิมสฺมิ ปน นฺคร อชฺช ชาททารโก เสฏฺฐกฺเสฏฺฐี ภวิสฺสตี -อิตี.

ตทา เสฏฺฐีโน ภริยา ครุคฺคพฺภา โหตี, ตสฺมา โส สฺสํ เคหํ ปุริสํ เปเสสฺสิ “คจฺฉ ฆานาหิ นํ ‘วิชาตา วา โน วา -อิตี

“น วิชาตา -อิตี สุตฺวา ราชานํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คนฺตฺวา กาลิํ นาม ทาสี ปกฺโกสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา

“คจฺฉ อิมสฺมิ นฺคร อุปรารेतฺวา สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาททารกํ คณฺหิตฺวา เอหิ -อิตี.

สา อุปรารेतฺตี ตํ เคหํ คนฺตฺวา ทารกํ ทิสฺวา “ออยํ ทารโก กทา ชาโต -อิตี คหฺปตานิ ปุจฺฉิตฺวา

“อชฺช ชาโต -อิตี วุตฺเต” “อิมํ มยฺหํ เทหิ -อิตี เอกํ กทาปณฺ อาทิํ กตฺวา มฺลํ วชฺฌเมนฺตี สหสฺสํ ทตฺวา

ตํ อาเนตฺวา เสฏฺฐีโน ทสฺเสสฺสิ.

เสฏฺฐี “สเจ เม อิตฺตา ฆายิสฺสตี, ตาย นํ สทฺธิ นฺเวเสตฺวา เสฏฺฐีญฺญานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ.

สเจ เม ปุตฺโต ฆายิสฺสตี, มารสฺสามิ นํ -อิตี จินฺเตตฺวา นํ เคเห กಾರೆสฺสิ.

อถสฺส ภริยา กติปาหจฺเจยน ปุตฺตํ วิชาเย.

เสฏฺฐี “อิมสฺมิ อสตี, มม ปุตฺโต เสฏฺฐีญฺญานํ ลภิสฺสตี, อิทาเนว ตํ มารेतฺวํ วญฺญตี -อิตี จินฺเตตฺวา กาลิํ อามนฺเตตฺวา

“คจฺฉ เซ, วชฺโต คฺนฺนํ นิกฺขมนฺเวลาย วชฺทวารมฺชเณ อิมํ ติริยํ นฺปชฺชาเปหิ, คาวีโย นํ มทฺทิตฺวา มารสฺสนฺติ,

มทฺทนามทฺทนภาวํ ปนสฺส ญตฺวา เอหิ -อิตี อาห.

สา คนตวา โคपालเกน วขทวารเ วิวฏมตเตเยว ตํ ตถา นิปชชาเปสิ.

โคคณเชฏฐโก อุกโธ อญญสมิ กाले สพพปจฉา นิกขมนโตปิ* ตํ ทิวสํ สพพปฐุมํ นิกขमितวา
ทารกํ จตุนนํ ปาทานํ อนตเร กตวา อฏฐาสิ.

อนกสตา คาวियो อุกสส เทว ปสสานิ ฆंसนติโย นิกขมิสุ.

โคपालโกปิ “ออย อุกโธ ปุพเพ สพพปจฉา นิกขมตี, อชช ปน สพพปฐุมํ นิกขमितวา วขทวารเ นิจจโลว ฐิตโต, กิณฺุ โข เอตํ -อิตติ
จินเตตวา คนตวา ตสส เหมฐา นิปนฺนํ ทารกํ ทิสวา ปุตตสิเนหํ ปฏิลกิตวา “ปุตโต เม ลทฺโธ -อิตติ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตมตถํ อารเเจตวา “คจฉ, นํ ปุน สหสฺสํ ทตวา อาเนหิ -อิตติ วุตตา
สหสฺสํ ทตวา ปุน อาเนตวา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกไปให้เวียนทับ]

อถ นํ อาท “อมม กาลิ อิมสมิ นคเร ปยจ สกฏสตานิ ปจจุสกาเล อฏฐาย วณิขชาย คจฉนติ,
ตวํ อิมํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปหิ, โคณา วา นํ มททิสสนติ จกกาณิ วา ฉินทิสสนติ,
ปวตติยจสส ญตวาว อาคจเฉยยาสิ -อิตติ.

สา ตํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปสิ.

ตทา สกฏเชฏฐโก ปุโรโต อโหสิ.

อถสส โคณา ตํ ฐานํ ปตวา ฐุํ ฉทเทสุ.

ปุนปฺปุนํ อารเปตวา ปาชียมานาปิ ปุโรโต น คจฉิส.

เอวํ ตสส เตหิ สทฺธิ วายมนตสเสว, อรุณํ อฏฐหิ.

โส “กิณฺนามेतํ โคณา กริสฺสุ -อิตติ มคคํ โอลเณโต ทารกํ ทิสวา “ภาริยํ วต เม กมมํ -อิตติ จินเตตวา
“ปุตโต เม ลทฺโธ -อิตติ ตูฏฐมานโส ตํ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตํ ปวตตี อากิจชิตวา “คจฉ นํ ปุน สหสฺสํ ทตวา อาเนหิ -อิตติ วุตตา ตถา อกาสิ.

[นางกาลีนำโสมกไปทิ้งที่ป่าชำฝิติบ]

อถ นํ อาท “อิทานิ นํ อามกฺสุสานํ เนตวา คจฉนตเร นิปชชาเปหิ, ตตถ สุนขาทีหิ วา ขาทิโต อมนุสฺเสน วา ปทโต มริสฺสตี,
มตามตภาวญจสส ชานิตวาว อาคจเฉยยาสิ -อิตติ.

สา ตํ เนตวา ตตถ นิปชชาเปตวา เอกมนเต อฏฐาสิ.

ตํ สุนโข วา กาโก วา อมนุสฺโส วา อฺปสงกมิตุํ นาสกฺขิ.

“นनु จสส เนว มาตา น ปิตา, น ภาคิกาทีสุ โภจิจิ รุกขิตา นาม อตฺถิ, โภ นํ รุกขติ -อิตฺติ.

สุณฺขกาลเ ปจฺเจกพฺพุเร สีเนเหน ปวตฺติตํ ภูกฺกรณมตฺตเมว นํ รุกขติ.

อเถโก อชปาโล อนเกสตสทสสา อชา โคจฺรํ เนนฺโต สุสานปสฺเสน คจฺฉติ.

เอกา อชา ปณฺณาทินี ชาทมานา คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา ทารกํ ทิสฺวา ชนฺนุเกหิ ฐฺตฺวา ทารกสฺส ญํ อทาสี.

อชปาลเกน “เหเห -อิตฺติ สทฺเท กเตปิ น นิกฺขมิ.

โส “ยฺภูจฺฉิยา นํ ปหริตฺวา นีหริสสามิ -อิตฺติ คจฺฉนฺตรํ ปวิญฺโฐ อชฺชํ ชนฺนุเกหิ ฐฺตฺวา ทารกํ ชีรํ ปาเยนฺตี ทิสฺวา
ทารเก ปุตฺตสีเนหํ ปฏฺลิภิตฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธ -อิตฺติ ตํ อาทาย ปกฺกามิ.

กาลี ตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐิณา ปุจฺฉิตา ตํ ปวตฺตี อจฺจิจิตฺวา “คจฺฉ นํ ปุน สทสฺสํ ทตฺวา อาเนหิ -อิตฺติ วุตฺตา ตถา อกาสี.

[นางกาลีนำโฆสกไปโยนเหว]

อถ นํ อาท “อมม กาลี อิมํ อาทาย โจรปฺปาตปพฺพตํ อภิจฺจิตฺวา ปปาเต ชิปี,
ปพฺพตฺกจฺฉิยํ ปฏฺลิภิตฺวา โขณฺชาขณฺชิตฺวา ญฺมียํ ปตฺติสฺสตี, มตามตภาวญจสฺส ญฺตฺวา ว อาคจฺฉเยยาสี -อิตฺติ.

สา ตํ ตตฺถ เนตฺวา ปพฺพตมตฺตเก ฐฺตฺวา ชิปี.

ตํ โข ปน ปพฺพตฺกจฺฉิ นิสฺสาย มหาเวณฺคุมฺพะ ปพฺพตานุสาเรเนว วทฺถมิ.

ตสฺส มตฺถกํ ชนฺชาโต ชิณฺชุกุมฺพะ อวตฺถริ.

ทารโก ปตฺนฺโต โภชเว วีย ตสฺมี ปตี.

ตํทิวสํ นพฺการเชฏฺฐกสฺส เวณฺณา อตฺถโธ โหตี.

โส ปุตฺเตน สทฺธี คนฺตฺวา ตํ เวณฺคุมฺพะ ฉินฺทิตฺุ อารภิ.

ตสฺมี จลนฺเต, ทารโก สทฺทมกาสี.

โส “ทารกสทฺโท วีย -อิตฺติ เอเกน ปสฺเสน อภิจฺจิตฺวา ตํ ทิสฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธ -อิตฺติ ตฺถุจฺฉิตฺโต อาทาย คโต.

กาลี เสฏฺฐิสฺส สนฺตีกํ คนฺตฺวา เตน ปุจฺฉิตา ตมปวตฺตี อจฺจิจิตฺวา “คจฺฉ นํ ปุน สทสฺสํ ทตฺวา อาเนหิ -อิตฺติ วุตฺตา ตถา อกาสี.

[ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]

เสฏฺฐิโน อิทฺถจิทฺถจ กโรนตฺสเสว ทารโก วทฺถมิโต.

“โฆสโกเตววสฺส นามํ อโหสิ.

โส เสฏฺฐิโน อุกฺขิมหิ กณฺณโก วีย ขายิ.

อุชุก โอลเกตุปี น วิสทิ.

อดสส มรณูปาย จินเตนโต อตตโน สหายกกุมการสส สนตีกั คนตวา “กทา อาวาปี อาลิมเปสสสิ -อิติ ปุจฉิตวา,
“เสวติ วุตเต, “เตนทิ อิทั สหสส์ คเหตุวา มเมกั กम्मั กโรหิ -อิติ อาห.

“กั สามิ -อิติ.

“เอโก เม อวชาตปุตโต อตถิ, ตั ตว สนตีกั เปเสสสามิ, อถ นั^๑ คพภั ปเวเสตวา ติจินาย วาสิยา ขณทาขณทีกั ฉินุทิตวา
จาญิยั ปกขิปิตวา อาวาเป ปเจยยาสิ, อิทนเต สหสส์ ลยจการสทิส^๒, อุตตริ ปุน เต กตตพพยุตตักั ปจฉา กริสสามิ -อิติ.

กุมการโร “สาธ -อิติ สมปฏิจฉิ.

เสฏฐิ ปุนทิวเส โฆสสั ปกโกสาเปตวา” “ตาท ทิโย มยา กุมการโร เอกั กम्मั อาณตโต^๓,
เอหิ, ตวั ตสส สนตีกั คนตวา เอวั วเทหิ ‘ทิว กิร เม ปิตรา อาณตตั กम्मั นิปวาเทหิ -อิติ ปหิณิ.

โส “สาธ -อิติ อคมาสิ.

ตัสส คจฉนตัสส อิตโร เสฏฐินุ ปุตโต ทารเกหิ สหสิ คุลั กิพนโต ทิสวา ตัสส ปกโกสิตวา “กัหิ คจฉสิ ภาคิก -อิติ ปุจฉิตวา,
“ปิตุ สาสนั คเหตุวา กุมการสส สนตีกั -อิติ วุตเต, “อหัง ตตถ คมิสสามิ, อิเม ทารกา มัง พหุลกขัง ชินิสสุ,
ตัสส เม ปฏิชินิตวา เทหิ -อิติ อาห.

“อหัง ปิตุ ภายามิ -อิติ.

“มา ภายิ ภาคิก, อหนตัสส สาสนั หริสสามิ, พหุหิ ชิตโต, ยาวาหัง อากจฉามิ ตาว เม ลกขัง ปฏิชินาหิ -อิติ.

โฆสโก กิร คพภักิฬาย เณโก, เตน ตัสส เอวั นิพพณิ.

โสปี นั “เตนทิ คนตวา กุมการโร วเทหิ ‘ปิตรา กิร เม ทิว เอกั กम्मั อาณตตัสส, ตัสส นิปวาเทหิ -อิติ วตวา อูโยเยเสสิ.

โส ตสส สนตีกั คนตวา ตถา อวจ.

อถ นั กุมการโร เสฏฐินา วุตตนิยาเมเนว มาเรตวา อาวาเป ชิปิ.

โฆสโกปี ทิวสภาคั กิฬิตวา สายณหสมเย เคหัง คนตวา, เสฏฐินา ทิสวา “กั ตาท น คโตสิ -อิติ วุตเต,
อตตโน อคตการณญจ กนิฐุสส คตการณญจ อาโรเจสิ.

เสฏฐิ ตัสส ตวา “มา อวชิ -อิติ มหาวีรวั วิรวิตวา สกลสรีเร ปกกุญฐิตโลหิตโต วิย หุตวา

“อมโก กุมการ มา มัง นาสยิ, มา มัง นาสยิ -อิติ พาหา ปคคยท กนทนโต ตสส สนตีกั อคมาสิ.

๑ ส. ม. เอตถนตเร คเหตุวา -อิติ อตถิ.

๒ ส. ย. สจจการสทิส.

๓ ส. ม. ย. ปกโกสิตวา.

๔ ม. ย. กุมการสส เอกั กम्मั อาณตตัสส.

กุมภกาโร ตั ตถา อากจณตํ ทิสวา “สามิ มา สทฺทํ กิริ, กมฺมนเต นิปฺพนํ -อิติ อาห.

โส ปพฺพเตน วีย มหนฺเตน โสเกน อวตฺถริโต^๑ หุตฺวา อนปฺปกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทฺสี, ยถา ตํ อปฺปทฺฐุสฺส ปทฺฐุสฺสโม.

[ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]

เตนาท ภควา

“โย ทณฺเตน อทณฺเตสุ	อปฺปทฺฐุสฺสํ ทุสฺสตี
ทสนฺนมณฺญตฺรํ ฐานํ	ชิปฺปเมว นิคจฺจตี
เวทนํ ฆรฺุสํ ชานี	สรีรฺุสส ว เภทนํ ^๒
ครุํ วาปิ อาพาธํ	จิตฺตกฺเขปํ ว ปาปฺเณ
ราชโต วา อฺุสคฺคํ	อพฺภกฺขานํ ว ^๓ ทารุณํ
ปริกฺขยํ ญาตีนํ	โภคานํ ว ปภงฺคณํ
อถ วาสส อคารานี	อคฺคิ ทฺทตี ปาวโก
กายสฺส เภทา ทฺุปฺปญฺเญ	นิริยํ โส อฺุปฺปชฺชตี -อิติ. ^๔

[อุบายใหม่ของเศรษฐี]

เอวํ สนฺเตปิ ปุณฺ นํ เสฏฺฐี อฺุชฺุ กํ โอลเกตุํ น สกโกตี.

“กีนฺตี นํ มาเรยํ -อิติ จินฺเตนโต “มม คามสเต อายุตฺตกฺสส สนฺตีกํ เปเสตฺวา มาราเปสฺสามิ -อิติ อฺุบายํ ทิสฺวา
“อโย เม อวชาตปฺุตโต, อิมํ มาเรตฺวา วจฺจกฺุเป ชิปฺตุ, เอวํ กเต, อหํ มาตุลฺุสส กตฺตพฺพยฺุตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามิ -อิติ
ตสฺส ปณฺณํ ลีชิตฺวา “ตาต โฆสฺก อมฺหากํ คามสเต อายุตฺตโก อตฺถิ, อิมํ ปณฺณํ หริตฺวา ตสฺส เทหิ -อิติ วตฺวา
ปณฺณํ ตสฺส ทุสฺสนเต พนฺธิ.

โส ปน อกฺขรสมฺยํ น ชานาตี.

ทฺทรกาลโต ปฏฺฐายี ทิ นํ มาราเปนโต ว เสฏฺฐี มาราเปตุํ นาสกฺขิ, กิ อฺุชฺุสมฺยํ สิกฺขาเปสฺสติ.

อิติ โส อตฺตโน มารापนปณฺณเมว ทุสฺสนเต พนฺธิตฺวา นิกฺขมฺนโต อาห “ปาเถยํ เม ตาต นตฺถิ -อิติ.

“ปาเถยเณ เต กิจจํ นตฺถิ, อนฺตรามคฺเค อสุกคามे มม สหายโก เสฏฺฐี อตฺถิ, ตสฺส ชเร ปาตฺราสํ กตฺวา ปุโรโต คจฺฉาหิ -อิติ.

โส “สาธฺุ -อิติ ปิตฺรํ วนฺทิตฺวา นิกฺขนโต ตํ คามํ ปตฺวา เสฏฺฐีฆรํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐีชายํ ปสฺสิตฺวา,

“กุโตะ อากโตสฺสี -อิติ วุตฺเต, “อนฺโตนฺครโต -อิติ อาห.

“กสฺส ปฺุตโตสฺสี -อิติ.

๑ ส. ม. ย. อวตฺถโต.

๒ ปาลี ๒๕/๓๓ สรีรฺุสส ปภทฺนํ.

๓ ปาลี ๒๕/๓๓ อพฺภกฺขานญจ ทารุณํ.

๔ ตพฺพณฺณายํ ปน ทณฺทวคฺเค ทิสฺสติ.

“ตุมหากัม สหายกเสฏฐิโน อมม -อติ.

“ตวมสิ โฆสโก นาม? -อติ.

“อาม อมม -อติ.

ตสสา สห ทสสเนเนว ตสมิ ปุตตสิเนโห อุปปชช.

[ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]

เสฏฐิโน ปเนกา ชิตา อตถิ ปณณรสโสฬสวสสุทเทสิกา อภิรูปา ปาสาทิกา.

ตัม รุกขิตุํ เอกเมว เปสนนการิกัม ทาสี ทตวา สตตมมิกสส ปาสาทสส อุปริตเล สิริกพเพ วสาเปสิ.^๑

เสฏฐิชีตา ตสมิ ขณเ ตัม ทาสี อนตราปนํ เปเสสิ.

อถ นํ เสฏฐิชายา ทิสวา “กุหิ คจฉสิ -อติ ปุจฉิตวา, “อเยเย ชิตาย เปสนเนน -อติ วุตเต,
“อิตโต ตาว เอหิ, ติมมุตตุ เปสนนํ, ปุตตสส เม ปิรูกํ อตถริตวา ปาเท โธวิตวา เตลล์ มกขิตวา สยนํ อตถริตวา เทหิ,
ปจฉา เปสนนํ กริสสสิ -อติ อาห.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฐิชีตา สนตชเชสิ.

อถ นํ สา อาห “อเยเย มา เม กุชฉมิ, เสฏฐิปุตโต โฆสโก อากโต, ตสส อิถยจิทยจ กตวา ตตถ คนตวา อากตามหิ -อติ.

เสฏฐิชีตาย “เสฏฐิปุตโต โฆสโก -อติ นามํ สุตวา ว เปมํ ฉวอิทินิ ฉินทิตวา อฏฐิมิณขํ อาหจจ จิต्तํ.

[ลูกสาวเศรษฐีแปลงสารัน]

โกตฺทลิกกาลสมิ ทิ สา ตสส ปชาปตี หุตวา นานิโกทหนํ ปจเจกพทฺธสส อทาสิ.

ตสसानุภาเวนาคนตวา อิมสมิ เสฏฐิกุเล นิพพตตา.

อติ นํ โส ปุพฺพสิเนโห อวตถริตวา คณหิ.

เตนาท ภควา

“ปุพฺพเว สนนีวาเสน

ปจฺจุปนฺนทิตฺเตน วา

เอวณตํ ชายเต เปมํ

อุปลลวํ ยโถทเก -อติ.

อถ นํ ปุจฉิ “กุหิ โส อมม -อติ.

“อเยเย สยเน นิปนฺโน นิททายติ -อติ.

“อติ ปนสส ทตเถ กิจจ -อติ.

“ทุสสนเต ปณณ อติ อมม -อติ.

สา “กั ปณณ นุ โข เอต -อติ, ตสมิ นิตทายนเต, มาตาปิตูน อณญาวีหิตตาย^๑ อปสสนตาน, โอตริตวา สนติก^๒ คนตวา”
ต ปณณ โมเจตวา อาทาย อตตโน คพภ วิสิตวา ทวาริ ปิชาย วาตปาน วิวิตวา อกขรสมเย กุสลตาย ปณณ วาเจตวา
“อโ พาล อตตโน มรณปณณ ทุสสนเต พนธิตวา วิจرتติ, สเจ มยา น ทิฏฐัน อสส, นตติ ตสส ชีวิต -อติ
ต ปณณ ผาเลตวา เสฏฐิสส วจเนน อปร ปณณ ลิจิ
“อัย มม ปุตโต โฆสโก นาม, คามสโต ปณณการ อาทราเปตวา อิมสส ชนปทเสฏฐิโน ชิตรา สหธิ มงคล กตวา
อตตโน วสนคามสส มชฺเฒ ทวิฏฐิมิ เคห การตวา ปาการปริกเขเปน เจว ปุริสคตติยา จ สุสวิหิตารกข กโรตุ,
มยทลจ ‘อิทลจิทลจ มยา กตตติ สาสน เปเสตุ, เอว กเต, อห มาตุลสส กตตพพุตตก ปจฉา ชานิสสามิ -อติ
ลิจิตวา จ ปน สหริตวา โอตริตวา ทุสสนเตยวสส พนธิ.

[นายโฆสกะได้ภรรยา]

โส ทิวสภาค นิตทายิตวา อฏฐาย ภูชิตวา ปกคามิ.

ปนทิวเส ปาโตว ต คาม คนตวา आयุตตก คามกัจจ กโรนตลญเวว ปสสิ.

โส ต ทิสวา “กั ตาต -อติ ปุจฉิ.

โส “ปิตรา เม ตุมหาก ปณณ เปสิต -อติ อาท.

“กิสส ปณณ ตาต อาท -อติ ปณณ คเหตุวา วาเจตวา ตุมฐมานโส

“ปสสท โภ มม สามิโน มย สิเนห, ‘เขฏฐปุตตสส เม มงคล กโรตุติ มม สนติก ปหิณ, สีม ทารูอาทินิ อาทล -อติ
คหปติเก วตวา คามมชฺเฒ วุตตปการ เคห การตวา คามสโต ปณณการ อาทราเปตวา ชนปทเสฏฐิโน ชิตริ อาเนตวา
มงคล กตวา เสฏฐิสส สาสน ปหิณ “อิทลจิทลจ มยา กต -อติ.

[เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]

ต สุตวา เสฏฐิโน “ย การมิ, ต น โหติ; ย น การมิ, ตเทว โหติ -อติ มหนต โทมนสส อุปปชช.

ปุตตโสเกน สหธิ โส โสโก เอกโตว หุตวา กุจฉิทาห อุปปาเทตวา อติสาริ ชเนสิ.

เสฏฐิธิตาปี “สเจ โภจ เสฏฐิโน สนติกา อาคจฉติ, ตุมเห มม ออกเตตวา เสฏฐิปุตตสส ปฐมตริ มา กถยิตถ -อติ ชเน อาณาเปสิ.

เสฏฐิปี โข “นทานิ ต ทูฐปุตต มม สาปเตยยสส สามิก กริสสามิ -อติ จินเตตวา เอก आयุตตก อาท

“มาตุล ปุตต เม ทูฐกาโมมหิ, เอก ปาหมลิก เปเสตวา มม ปุตต ปกโกสาเปหิ -อติ.

โส “สารุ -อติ ปณณ ทตวา เอก ปุริส เปเสสิ.

๑ ส. ม. ย. อณญาวีหิตตาย.

๒ ย. สนติก คนตวา -อติ นตติ.

เสฏฐิธีตาปี ตสสาคนตวา ทวาเร ฐิตถาวํ สุตวา ตํ ปกโกสาเปตวา “กั ตาต -อิติ ปุจฉิ.

“เสฏฐิ คิลานो ปุตตํ ปสฺสิตุํ ปกโกสาเปติ” อยเย -อิติ.

“ตาต เสฏฐิ พลวา ทพฺพล -อิติ.

“พลวา ตาว, อาหารํ ภูณชติเยว อยเย -อิติ.

สา เสฏฐิปุตตํ อชานาเปตวา ว ตสส นีवासญจ परिพพญจ ทาเปตวา “มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ, อจฺฉ ตาว -อิติ อาห.

มหาเสฏฐิ ปุน आयุตตํกํ โอวจ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตํ -อิติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส น ตาว เติ -อิติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิ -อิติ.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตสมีปี ตเถว ปฏิปชชि.

อถ เสฏฐิโน โรโค พลวา ชาโต.

เอกํ ภาชนํ ปวิสติ เอกํ นิกขมตี.

ปุน เสฏฐิ आयุตตํกํ ปุจฉิ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตํ -อิติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส ปน น เติ -อิติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิ -อิติ.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตติยวาระ อาคตปี ตํ ปวตตี ปุจฉิ.

โส “พาทหคิลานอ อยเย เสฏฐิ อาหารํ ปจฉินฺทิตวา มจฺจุปรายโน ชาโต, เอกํ ภาชนํ นิกขมตี เอกํ ปวิสติ -อิติ อาห.

เสฏฐิธีตา จินเตสิ “อิทานิ คนฺตุ กาลो -อิติ, เสฏฐิปุตตสฺส “ปีตา กิร เต คิลานอ -อิติ อโรเจตวา,

“กั วทสิ ภาทเท -อิติ วุตเต, “อฆาสุกมสฺส สามิ -อิติ อาห.

“อิทานิ กั กาทพฺพํ -อิติ.

“สามิ คามสฺตโต^๑ อฏฺฐานกํ ปณฺณาการํ อาทาย คนตวา ปสฺสิสฺสาม นํ -อิติ อาห.

๑ ย. ปกโกสาเปสิ.

๒ สี. ย. คามสเต.

โส “สาธ -อิตี ปณณการํ อาหาราเปตฺวา สกฺเณหิ อาทาย” ปกฺกามิ.

อล นํ สา “ปีตา เต ทุพฺพโล, เอตตํ ปณณการํ คเหตฺวา คจฺจนฺตานํ ปปฺยโจ ภวิสฺสติ, เอตํ นินฺวตฺเตหิ -อิตี วตฺวา
ตํ สพฺพํ อตฺตโน กุลเคหํ เปเสตฺวา ปุณฺ อาท “สามิ ตฺวํ อตฺตโน ปีตุ ปาทปสฺเส ติฏฺฐุญฺญาสิ, อหํ อุสฺสีสฺกปสฺเส รุสฺสามิ -อิตี
เคหํ ปริสฺमानายเว “เคหสฺส ปุโรโต จ ปจฺฉโต จ อารกฺขํ คณฺหถ -อิตี อตฺตโน ปุริเส อาณาเปสิ.

ปวิฏฺฐกาเล ปน เสฏฺฐิปฺุตโต ปีตุ ปาทปสฺเส อฏฺฐาสิ, อิตฺรา อุสฺสีสฺกปสฺเส.

[เศรษฐีทำกาละ]

ตสฺมิ ขณฺ เสฏฺฐิ อุตฺตานโก นินฺนโน โหติ.

อายุตฺตโก ปนสฺส ปาเท ปริมฺชฺชนโต “ปฺุตโต เต สามิ อาคโต -อิตี อาท.

“กหํ โส -อิตี.

“เอส ปาทมฺมุเล ฐิโต -อิตี อาท.

อล นํ ทิสฺวา อายุตฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “มมฺ เคเห กิตฺตํ ฐนํ -อิตี ปุจฺฉิตฺวา,
“สามิ ฐนฺสเสว จตฺตาฬิส โภกฺกิโย, อุปฺโภคปริโภคภณฺฑานํ ปน คามกฺเขตฺตทวิปทจตุปฺพทฺยานวาทนฺนญจ
อยญจ อยญจ ปริจฺเฉท -อิตี วุตฺเต, “อหํ เอตตํ มมฺ ปฺุตตสฺส โฆสฺกสฺส น เทมิ -อิตี วตฺตุกาโม “เทมิ -อิตี อาท.

ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิธิตา “อัยฺ ปุณฺ กเถนโต อญฺญํ กิลฺยจि กเถย -อิตี จินฺเตตฺวา โสกาตุรา วิย เกเส วิกิริตฺวา โรทฺมานา
“กินฺนาเมตํ ตาต วเทถ, อิทํปี นาม โว วจฺนํ สุโณม, อลกฺขิกา วตฺมท -อิตี วตฺวา มตฺถเกน ตํ อุมฺชฺเชม ปหฺรณฺตี ปติตฺวา
ยถา ปุณฺ วตฺตํ สกฺโกติ ตถาสฺส อุมฺชฺเชม มตฺถเกน ฆฺสนฺตี อาโรทฺนํ ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐิปี ตํขณฺญญเวว กาลมฺกาสิ.

[พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]

“เสฏฺฐิ มโต -อิตี” คนฺตฺวา อุเทนสฺส รณฺโณ อาโรเจสุ.

ราชา ตสฺส สริริกิจจํ การาเปตฺวา “อตฺถิ ปนสฺส ปฺุตโต วา ฐิตา วา -อิตี ปุจฺฉิ.

“อตฺถิ เทว, โฆสโก นาม ตสฺส ปฺุตโต, สพฺพํ สาปเตยฺยํ ตสฺส นียยาเทตฺวา มโต เทว -อิตี.

ราชา อปรภาเค เสฏฺฐิปฺุตตํ ปกฺโกสาเปสิ.

ตสฺมิญจ ทิวเส เทโว วสฺสิ,

ราชงฺคเณ ตตฺถ ตตฺถ อุกํ สณฺฐาติ.

เสฏฐิปุตุโต “ราชานํ ปสฺสิสฺสามิ -อิติ ปายาสี.

ราชา วาตปานํ วิวริตฺวา ตํ อากจฺจนฺตํ โอลฺโลเกนฺโต ราชจฺกณฺเณ อุทกํ ลจฺเจตฺวา อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา

อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ “ตวํ โฆสโก นาม ตาต -อิติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม เทว -อิติ วุตฺเต.

“ปีตา เม มโตติ มา โสจฺจิ, ตว เปตฺติกํ เสฏฐิภูมฺมานํ ตฺยทเมว ทสฺสามิ -อิติ ตํ สมสฺสาเสตฺวา “คจฺจ ตาต -อิติ อฺยโยเชสิ.

ราชา คจฺจนฺตณฺจ นํ โอลฺโลเกนฺโตว อภูมฺมาสิ.

โส อากมนฺกาเล ลจฺฉิตํ อลจฺฉิตฺวา โอตฺริตฺวา สณฺิกํ อคฺมาสิ.

อถ นํ ราชา ตโต ว ปกฺโกสาเปตฺวา

“กินฺนุ ตาต ตวํ มม สนฺติกํ อากจฺจนฺโต อุทกํ ลจฺฉิตฺวา อากมฺม คจฺจนฺโต อิทานิ โอตฺริตฺวา สณฺิกํ คจฺฉสิ -อิติ ปุจฺฉิ.

“อาม เทว, อหํ ตสมิ ขณฺเณ กุมารโก, กิพนฺกาโล นามโส, อิทานิ ปน เม เทเวณ ฐานนฺตรํ ปฏฺิสฺสุตํ,

ตสมฺมา ยถาปุริ อจฺริตฺวา อิทานิ สณฺิเกน หุตฺวา จริตฺวํ วภูมฺมิตฺติ -อิติ.

ตํ สุตฺวา ราชา “อิติมา อญํ ปุริโส, อิทาเนวสฺส ฐานนฺตรํ ทสฺสามิ -อิติ ปีตรา ภูตฺตโมคํ ทตฺวา สพฺพสฺเตน เสฏฐิภูมฺมานํ อทาสิ.

[นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]

โส รเถ ฐุตฺวา นครํ ปทกฺขิณํ อกาสิ.

โอลฺโลเกโตโลกิตฺภูมฺมานํ กมฺปติ.

เสฏฐิธิตาปี กาลิทาสิยา สหฺธิ มนฺตยมาณา นิสินฺนา “อมฺม กาลิ ปุตฺตสฺส เต เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนา -อิติ อาห.

“กิการณฺมา อมฺม -อิติ.

“อญํ ทิ อตฺตโน มรณฺปณฺณํ ทฺสสนฺเต พนฺชิตฺวา อมฺหากํ ฆริ อากโต,

อถสฺส มยา ตํ ปณฺณํ ฆาเลตฺวา มยา สหฺธิ มจฺจลกรณฺตถาย อญฺญํ ปณฺณํ ลิขิตฺวา เอตฺตกํ กาลํ ตถฺถ อารกฺโข กโต -อิติ.

“อมฺม ตวํ เอตฺตกํ ปสฺสสิ, อิมํ ปน เสฏฐิ ทฺหฺรกาลโต ปฏฺุชฺชาย มาเรตฺกาโม มาเรตฺวํ นาสกฺขิ, เกวลํ อิมํ นิสฺสาย พหุํ ฐนํ ฐิย -อิติ.

“อมฺม อติภาริยํ วต เสฏฐินฺนา กตํ -อิติ.

สา นครํ ปทกฺขิณํ กตฺวา เคหํ ปวิสฺนตํ นํ ทิสฺวา “อญํ เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนา -อิติ หสิตํ อกาสิ.

อถ นํ เสฏฐิปุตุโต ทิสฺวา “กิการณฺมา หสิ -อิติ ปุจฺฉิ.

“เอกํ การณํ นิสฺสาย -อิติ.

“กเถทํ นํ -อิติ.

สา น กเถสิ.

โส “สเจ น กเถสิ, ทวีธา ตั ฉินทิสสามิ -อิติ ตชเชตวา อสิ นิกกชติ.

สา “อัย เอตตกา สมปตติ ตยา มั นิสสาย ลทธาติ จินเตตวา หสิ -อิติ อาห.

เสฐฐิ “ยทิ มม ปิตรา อตตโน สนตกั มยหั นียยาทิตั, ตวั เอตถ กิ อโหสิ -อิติ.

โส กิร เอตตกั กาลั กิลจि น ชานาติ, เตนสสา วจันนั น สททหิ.

อถสส สา “ตุมหากั ปิตา มรณปณณั ทตวา เปเสสิ, ตุมहे มยา อิทธิจิทถจ กตวา รกชิตา -อิติ สพพิ กเถสิ.

“อภูตั กเถสิ -อิติ อสททหนโต “มาตริ กาลิ ปุจฉิสสามิ -อิติ จินเตตวา “เอวั กิร อมม -อิติ อาห.

“อาม ตาต ททรกาลโต ปฏฐาย ตั มาเรตูกาโม มาเรตु นาสกชิ, ตั นิสสาย พหุ ชนั ชัยิ, สตตสุ ฐาเนสสุ ตวั มรณโต มุตโต,
อิทานิ โภคคามาโต อากम्म สทพสเสน สทธี เสฐฐิฐฐานั ปตโต -อิติ.

โส ตั สุตวา “การियั วต เม กम्मิ, เอวรูปา โข ปน มรณา มุตตสส มม ปมาทชิวิตั ชิวิตุ อยุตตัม, อปุปมตโต ภวิสสามิ -อิติ
จिनเตตวา เทวลิกั สหสสั วิสสชเชตวา อททธิกปณาทินั ทานั ปฏฐเปสิ.

मितโต นามสส กภูมพิโก ทานพยาวโณ อโหสิ.

อิหิ โฆสกเสฐฐิโน อูปตติ.

[ทำลายฝาเรื่อนหนี ย่อมพันอหิวาตกรั]

ตสมิ ปน กาลे ภททวตีนครเ ภททวตีเสฐฐิ นาม โฆสกเสฐฐิโน อททธิฐุปุพพสหายโก อโหสิ.

ภททวตีนครโต อากตानั วาณิชาณั สนติเก โฆสกเสฐฐิ ภททวตีเสฐฐิโน สมปตติถจ วยปปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวั อิจฉนโต ปณณาการั เปเสสิ.

ภททวตีเสฐฐิปี โกสมพิโต อากตानั วาณิชาณั สนติเก โฆสกเสฐฐิโน สมปตติถจ วยปปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวั อิจฉนโต ปณณาการั เปเสสิ.

เอวั เต อถญมถญั อททธิฐุปุพพสหายกา หุตวา วสิสุ.

อปรภาเค ภททวตีเสฐฐิโน เคहे อหิวาตกรโรโค ปติโต.^๑

ตสมิ ปติเต ปฐมัม มกชิกา มรณติ.

ตโต อนุกกเมเนว กิฐา มุสิกา กุกกฐา สุกรา สุนชา มชชารา คาโว ทาสี ทาสา,

สพพปจฉา ชรมานุสกา มรณติ.

เตสุ ये ภิตตี ภินทิตวา ปลาณติ, เต ชิวิตั ลภณติ.

ตทหปปี เสฏฺฐี จ ภริยา จ ธิดา จ ตถา ปลายิตฺวา โฆสกเสฏฺฐี ปลสฺสิตุํ ปตฺถเนตฺตา โภสมณี ปฏฺวีปชฺชิสฺสุ.

เต อนฺตรามคฺเคเยว ชีณปาถเยยา วาตาทเพน เจว ชุပ္ปิปาสาหิ จ กิลนฺตสรีรา กิจฺเจเน โภสมณี ปตฺวา^๑
อุทกผาสุกฺกุณฺฐาเน นหตฺวา นครทฺวารเ เอกํ สาถํ ปวิสฺสึ.

ตตฺร^๒ เสฏฺฐี ภริยํ อาท “ภทฺเท อิมินา นีหาเรณ อากฺขณฺตฺวา วิชาตมาตฺยาปิ อมนาปา โหนฺติ,
สหาโย กิร เม อทฺธิกปกฺกณาทินํ เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ทานํ ทาเปสิ”,
ตตฺถ ธิตฺรํ เปเสตฺวา อาหารํ อาหาราเปตฺวา เอกาหํ ทฺวีหํ อีเรว สรียํ สนฺตปฺเปตฺวา สหายกํ ปลสฺสิสฺสาม -อิตฺติ.

“สาธฺมึ สามี -อิตฺติ.

เต สาลาเยว วสฺสึ.

ปุณฺทิวเส กาลเ อาโรจิตฺ, กปณฺทริกาทีสุ อาหารตฺถาย คจฺจนฺเตสุ,
มาตาทิตฺโร “อมม คนฺตฺวา อมฺหากํ อาหารํ อาหาร -อิตฺติ ธิตฺรํ เปสฺยิสฺสุ.

มหาโภคกฺกุณฺธสฺส ธิตฺตา วิปตฺติยา อจฺฉินฺนลชฺชตฺยา อลชฺชมานา ว ปาตี คเหตฺวา กปณฺชเนน สทฺธิ อาหารตฺถาย คตา
मितฺตกฺกุณฺหมพิเกน “กตฺติ ปฏฺวีเส คณฺทิสฺสสฺสึ อมม -อิตฺติ ปุณฺฐา “ตโย -อิตฺติ อาท.

อถสฺสา ตโย ปฏฺวีเส อทาสี.

ตตาย ภตฺเต อาหฺนฺ, ตโยปิ เอกโต ภูณฺชิตุํ นิสฺสึ.

อถ มาตาทิตฺโร เสฏฺฐี อาทฺสุ “สามี วิปตฺติ นาม มหากฺุณฺธานมฺปิ อุปฺปชฺชติ, อมฺเห อนฺโณโลเกตฺวา ภูณฺช, มา จินฺตฺยิ -อิตฺติ.
อิตฺติ นํ นานปฺปการฺเหหิ ยาจิตฺวา โภเชสฺสุ.

โส ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺโต, อรุณฺเ อุกฺคจฺจนฺเต, กาลมกาสิ.

มาตาทิตฺโร นานปฺปการฺเหหิ ปรีเทวิตฺวา โรทิสฺสุ.

กุมาริกา ปุณฺทิวเส โรทฺมานา อาหารตฺถาย คนฺตฺวา เตน ตํ ทิสฺวา “กตฺติ ปฏฺวีเส คณฺทิสฺสสฺสึ อมม -อิตฺติ วุตฺตา “เทว - อิตฺติ อาท.

โส เทว ปฏฺวีเส อทาสี.

สา อาทริตฺวา มาตฺรํ ยาจิตฺวา โภเชสิ.

สา ตตาย ยาจियฺมานา ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺตี ตํทิวสํ กาลมกาสิ.

กุมาริกา เอกิกา ว โรทิตฺวา ปรีเทวิตฺวา ตตาย ทฺกชฺุปฺปตฺติยา อติวีย สญฺชาตจฺจาทกฺทฺกชฺา

๑ สี. ยู. โภสมณียํ คนฺตฺวา.

๒ สี. ยู. ตโต.

๓ สี. ยู. เทติ.

ปุณทิวเส ยาจเกหิ สหฐี โรหนตี อาหารตถาย คนตวา, “กติ ปฏิวีเส คณหิสสสิ อมม -อติ วุตเต”, “เอกั -อติ อาห.

मितตकुฏุมพิกโก ตั ตโย ทิวเส ภตต์ คณหนตี สยชานี”, เตน นั “นสส วสลิ, อชช ตว กุจฉิปปมาณั อญญาสิ -อติ อาห.

หิโรตตปสมปนนา กุลฉีตา ปจโจรสมี สตติปปหารั วिय วณเณ ขารปริเสกั วिय จ ปตวา “กั สามิ -อติ อาห.

“ตยา ปุเร ตโย โภฏฐาสา คหิตา, หิโย เทว, อชเชกั คณหสิ, อชช เต อตตโน กุจฉิปปมาณั ญาตั -อติ อาห.

“มา มั สามิ ‘อตตโนว อตถาย คณหิติ มญญิตถ -อติ.

“อถ กสมา ตโย คณหิ อมม -อติ.

“ปุเร ตโย ชนา อหุมหา” สามิ, หิโย เทว, อชช เอกิกา ว ชาตมหิ -อติ.

โส “เกน การณเณ -อติ ปุจฉิตวา อาทิตโต ปฏฐาย ตาย กถิตั สพพมปวตตี สุตวา อสสุนิ สนธาเรตุ อสกโกณโต
สยชตพลวโทมนสัส หุตวา “อมม เอวั สนเต, มา จินตยิ, ตวั ภททวตยเสฏฐิโน ฉีตา, อชชกาลโต ปฏฐาย มม ฉีตาเยว นาม
-อติ วตวา สีสเส จุมพิตวา ฆริ เนตวา อตตโน เขฏฐฉีตฎฐาเน ฐเปสิ.

[เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]

สา ทานคเค อจจาสหัท มหาสหัท สุตวา “ตาท กสมา เอตัง ชนั นิสสหัท กตวา ทานัง น เทถ -อติ อาห.

“น สกกา กาทุ อมม -อติ.

“สกกา ตาท -อติ.

“กถั อมม -อติ.

“ตาท ทานคคั ปริกขิปิตวา เอเกกเสว ปเวสนปปมาณเณ เทว ทวารานิ โยเชตวา

‘เอเกน ทวารเณ ปวิสิตวา เอเกน นิกขมถาติ วเทถ, เอวั นิสสหทา หุตวา คณหิสสนติ -อติ.

โส ตั สุตวา “ภททโกว อมม อุปาโย -อติ ตถา กาทเรสิ.

สาปิ ปุพเพ สามา นาม, วติยา ปน การิตตตา สามาวตี นาม ชาตา.

ตโต ปฏฐาย ทานคเค โกลาหลั ปจฉินนั.

โฆสกเสฏฐิ ปุพเพ ตั สหัท สุนนโต “มยหิ ทานคเค สหโท -อติ ตุสติ,

หวิหตีหิ ปน สหัท อสุนนโต มิตตकुฏุมพิกอ อตตโน อุปฏฐานั อาคตัง ปุจฉิ “ทียติ กปนทฐิกาทินิ ทานัง -อติ.

“อาม สามิ -อติ.

๔ สี. วุตตา.

๒ สี. ย. สยชานิตวา.

๓ สี. ย. อหุมห.

“อถ ก็ ทวีหตีห สทโท น สยยติ -อติ.

“ยถา นิสสททา หุตวา คณหนติ, ตถา เม อุปาโย กโต -อติ.

“อถ ปุพเพ ว กสมา นากาลี -อติ.

“อชานนตาย สามิ -อติ.

“อิทานิ เต กถิ ญาโต -อติ.

“ธีตรา เม อกขาโต สามิ -อติ.

“มยหิ อวิทิตา ตว ธีตา นาม อตถิ -อติ.

โส อหิวาตกโรคุปตติโต ปญญาเย สพพิ ภาทวตติยเสฏฐิโน ปวตตี อัจจขิตวา
ตสสา อตตโน เขฏฐิธีตุงฺฆาเน ฐปิถภาวํ อารโจะสิ.

อถ นํ เสฏฐิ “เอวํ สนเต, มม กสมา น กเถสิ, มม สหายกสส ธีตา มม ธีตา นาม -อติ
ตํ ปกโกสาเปตวา ปุจฉิ “อมม เสฏฐิโน ธีตาสิ -อติ.

“อาม ตาต -อติ.

“เตนหิ มา จินตยิ, ตวํ มม ธีตาสิ -อติ ตํ สีเส จุมพิตวา ปริวารตถาย ตสสา ปญจ อิตถิสตานิ ทตวา
ตํ อตตโน เขฏฐิธีตุงฺฆาเน ฐเปสิ.

[พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]

อถกทิวสํ ตสมี นคเร นกขตตํ สงฺฆุญฺญํ โหติ.

ตสมี ปน นกขตเต พหิ อนิกขมนกา กุลธิตโรปิ อตตโน ปริวารเนน สทธี ปทสวา นที คนตวา นหายนติ.

ตสมา ตทิวสํ สามาวตีปิ ปญจหิ อิตถิสเตหิ ปริวาริตา ราชงฺคณเนน นหายิตุํ อคมาสิ.

อุเทน ราชปิ สีหปญฺชเร ฐิโต ตํ ทิสวา “กสสิมา นานุกิตถิโย -อติ ปุจฉิ.

“น กสสจि นานุกิตถิโย เทว -อติ.

“อถ กสส ธีตโร -อติ.

“โฆสกเสฏฐิโน ธีตา เทว, สามาวตี นามเสสา -อติ.

โส ทิสวา ว อุปปนฺนสินโนเส เสฏฐิโน สาสนํ ปาหสิ “ธีตรํ กิร เม เปเสตุ -อติ.

“น เปเสมิ เทว -อติ.

“มา กิร เอวํ กโรตุ, เปเสตุเยว -อติ.

“มย คหบดีกา นาม กุมาริกานํ โปเถตวา วิเหฐตวา กชฏมนภเยน น เทม เทว -อิติ.

ราชา กุชฌิตวา เคหํ ลลญาเปตวา เสฏฐิณจ ภริยญจสส หตเถ คเหตุวา พหิ การาเปสิ.

สามาวตี นหาตวา อาคตา เคหํ ปวิสิตุํ โองาสํ อลภนตี “กึ เอตํ ตาต -อิติ ปุจฉิ.

“อมม ราชา ตว การณา ปหิณิ, อถ ‘มยํ น ทสสามาติ วุตเต, ฆรํ ลลญาเปตวา อมเห พหิ การาเปสิ -อิติ.

“ตาต ภาริยํ โว กมมํ กตํ, รณญา นาม ปหิเต, ‘น เทมาติ อวตวา ‘สเจ เม ชีตรํ สปริวารํ คณ्हถ, เทมาติ วตตพพํ ภาเวยย ตาต -อิติ.

“สาธุ อมม, ตว รุจिया สติ, เอวํ ภริยสามิ -อิติ วตวา รณญู ตถา สาสนํ ปาหสิ.

ราชา “สาธุ -อิติ สมปฏิจฉิตวา ตํ สปริวารํ อาเนตวา อภิสสิณจิตวา อคคมหสิฐฐาเน รฐเปสิ.

เสสา ตสสาเยว ปริวาริตถิโย อหสิ.

อิทํ สามาวตिया วตถุ.

[พระเจ้าอุเทนถูกจับ]

อุเทนสส ปน อปราปี วาสุลหตตวา นาม เทวี อโหสิ จณชปชโชตสส ธีตา.

อุชเชนียํ หิ จณชปชโชโต นาม ราชา อโหสิ.

โส เอกทิวสํ อุยยานโต อากจณโต อตตโน สมปตตี โอลเกตวา “อตถิ นุ โข อญญสสปี กสสจि เอวรฐปา สมปตติ -อิติ วตวา,
“กึ สมปตติ นามเสสา, โกสมพิยํ อุเทนสส รณญู อติมหตี สมปตติ -อิติ วุตเต, อาห “เตนหิ คณ्हิสสามิ นํ -อิติ.

“น สกกา โส คเหตุ -อิติ.

“กิญจि กตวา คณ्हิสสามเว -อิติ.

“น สกกา เทว -อิติ.

“กึการณา -อิติ.

“โส หตถิกนตํ นาม สิปปี ซานาติ, มนตํ ปวิวตเตตวา หตถิกนตวิณํ วาเทนโต นาเค ปลาเปติปี, คณ्हาติปี,
หตถิวาหนสมปนโน เตน สหิโส นาม นตถิ -อิติ.

“น สกกา มยา ตํ คเหตุ -อิติ.

“สเจ เต เทว เอกนเตน อยํ นิจฉโย, เตนหิ ทารุหตถิ กาทเรตวา ตสส วสนฐฐานํ เปเสหิ,
โส หตถิวาหนํ วา อสสวาหนํ วา สุตวา ทูรมปี คจฉติ, ตตถ นํ อาคตํ คเหตุ สกกา ภวิสสติ -อิติ.

ราชา “อตเถโส อุปาโย -อิติ ทารุหมยํ ยนตหตถิ กาทเรตวา พหิ ปีโลติกาหิ เวฐตวา กตจิตตกมมํ กตวา
ตสส วิชิต อาสนนฐฐาเน เอกสมิ สรตีเร วิสชชวาเปสิ.

หตถิโน อนโตกัจฉิย สฎฐิ ปุริสา อปราปร จงกมนติ,

หตถิลณฺหิ อหริตฺวา ตตถ ตตถ ฉทฺทสฺสุ.

เอโก วนจรโก หตถิ ทิสฺวา “อมหากํ รมณฺเอย อนฺจฉวิโก -อิตติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา อุเทนสฺส รมณฺเอย อโรเจสิ
“เทว มยา สพฺพเสโต เกลาสกฺกฏปฺปฏิภาโค ตุมหากถฺยเวยว อนฺจฉวิโก วรฺวารเณ ทิฏฺฐเณ -อิตติ.

อุเทโน ราชา ตเมว มคฺคทฺทเทสํ กตฺวา หตถิ อภิรฺยห สปริวาริ นิกฺขมิ.

ตสฺสาคมนํ ญตฺวา จรฺปุริสา คนฺตฺวา จณฺทปฺชิตฺสส อโรเจสิ.

โส อากนฺตฺวา มชฺเฌ ตฺจจํ กตฺวา อุโภสุ ปสฺเสสุ พลนิกายํ ปโยเชสิ.

อุเทโน ราชา ตสฺสาคมนํ อชานนฺโต หตถิ อนฺุพนฺธิ.

อนโตฐิตฺมณฺุสสา เวเคน ปลาเปสิ.

กฏฺฐหตถิ, รมณฺเอย มนฺตํ ปริวตเตตฺวา วิณฺ วาเทนตสฺส, ตนฺติสทฺทํ อสฺสณฺนโต วิย ปลายตีเวยว.

ราชา หตถินาคํ^๑ ปาปฺุณฺตี อสฺสโกนฺโต อสฺสํ อารฺยห อนฺุพนฺธิ.

ตสฺมี เวเคน อนฺุพนฺธนฺเต, พลนิกายเ อหิยิ.

ราชา เอกโก ว อโหสิ.

อถ นํ อุโภสุ ปสฺเสสุ ปยุตฺตา จณฺทปฺชิตฺสส ปุริสา คนฺทิตฺวา อตฺตโน รมณฺเอย อทฺุสุ.

อถสฺส พลนิกายเ อมิตฺตวสํ คตฺถาวํ ญตฺวา พหิ ขนฺธาวารํ นิเวเสตฺวา อจฺฉิ.

[พระเจ้าจันทปชิตให้ลูกสาวเรียนมนต์]

จณฺทปฺชิตฺปิ อุเทเน ชิวคาหเมว คาหาเปตฺวา เอกสฺมี โจรเคเห ปกฺขิปิตฺวา ทฺวารํ ปิททาเปตฺวา ตโย ทิวเส ชยปานํ ปิวิ.

อุเทโน ตตฺยทิวเส อารกฺขเก ปุจฺฉิ “กหํ โว ราชา ตาต -อิตติ.

“ปจฺจามิตฺโต เม คหิตฺติ ชยปานํ ปิวิตติ -อิตติ.

“กา นามเสสา มาตฺคามสฺส วิย ตุมหากํ รมณฺเอย กิริยา, นนฺุ ปฏฺิราชานํ คเหตฺวา วิสฺสชฺเซตฺุ ว มาเรตฺุ ว วมฺภูตฺติ,
อมเห ทฺุขํ นิสฺิททาเปตฺวา ชยปานํ กิร ปิวิตติ -อิตติ.

เต คนฺตฺวา ตมตฺถํ รมณฺเอย กเถสิ.

โส คนฺตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ เหว วเทสิ -อิตติ ปุจฺฉิ.

“อาม มหาราช -อิติ.

“สาธฺ ตํ วิสสชฺเชสสามิ, เอรูโป กิร เต มนฺโต อตฺถิ, ตํ มยํ ทสสสิ -อิติ.

“สาธฺ ทสสามิ, คณสมเม มํ วนฺทิตฺวา ตํ คณฺหาหิ, กิ ปน ตวํ มํ วนฺทิสสสิ -อิติ.

“กฺยาหํ ตํ วนฺทิสสามิ -อิติ.

“กิ น วนฺทิสสสิ -อิติ.

“น วนฺทิสสามิ -อิติ.

“อหํปิ น ทสสามิ -อิติ.

“เอวํ สนฺเต, ราชาณํ เต กริสสามิ -อิติ.

“กโรหิ, สรฺรฺสส เม อิสสโร, น ปน จิตตสส -อิติ.

ราชา ตสส สฺรคฺชชิตํ สุตฺวา “กถนฺนุ โข อิมสส มนฺตํ คณฺทิสสามิ -อิติ จินฺเตตฺวา

“อิมํ มนฺตํ อถฺยํ ชานาเปตฺตํ น สกฺกา, มม ชิตฺรํ เอตสส สนฺติเก อุกคณฺหาเปตฺวา อหํ ตสสา สนฺติเก คณฺทิสสามิ -อิติ จินฺเตสิ.

ถ นํ อาท “อถฺยสส วนฺทิตฺวา คณฺทตสส ทสสสิ -อิติ.

“อาม มหาราช -อิติ.

“เตนหิ อมฺหากํ ฆเร เอกา ชุชฺชา อตฺถิ, ตสสา อนฺโตสานิยํ นิสินฺนาย ตวํ พหิสานิยํ ฐิตฺว ว มนฺตํ วาเจหิ -อิติ.

“สาธฺ มหาราช ชุชฺชา วา โหตุ ปิฐฺสปปิ วา, วนฺทิตฺวา, ทสสามิ -อิติ.

ตโต ราชา คณฺทฺวา ชิตฺรํ วาสฺลทตฺตํ อาท “อมม เอโก สงฺขกฺกุญฺฐิ อนคฺฆํ มนฺตํ ชานาติ, ตํ อถฺยํ ชานาเปตฺตํ น สกฺกา,
ตวํ อนฺโตสานิยํ นิสิตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา มนฺตํ คณฺท, โส พหิสานิยํ ฐิตฺวา ตฺยํ วาเจสสติ, ตว สนฺติกา อหํ คณฺทิสสามิ -อิติ.

เอวํ โส เนสํ อถฺยมถฺยํ สนฺถวกรณฺณเยน ชิตฺรํ ชุชฺชํ อิตฺรํ สงฺขกฺกุญฺฐิ กตฺวา กเถสิ.

โส ตสสา อนฺโตสานิยํ วนฺทิตฺวา นิสินฺนาย พหิ ฐิตฺว มนฺตํ วาเจสิ.

[พระอักรรมเทศีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]

ถ นํ เอกทิวสํ ปุณฺปปุณฺํ วุจฺจมานมฺปิ มนฺตปทํ วัตตํ อสกโกณฺตี

“อเร ชุชฺเช อติพทโลภฺฐกโปลฺ เต มุชฺชํ, เอรํ นาม วเทหิ -อิติ อาท.

สา กุชฺฉิตฺวา “อเร พุทฺฐกฺกุญฺฐิ, กิ วเทสิ”, มาทิสสา ชุชฺชา นาม โหติ -อิติ สานิกถณฺณํ อุกฺขิปิตฺวา,

“กาสิ ตวํ -อิติ วุตเต, “ธญฺญู ธิตา วาสฺลทตฺตา นามาทํ -อิติ อาท.

๑ ม. มุชฺชํ โปถยิสสามิ.

๒ ส. ย. กิ เอรํ วเทสิ.

“ปีตา เต ตัมยหํ กเถนโต ‘ขุชชาติ กเถสิ -อิติ.

“มยหํ กเถนโตปี ตัมสงขกฺกุฐึ กตวา กเถสิ -อิติ.

เต อุโภปี “อมหากํ สนวกรณภเยน กถิตํ ภวิสสตี -อิติ อนฺโตสานิยญเยว สนวํ กรีสฺสุ.

ตโต ปญฺญาย มนตคฺคหณํ วา สิปปคฺคหณํ วา นตฺถิ.

ราชาปี ธีตรํ นิจฺจํ ปุจฺจตี “สิปปํ คณฺหสิ อมม -อิติ.

“คณฺหามิ ตาต -อิติ.

อถ นํ เอกทิวสํ อุเทโน อาห “ภทฺเท สามิเกน กตตพฺพนาม เนว มาตาปีตโร น ภาติกภคินีโย กาทุํ สกโกนฺตี,
สเจ มยหํ ชีวิตํ ทสฺสสิ, ปญจ เต อิตถีสตานิ ปริวารํ ทตฺวา อคฺคมหสิญฺญานํ ทสฺสามิ -อิติ.

“สเจ อิมสฺมี วเจเน ปติญฺญาทุํ สกฺขิสฺสถ, ทสฺสามิ โว ชีวิตทานํ -อิติ.

“สกฺขิสฺสามิ ภทฺเท -อิติ.

สา “สาธฺ สุสามิ -อิติ ปีตุ สนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อญฺญาสี.

อถ นํ โส ปุจฺจตี “อมม นิญฺฐิตํ สิปปํ -อิติ.

“นํ ตาว นิญฺฐิตํ ตาต สิปปํ -อิติ.

อถ นํ “กึ อมม -อิติ.

“อมหากํ เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วมฺภูตตี ตาต -อิติ.

“อิทํ กึ อมม -อิติ.

“ตาต รตฺตี กิร ตารกสญฺญาย มนตสฺส อุปจารตถาย เอกํ โอสถํ คเหตุพฺพํ อตฺถิ,
ตสฺมา อมหากํ เวลาย วา อเวลาย วา นิกฺขมนกาเล เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วมฺภูตตี -อิติ.

ราชา “สาธฺ -อิติ สมฺปญฺจตี.

เต อตฺตโน อภิวฺจตี เอกํ ทวารํ ทตฺถคตํ กรีสฺสุ.

[พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันตปัชโชต]

รณฺโญ ปน ปญจ วาหนานิ อหสิ

“ภทฺทวตี นาม กรณฺฎกา เอกทิวสํ ปญฺญาสโยชนานิ คจฺจตี,

กาโก นาม ทาโส สญฺญูโยชนานิ คจฺจตี,

‘เวลกสิ จ มุขเกสิ จาติ เทว อสสา โยชนสฺต คจฺจนฺติ,
นาพาคริ หตฺถิ วิสตีโยชนสฺต -อิตี.

[ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]

โส กิร ราชา อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ, เอกสฺส อีสฺสรสฺส อุกฺกุฏาโก อโหสิ.

อถกทิวสฺ ตสฺมี อีสฺสเร พหิณฺคร^๑ คนฺตฺวา นหาตฺวา อากจฺจนฺเต, เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ นครํ ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา
สกลนฺครวาสินี มาเรณ อวภูตฺตตฺตา เอกํ ภิกฺขมฺปิ อลภิตฺวา ยถาโรเตน ปตฺเตน นิกฺขมิ.

อถ นํ นครทวารํ สมฺปตฺตกาเล มาโร อณฺญาตกเวเสน อุกฺสงฺกมิตฺวา “อปิ โว ฆนฺเต กิณฺจิ ลหฺธํ -อิตี ปุจฺฉิ.

“กี ปน เม ตฺวํ อลภนาการํ กิร -อิตี.

“เตนหิ นินฺวตฺติตฺวา ปุณฺ ปวิสฺถ, อิทานิ น กิรฺสสามิ -อิตี.

“นาหํ ปุณฺ นินฺวตฺติสสามิ -อิตี.

สเจ หิ นินฺวตฺเตยฺย, ปุณฺ โส สกลนฺครวาสินี สรีเร อธิมฺุจฺจิตฺวา ปาณิ ปหริตฺวา หสนเกพี กเรยฺย.

ปจฺเจกพุทฺเธ อนินฺวตฺเต, มาโร ตตฺถเวว อนฺตรธาเย.^๒

อถ โส อีสฺสโร ยถาโรเตน ปตฺเตนาคจฺจนฺตํ ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวาว วนฺทิตฺวา “อปิ ฆนฺเต กิณฺจิ ลหฺธํ -อิตี ปุจฺฉิ.

“จริตฺวา นิกฺขนฺตมหารุโส -อิตี.

โส จินฺเตสิ “อโยโย มยา ปุจฺฉิตํ อกเถตฺวา อณฺญํ วทตี, น กิณฺจิ ลหฺธํ ภวิสฺสตี -อิตี.

อถสฺส ปตฺตํ โอลเณนโต ตฺจฺฉํ ปตฺตํ ทิสฺวา

เคเห ภตฺตสฺส อตฺตโน นินฺุจฺจิตฺวานินฺุจฺจิตฺวา อชานนฺตาย สุโร หุตฺวา ปตฺตํ คเหตุํ อวิสฺหนโต “ฆนฺเต โถกํ อธิวาเสถ -อิตี วตฺวา

เวเคน ฆรํ คนฺตฺวา “อมฺหากํ ภตฺตํ นินฺุจฺจิตํ -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “นินฺุจฺจิตํ -อิตี วุตฺเต, ตํ อุกฺกุฏากํ อาห

“ตาท อณฺโณ ตยา สมฺปนฺนเวคตโร นตฺถิ,

สีเขนฺ ชเวณ ตํ ภทฺนตํ ปตฺวา ‘ปตฺตํ^๓ ฆนฺเต เทถาตี วตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา เวเคน เอหิ -อิตี.

โส เอกวเจเนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา อาหริ.

อีสฺสโรปิ อตฺตโน โภชนสฺส ปตฺตํ ปุเรตฺวา “อิมํ สีฆํ คนฺตฺวา อโยยสฺส สมฺปาเทหิ, อหนฺเต อีโต ปตฺตี เทมิ -อิตี อาห.

โส ตํ คเหตุวา ชเวณ คนฺตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺตํ ทตฺวา ปณฺจปติภูจฺฉิตฺเตน วนฺทิตฺวา

“ฆนฺเต เวลา อุกฺกุฏา, อหํ อตฺตีสีเขนฺ ชเวณ คโต จ อาคโต จ,

๑ ส. ม. ย. พหิณฺคร.

๒ ส. ย. ปจฺเจกพุทฺเธ ๗เปฯ อนฺตรธาเย -อิตี นตฺถิ.

๓ ส. ย. เอตฺถนฺตเร เม -อิตี อตฺถิ.

เอตสฺส เม ชวสฺส ฝเลน โยชนานํ ปณณาสสฺสฏฐีสฺสตีสฺสตีสมตคฺคณสมตถานี ปญจ วาหนานี นิพพตฺตณฺตุ,
อากคฺคณตฺสส จ เม คจฺคณตฺสส จ สรียํ สฺริยเตเชน ตตฺตํ, ตสฺส เม ฝเลน นิพพตฺตนิพพตฺตฏฐานเ อาณา สฺริยเตชสฺสทิสสา โหตุ,
อิมสฺมี เม ปิณทปาเต สามินา ปตฺติ ทินนา, ตสฺสา นิสฺสนเทน ตุมเหที ฏฐฐมมสฺส ภาคิ โหมิ -อิตี อาห.

ปจเจกพฺพุโธ “เอวํ โหตุ -อิตี วตฺวา

“อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ	ชิปปเมว ^๑ สมิชฺฉตฺตุ
สพเพ ปุเรนฺตุ สจฺกปฺปา	จฺนโท ปณฺณรโส ^๒ ยถา.
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ	ชิปปเมว สมิชฺฉตฺตุ
สพเพ ปุเรนฺตุ สจฺกปฺปา	มณิ โชตฺริโส ยถา -อิตี

อนฺุโหมทํ อกาสิ.

ปจเจกพฺพุธานํ กิร อิมาว เทว คาคา อนฺุโหมทคาคา นาม โหนติ.

ตตฺถ “มณิ โชตฺริโส -อิตี สพพกามทํ มณฺริตํ วุจฺจติ.

อิทฺนตฺสส ปุพฺพจริตํ.

โส เอตฺรหิ จณฺทปชฺโชโต อโหสิ.

ตสฺส จ กมมสฺส นิสฺสนเทน อิมานี ปญจ วาหนานี นิพพตฺตีสฺสุ.

[พระเจ้าอุเทนหนี่]

อถกทิวสํ ราชา อฺยฺยานกัฬาย นิกฺขมิ.

อุเทโน “อชฺช ปลายิตพฺพํ -อิตี มหนตฺมหนเต จมมปสิพฺพเก หิรณฺยสุวณฺณสฺส ปุเรตฺวา กเรณฺุกปฺปิฏฺฐู ฐฺฐเปตฺวา
वासฺสทตฺตํ อาทาย ปลาयी.

อนเตปุรปาลกา ปลาयณฺตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา รณฺโญ อารโจะสฺสุ.

ราชา “สึหํ คจฺฉถ -อิตี พลํ ปหิณฺมิ.

อุเทโน พลสฺส ปกฺขนตฺถาวํ ญตฺวา กหาปณฺปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตสิ.

มนฺุสฺสา กหาปณฺ อจฺจจฺนิตฺวา ปุณฺ ปกฺขนทิสฺสุ.

อิตฺโร สุวณฺณปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตตฺวา เตสํ สุวณฺณโลเกน ปปฺยจฺนตฺตานญญฺเวว พหิ นินฺุตฺถํ อตฺตโน ฆนฺธาวารํ ปาปฺุณฺนิ.

อถ นํ อากคฺคณตํ ทิสฺวา ว อตฺตโน พลกาโย ปรีวารेतฺวา นครํ ปเวเสสิ.

๑ สี. สพพเมว.

๒ ย. ปณฺณรสี.

โส คนตวา ว วาสุตตต อภิสถิตวา อคคมหเสฐฐาน ฐเปสิ.

อิหิ วาสุตตตตาย วตถ.

[ประวัตินางมาคันทิยา]

อปรา ปน มาคันทิยา นาม รณโณ สนติกา อคคมหเสฐฐาน ฐมิ.

สา กิร กุรุรฐฐ มาคันทิสส พราหมณสส ชีตา.

มาตาปิสสา มาคันทิยาเตว นาม.

จูปิตาปิสสา มาคันทิโย ว.

สา อภิรูปา อโหสิ เทวจรรปฏิภาคา.

ปิตา ปนสสา อนุจฉวิก สามี อลภนโต มหนเตหิ มหนเตหิ กุเลหิ ยาจิโตปี

“ตุเมเห น มยหิ ธิตุ อนุจฉวิกา -อติ ตชเชตวา อุโยเชสิ.

อเถกทิวส สตถา ปจจุสสมเย โลก โอลเกนโต มาคันทิยพราหมณสส สปะชาปะติกสส อนาคามีผลุปะนิสสย ฐิสวา

อตตโน ปตตจิวรมาทาย ตสส พหิณิเม อคคิปัจจรรฐฐาน อคมาสิ.

โส ตถาคตสส รูปโสภคค” อตตถาว โอลเกตวา “อิมสมิ โลก อิมินา ปุริเสน สทิส อโย โปริโส นาม นตถิ,

อโย มยหิ ธิตุ อนุจฉวิก, อิมสส ปุริสสส ปุริสสวณตถาย มม ธิตร ฐสสามิ -อติ จินเตตวา

“สมณ เอกา เม ชีตา อตถิ, อหิ เอตตค กาล ฐสสา อนุจฉวิก ปุริส น ปสสามิ, ตุเมเห ตสสา สา จ ตุเมหากถเยว อนุจฉวิก,

ตุเมหาก ปาทปะจาริก ฐสสา จ ฆตตาร ฐฐ ฐฐ, ต โว อหิ ฐสสามิ, ยาว มม คมนา อิเชว ฐฐฐ -อติ อาห.

สตถา กิลจ อวตวา ตุเมหิ อโหสิ.

พราหมโณ เวเคน ฆริ คนตวา “โภติ โภติ ธิตุ เม อนุจฉวิก ฐฐ, สิม สิม ต อลงกรโหติ -อติ

ต อลงการาเปตวา สหธิ พราหมณิยา อาทาย สตถ สนติก ปายาสิ.

สกลนคร์ สงขมิ “อโย เอตตค กาล มยหิ ธิตุ อนุจฉวิก นตถิติ กสสจ อทตวา ‘อชช เม ธิตุ อนุจฉวิก ฐฐฐ ฐฐ ฐฐ,

กิติโส นุ โข โส, ปสสิสสาม น -อติ.

มหาชน เตเนว สหธิ นิภขมิ.

ตสมิ ธิตร คเหตุวา อาคจณเต, สตถา เตน วุตตฐฐาน อฐฐตว ตตถ ปทเจตย ฐสเสตวา คนตวา อณฐฐมิ ฐฐาน อฐฐฐาสิ.

พุทธาน ฐิ ปทเจตย อธิฐฐฐิตวา อกุนตฐฐานเยว ปณญายติ, น อณฐฐตถ.

เยสญจ อตถาย อธิฐฐฐิต โหติ, เตว น ปสสนติ,

เตสํ ปน อทสสนกรณตฺถํ หตฺถิอาทโย วา อุกกมนฺตุ, มหาเมโฆ วา วสฺสตุ, เวรมพวาทา วา ปหฺรณฺตุ, น นํ โกจิ มกฺเขตฺถํ สกฺโกติ.

อล พฺราหฺมณึ พฺราหฺมณึ อาห “กฺุหึ โส ปุริโส -อิติ.

“อิมสฺมี ฐฺาเน ติฏฺฐาหึตี นํ อวจํ, กฺุหึ นฺุ โส โส คโต -อิติ โอลเณนโต ปทเจตฺถิยํ ทิสฺวา “ออยมสฺส ปทวลฺลโย -อิติ อาห.

พฺราหฺมณึ สลฺกขณฺมณฺตานิ ตินฺณํ เวทานํ ปคฺคณฺตาย ลกฺขณฺมณฺเต ปรีวตเตตฺวา ปทลฺกขณํ อฺุปราราเรตฺวา

“นยิทํ พฺราหฺมณฺ ปญฺจกามคฺคณฺเสวีนํ ปทํ -อิติ วตฺวา อิมํ คาทมาห

“รตตสฺส ทิ อุกกฺุภิกํ ปทํ ภาเว
ทฺุฏฺฐสฺส โหติ สหฺสาณฺุปีฬิตํ
มุฬฺหสฺส โหติ อวกทฺุฬิตํ ปทํ
วิฏฺฐจฺจทฺุสฺส อิทฺมึทิสํ ปทํ -อิติ.

อล นํ พฺราหฺมโณ อาห “โภติ ตวํ อุกกจาภฺุยํ” กฺุภิกเล วิย เคหฺมขฺเณ วสฺนโจเร วิย มนฺเต ปสฺสนสิลา ตฺุณฺุทึ โหติ -อิติ.

“พฺราหฺมณฺ ยํ อิจฺฉสิ, ตํ วเทหิ; นยิทํ ปญฺจกามคฺคณฺเสวีนํ ปทํ -อิติ.

อิตฺ จิตฺ จ โอลเณนโต สตถารํ ทิสฺวา “อโย โส ปุริโส -อิติ วตฺวา พฺราหฺมโณ คนฺตวา

“สมณฺ ธิตฺรํ เต โปสฺวานตฺถาย ทฺุหมิ -อิติ อาห.

สตถา “ธิตฺรา เต มยฺหํ อตฺโถ อตฺถิ วา นตฺถิ วา -อิติ อวตฺวา ว “พฺราหฺมณฺ เอกนฺเต การณํ กเณมิ -อิติ วตฺวา,

“กเลหิ สมณฺ -อิติ วุตฺเต, มหาภิกฺขณฺมณฺโต ปฏฺฐาย ยาว อชฺปาลนฺิโครธฺมูลา มาเรณฺ อณฺุพฺนธฺภาวํ

อชฺปาลนฺิโครธฺมฺเล จ “อติตฺทานิ เม เอส วิสยณฺุติ ตสฺส โสกาตฺุรสฺส โสกฺวปสมนฺตํ อาคตฺาหิ มารธิตฺาหิ กฺุमारิกวณฺณาทิวเสณ
ปโยชิตปฺโลณํ อาจิกฺขิตฺวา” อิมํ คาทมาห.

“ทิสฺวาน ตณฺุหํ อรตฺถิยจฺ รากํ
นาโหสิ ฉนฺุโท อปิ เมณฺุณฺสฺมิ
กิเมวิทํ มุตฺตกริสฺปฺณฺณํ
ปาทาปิมํ สมฺมุสฺสิตํ น อิจฺฉ -อิติ”.

คากาปฺริยสาเน พฺราหฺมโณ จ พฺราหฺมณึ จ อนาคามิฬเล ปติฏฺฐหึสุ.

มาคณฺุทียาปิ โช ธิตา “สจฺสสฺ สมณฺสฺส มยา อตฺโถ นตฺถิ, อนตฺถิกภาโว วตฺตพฺโพ, อโย ปน มํ มุตฺตกริสฺปฺณฺณํ กโรติ,

โหตุ อตฺตโน ชาตฺิกุลปฺเทสโภคยสฺวสฺมปฺตฺตี อากมฺม ตถารูปํ ภาตฺวารํ ลภิตฺวา สมณฺสฺส โคตฺมสฺส กตฺตพฺพยฺตุตฺกํ ชานิสฺสามิ -
อิติ สตฺถริ อาฆาตํ พนฺธิ.

“กึ ปน สตฺถา ตสฺสา อตฺตนิ อาฆาตฺุปฺตฺตี ชานาติ น ชานาติ -อิติ.

๑ ส. ม. ยฺ. อุกกปาตฺถิยํ.

๒ ส. ม. ยฺ. อัจจิกฺขิตฺวา ตทาปิ มยฺหํ.

๓ อโย ปรสฺสปทฺสฺส เอ - วตฺตมานาวิภตฺติ อตฺตโนปทฺสฺส อุตฺตมปฺริเส วตฺตติ น สตฺตมฺยํ เอยฺยํ.

ออยจฺ กจฺจายณฺุสฺส อาชฺยาคกปฺนเย โอลเณตฺพพา.

“ชานาติเยว.

“ชานนโต กสฺมา คาคมาห -อิตี.

“อิตเรสฺ ทวินัน วเสน.

พุทฺธา นาม อาฆาตํ อคณตฺวา มคคผลาธิคมารหานํ วเสน ฌมฺมํ เทเสนติเยว.

มาตาปิตโร ตํ เนตฺวา จุฬมาคณฺทียํ กนิฏฺฐํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา สตถุ สนฺตีกํ คนฺตฺวา อุโภปิ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปญฺสีสุ.

จุฬมาคณฺทียปิ จินฺตสิ “มม ชีตา โอมกสฺตตสฺส นานุจฺฉวิกา, เอกสฺส รมฺโถว อนุจฺฉวิกา -อิตี ตํ อาทาย โกสมพี คนฺตฺวา สพฺพาลงฺกาเรหิ อลงฺกริตฺวา “อิมํ อิตถีรตนํ เทวสฺส อนุจฺฉวิกํ -อิตี อุเทนสฺส รมฺโถว อทาสี.

โส ตํ ทิสฺวาว อุปฺปนฺนพลวสินฺโห อภิเสกํ ทตฺวา ปยฺจสฺตมาตฺตคามมสฺสา ปริวารํ กตฺวา อคฺคมहेสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อิทํ มาคณฺทียาย วตฺถ.

เอวมสฺส ทิยชฺตมสฺสสนาฏิกิตฺถิ ปริวารา ติสฺโส อคฺคมहेสิโย อहेสุ.

[สามเศรษฐีกัปดาห์]

ตสฺมี โข ปน สมเย “โฆสกเสฏฺฐิ กุกฺกุฏเสฏฺฐิ ปาวาริกเสฏฺฐิ -อิตี โกสมพิยํ ตโย เสฏฺฐิโน โหนฺติ.

เต, อุปฺกฏฺฐาย วสฺสุปฺนายิกาย, ปยฺจสฺเต ตาปเส หิมฺวนตโต อาคนฺตฺวา นครเ ภิกฺขาย จรฺนเต ทิสฺวา ปสีทิตฺวา นิสีทาเปตฺวา โภเชตฺวา ปฏิญฺญํ คเหตฺวา จตฺตารो มาเส อตฺตโน สนฺติเก วาสาเปตฺวา ปฺน วสฺสารถเต อาคมนฺตถาย ปฏิชานาเปตฺวา อุกฺโขเชสุ.

ตาปสาปิ ตโต ปฏฺฐาย อฏฺฐ มาเส หิมฺวนเต วสิตฺวา จตฺตารอ มาเส เตสํ สนฺติเก วสนฺติ.

เต อปรภาเค หิมฺวนตโต อาคจฺฉนฺตา อรณฺญายตเน เอกํ มหานิโครธํ ทิสฺวา ตสฺส มฺลเ นิสีทิสฺสุ.

เตสุ เชฏฺฐกฺตาปโส จินฺตสิ “อิมสฺมี รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา น โอรมติกา ภวิสฺสตี, มहेสฺกฺเขเนเวตฺถ เทวราเชน ภวิตพฺพํ, สาทฺธ วตฺสสฺส สจายํ อีสึคณฺสสฺส ปานียํ ทเทยฺย -อิตี.

โส ปานียํ อทาสี.

ตาปโส นหฺนโนทํ จินฺตสิ.

ตมฺปิ อทาสี.

ตโต โภชนํ จินฺตสิ. ตมฺปิ อทาสี.

อถสฺส เอตทโหสิ “ออยํ เทวราชา อมฺเหหิ จินฺติตฺตจินฺติตฺตํ สพฺพํ เทติ, อโห วต นํ ปสฺเสยฺยาม -อิตี.

โส รุกฺขกฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา อตฺตานํ ทสฺเสสิ.

อด นั “เทวราช มหตี เต สมปตติ, กิณนุ โข กตวา อัย ลทธา -อิตี ปุจฉีส.

“มา ปุจฉถ อัยย -อิตี.

“อาจิกข เทวราช -อิตี.

โส อตตนา กตกम्मสส ปรีตตกตตทา ลชชมาโน กเถตุํ น วิสหตี,
เตหิ ปุนปุนํ นิปปิพียมาโน ปน “เตนหิ สุณนถ -อิตี วตวา กเถสิ.

[ประวัติเทวดา]

โส กิร เอโก ทุคคตมณฺุสโส หุตวา ภาตี ปรีเยสนฺโต อนาถปิณฺฑิกสฺส สนนฺติเก ภาติกมมํ ลภิตวา ตํ นิสฺสาย ชีวิตํ กปเปสิ.

อถกสมฺมึ อุโปสถทิวเส สมปตเต, อนาถปิณฺฑิกโก วิหารโต อาคนฺตวา ปุจฉิ

“ตสฺส ภาติกสฺส อชฺช อุโปสถทิวสภาโว เกนจि กถิตฺ -อิตี.

“น กถิตฺ สามี -อิตี.

“เตนหิสฺส สายมาสํ ปจถ -อิตี.

อถสฺส ปตโถหนํ ปจีส.

โส ตํทิวสํ อรณฺเญ กมมํ กตวา สายํ อาคนฺตวา, ภาตเต วชฺเฒตวา ทินฺเน, “ฉาโตสมฺมึ -อิตี สหสา อภฺยชิตวา ว

“อณฺเญสุ ทิวเสสุ อิมสมฺมึ เคเห ‘ภตตํ เทถ, สุปฺ เทถ, พยณฺชนํ เทธาติ มหาโกลาหลํ โหตี, อชฺช สพฺเพ นิสฺสททา นิปชฺชีสุ,
มยฺหเมเวกสฺส อาหารํ วชฺฌยีส, กิณนุ โข เอตํ -อิตี จินฺเตตวา ปุจฉิ “อวเสสา ภฺยชีสุ -อิตี.

“น ภฺยชีสุ ตาต -อิตี.

“กึ การณา -อิตี.

“อิมสมฺมึ เคเห อุโปสถทิวเสสุ สายมาสํ น ปจฺนติ, สพฺเพ อุโปสถิกา โหนฺติ,

อนตมฺโส ธนปายินฺปิ ทารเก มุขํ วิชฺชาเลตวา จตฺมธฺรํ มุখে ปกฺชิปาเปตวา มหาเสฏฺฐึ อุโปสถิเก กาทเรสิ.

คนฺธเตลปฺทีเป ชาลนฺเต, ชุททกมฺหลลททารกา สยนคตา ทวตฺตีสาการ์ สชฺฌายนฺติ,

ตุยหํ ปน อุโปสถทิวสภาวํ กเถตุํ สตี น กริมฺหา, ตสฺมา ตเวว ภาตตํ ปกฺกํ, ภฺยชฺส น -อิตี.

“สเจ อิทานิ อุโปสถิเกน ภวิตุํ วฏฺฐติ, อหฺปิ ภเวยฺย -อิตี อาห.

“อิทํ เสฏฺฐึ ชานาติ -อิตี.

“เตนหิ นํ ปุจฉถ -อิตี.

เต คนฺตวา เสฏฺฐึ ปุจฉีส.

โส เอวมาห “อิทานิ อภฺยชิตวา มุขํ วิชฺชาเลตวา อุโปสถงคานิ อธิฏฺฐนฺโต อุปชฺฌูปุสถกมมํ ลภิสฺสตี -อิตี.

อิตโร ตํ สุตฺวา ตถา อกาสิ.

ตสฺส สกถทิวสํ กมมํ กตฺวา ฉาตสฺส สรีเร วาตา กุปปีสุ.

โส โยตเตน^๑ อุทฺร พนฺธิตฺวา โยตตโกฏฺยํ คเหตฺวา ปรีวตตติ.

เสฏฺฐี ตํ ปวตฺตี สุตฺวา อุกกาหิ ธาริยมานาหิ จตุมจฺจํ คาหาเปตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา “กึ ตาต -อิติ ปุจฺฉิ.

“สามี วาตา เม กุปปีตา -อิติ.

“เตนหิ อฏฺฐาย อิทํ เกสชฺชํ ชาทาหิ -อิติ.

“ตุมเหปี ชาทิตถ สามี -อิติ.

“อมฺหากํ อฆาสุกํ นตฺถิ, ตวํ ชาทาหิ -อิติ.

“สามี อุโปสถกมมํ กโรนฺโต สกถํ กาทุํ นาสกขี, อุปทฺตฺวโปสถกมมปี เม วิถลํ มา อโหสิ -อิติ น อิจฺฉิ.

“มา เอวํ กริ ตาต -อิติ วุจฺจมาโนปี อนิจฺฉิตฺวา, อรุณฺเ อฏฺฐนฺเต, มิลาตมาลา วิย กาลํ กตฺวา
ตสฺมี นิโครธฺรฺกฺเช เทวตา หุตฺวา นิพพตฺติ.

ตสฺมา อิมมตถํ กเถตฺวา “โส เสฏฺฐี พุทฺธมามโก ฆมมมามโก สงฆมามโก,
ตํ นิสฺสาย กตสฺส อุปทฺตฺวโปสถกมมสฺส นิสฺสนฺเทเนว सा सम्पตฺติ มया लघ्ना -อิติ อาห.

[ดาบสเลื่อมใสออกบวช]

“พุทฺโธ -อิติ วจฺนํ สุตฺวาว ปณฺจสตา ตาปสา อฏฺฐาย เทวตฺย อณฺชลิ ปคฺคยห ‘พุทฺโธติ วเทสิ -อิติ”

“พุทฺโธติ วทามิ -อิติ ติกฺขตตุํ ปฏฺฐิชาเนาเปตฺวา “โฆโสปี โข เอโส พุทฺธโก โลกสฺมี -อิติ อุทานํ อุทานेतฺวา

“เทวเต อนนฺทสฺส กปฺปสฺตสฺสเสสฺส อสฺสฺตปฺพุทฺธ สทฺทํ ตยา สุณฺนาปีตมฺห -อิติ อาหฺสุ.

อถนฺเตวาสิกา อาจารย์ยํ เอตทโวจฺจํ “เตนหิ สตถุ สนฺติกํ คจฺฉาม -อิติ.

“ตาตา ตโย เสฏฺฐีโน อมฺหากํ พหุปการรา, เสว เตสํ นิเวสเน ภิกฺขุ คณฺหิตฺวา เตสมปี อาจิกฺขิตฺวา คมิสฺสาม, อธิวาเสถ ตาต -อิติ.

เต อธิวาสยึสุ.

ปุนทิวเส เสฏฺฐีโน ยาคุคฺคตํ สมปาเทตฺวา อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา “อชฺช โน อยฺยานํ อาคมนทิวโส -อิติ ญตฺวา
ปจฺจคฺคมนํ กตฺวา เต อาทาย นิเวสนํ คนฺตฺวา นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขุ อหฺสุ.

เต กตภตตทิจฺจา “มหาเสฏฺฐีโน มยํ คมิสฺสาม -อิติ วทึสุ.

“นनु ภาเนเต ตุมเหหิ จตฺตาโร วสฺสีเก มาเส อมฺหากํ คหิตา, ปฏฺฐิณฺญา, อิทานิ กุหึ คจฺฉถ -อิติ.

๑ ส. ย. โยตต์.

๒ ส. ย. วเทหิ -อิติ.

“โลเก กิร พุทฺโธ อุปฺปนฺโน, ฌมฺโม อุปฺปนฺโน, สงฺโฆ อุปฺปนฺโน, ตสฺมา สตฺถุ สนฺติกํ คมฺิสฺสาม -อิติ.

“กั ปน ตสฺส สตฺถุ สนฺติกํ ตุมฺหากณฺเณว คนฺตุํ วมฺภูตฺติ -อิติ.

“อณฺเณสมฺปิ อวาริตํ อาวุโส -อิติ.

“เตนฺหิ ภาเนต อากเมถ, มยฺปิ ปรีวจฺฉํ กตฺวา คจฺฉาม -อิติ.

“ตุมฺเหสุ ปรีวจฺฉํ กโรเนตฺเตสุ, อมฺหากํ ปปฺยโจ โหติ, มยฺ ปุโรโต คจฺฉาม, ตุมฺเห ปจฺฉโต อากจฺเจยฺยาถ -อิติ วตฺวา
เต ปุเรตฺรํ คนฺตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทิสฺวา อภิตถฺวิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

อถ เนสฺสิ สตฺถา อนฺุพุพุพิทํ กเถตฺวา ฌมฺมํ เทเสสิ.

เทสนาปริโยसाने สพุเพ สห ปฏิสสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ปพุพฺพุชฺชํ ยาจิตฺวา “เอถ ภิกฺขโว -อิติ” วจนสมนฺนตฺรเมว
อิทฺธิมยปตฺตจิวฺรชฺชา วสฺสสติกตฺเถรา วิย อเหสฺสุ.

[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร]

เตปิ โข ตโย เสฏฺฐิโน ปยจฺหิ ปยจฺหิ สกฺกฺสฺเตหิ วตฺถจฺฉาทนสฺสปิมฺรฺฐมาณิตาทีนํ ทานุปกฺรณานิ อาทาย สาวตฺถึ ปตฺวา
เชตวนํ ปวีสิตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ฌมฺมกํ สุตฺวา กถาปริโยसाने โสตาปตฺติเมเล ปติฏฺฐาย
อชฺชตฺตมาสมตฺตํ ทานํ ททมาณา สตฺถุ สนฺติเก วสิตฺวา โกสมพิคฺคมนตฺถาย สตฺถารํ ยาจิตฺวา,
สตฺถารา ปฏฺิณฺญํ ทนฺเตน “สุญฺญาคาระ โข คหปตโย ตถาคตา อภิมฺนติ -อิติ วุตฺเต,
“อณฺเณวตํ ภาเนต, อมฺเหหิ ปหิตฺสาสเนนาคนฺตุํ วมฺภูตฺติ -อิติ วตฺวา โกสมพิคฺ คนฺตฺวา
“โฆสกเสฏฺฐิ โฆสิตารามํ, กุกฺกุณฺเสฏฺฐิ กุกฺกุณฺรารามํ, ปาวาริกเสฏฺฐิ ปาวาริการามํ -อิติ ตโย มหาวิหาเร การेतฺวา
สตฺถุ อากมฺนตฺถาย สาสนํ ปหิณฺสิสุ.

สตฺถา เตสฺสิ สาสนํ สุตฺวา ตตถ อคฺมาสิ.

เต ปจฺจุกฺคนฺตฺวา สตฺถารํ วิหาเร ปเวเสตฺวา “อิมํ วิหารํ จาตุทฺทิสฺสส พุทฺธปฺปมฺุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทมิ -อิติ
ติกฺขตฺตุํ นิยฺยาเทตฺวา วาเรน วาเรน ปฏฺิขคฺคนฺติ.

สตฺถา เทวสิกํ เอเกกสฺมี วิหาเร วสติ, ยสฺส วิหาเร วุตฺถโถ โหติ, ตสฺเสว ชฺรทฺวาเร ปิณฺฑาย จรติ.

[นายสุมนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์]

เตสฺ ปน ตินฺณํ เสฏฺฐิโน อฺุปฺภูทฺธาโก สุมฺโน นาม มาลาการโ อโหสิ.

โส เต เสฏฺฐิโน เอวมาท “อหํ ตุมฺหากํ ทีชฺรตฺตํ อฺุปการโก, สตฺถารํ โภเชตฺตุกาโมเมหิ, มยฺหํ เอกทิวสํ สตฺถารํ เทถ -อิติ.

“เตนฺหิ ภาเน เสว โภเชหิ -อิติ.

“สาธฺ สามี -อิติ โส สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สกฺการํ ปฏฺิยาเทสิ.

ตทา ราชา สามาวตียา เทวสิกั ปุพฺพมฺเเล อฏฺฐ กหาปณฺเ เทติ.

ตสฺสา ชุชฺชุตฺตรา นาม ทาสี สุนนมาลาการสฺส สนฺติกั คนฺตฺวา นิพฺพชั ปุพฺพานิ คณฺหาติ.

อถ นั ตสฺมี ทิวเส อาคตฺ มาลาการโ อาห “มยา สตฺถา นิมนฺตีโต, อชฺช อคฺคปุพฺเพหิ สตฺถารั ปุเชสฺสามิ,
ติฏฺฐ ตาว, ตวํ ปรีเวสนาย สหายิกา หุตฺวา ฆมฺมํ สุตฺวา อวเสสฺยานิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คมิสฺสสิ -อิตฺติ.

สา “สาธู -อิตฺติ อธิวาเสสิ.

สุมฺโน พุทฺธปมฺบุชั ภิกษุสงฆ์ ปรีวิสิตฺวา อนุมฺทนกรณฺตถาย ปตฺตํ อคฺคเหสิ.

สตฺถา อนุมฺทนธมฺมเทสนํ อารภิ.

ชุชฺชุตฺตราปิ สตฺถ ฆมฺมกถํ สุนฺนตีเยว โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐหิ.

สา อถญฺเญสุ ทิวเสสุ จตฺตารโ กหาปณฺเ อตฺตโน คเหตฺวา จตุหิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คจฺจติ.

ตํทิวสั อฏฺฐหิปิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา คตา.

อถ นั สามาวตี อาห “กีนฺนุ โข อมฺม อมฺหากํ รมฺญฺยา ทฺวิคฺคณฺํ ปุพฺพมฺลํ ทินฺนํ -อิตฺติ.

โน อยฺเย -อิตฺติ.

“อถ กสฺมา พหฺนุ ปุพฺพานิ -อิตฺติ.

“อถญฺเญสุ ทิวเสสุ อหํ จตฺตารโ กหาปณฺเ อตฺตโน คเหตฺวา จตุหิ ปุพฺพานิ อหฺรามิ -อิตฺติ.

“อชฺช กสฺมา น คณฺหสิ -อิตฺติ.

“สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฆมฺมกถํ สุตฺวา ฆมฺมสฺส อธิคตฺตฺตา -อิตฺติ.

อถ นั “อเร พุทฺฐทาสี เอตฺตํ กาลํ ตยา คหิตกหาปณฺเ เม เทหิ -อิตฺติ อตฺชเชตฺวา

“อมฺม ตยา ปิตํ อมตํ อมฺเหปิ ปาเยหิ -อิตฺติ วตฺวา,

“เตนหิ มํ นหาเปหิ -อิตฺติ วุตฺเต, โสฬสฺสหิ คนฺโธทกฺขณฺเหหิ นหาเปตฺวา เทว มฺภูทฺฐสาฎฺเ ทาเปสิ.

สา เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา อาสนํ ปถญฺยาเปตฺวา เอกํ วิชฺณี อหฺราเปตฺวา อาสเน นิสีทิตฺวา จิตฺรวิชนี^๑ อหฺทาย
ปถจ มาตฺตุคามสฺตานิ อามนฺเตตฺวา ตาสั สตฺถารา เทสิตฺตนิยาเมเนว ฆมฺมํ เทเสสิ.

ตสฺสา ฆมฺมกถํ สุตฺวา ตา สพฺพาปิ โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐหิสฺสุ.

ตา สพฺพาปิ ชุชฺชุตฺตรั วฺนฺทิตฺวา “อมฺม อชฺชโต ปฏฺฐาย ตวํ กิลิฏฺฐกมฺมํ มา กริ,

อมฺหากํ มาตฺตุฏฺฐาเน จ อจฺริยฏฺฐาเน จ ฐตฺวา สตฺถ สนฺติกั คนฺตฺวา สตฺถารา เทสิตฺตํ ฆมฺมํ สุนฺตีตฺวา อมฺหากํ กเถหิ -อิตฺติ วทิสฺสุ.

สา ตถา กโรนฺตี อปรภาเค ติปิฏฺฐกธฺรา ชาตา.

[นางขุขุชุตตาเลิศในทางแสดงธรรม]

ธอ น สดถา “เอตทคคํ ภิกขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ฌम्मกถิกานํ” ยทิทํ ขุขุชุตตรา -อิตติ เอตทคเค” ฐุเปสสิ.

ตปิ โข ปญจสตา อิตถิโย ตํ เอวมาหํสุ “อมม สดถารํ ปสสิตุกามมท, ตํ โน ทสเสหิ, คนธมาลาทีหิ นํ ปุเชสสาม -อิตติ.

“อเยเย ราชกุลํ นาม ภาริยํ, ตุมहे คเหตุวา พหิ คนตุํ น สกกา -อิตติ.

“อมม มา โน นาเสหิ, ทสเสเหว อมหากํ สดถารํ -อิตติ.

“เตนหิ ตุมหากํ วสนคพพานํ ภิตตีสสุ ยตตเคน โอโลเกตุํ สกกา โหติ, ตตตคํ ฉิททํ กตวา คนธมาลาทีหิ ออาหาราเปตวา สดถารํ ตินณํ เสฏฐีนํ ฆรทวารํ คจจนตุํ ตุมहे เตสุ เตสุ ฐาเนสสุ ฐุตวา โอโลเกถ เจว หตเถ ปสาเรตวา วนทถ จ ปุเชถ จ -อิตติ.

ตา ตถา กตวา สดถารํ คจจนตุยเจว อาคจจนตุยจ โอโลเกตวา วนทีสุ เจว ปุเชสุ จ.

[ประวัติหน้าต่าง]

อถกทิวสํ มาคนทียา อตตโน ปาสาทลโต นิกขมิตวา จงกมมานา

ตาสํ วสนฐฐานํ คนตวา คพเสสุ ฉิททํ ทิสวา “อิทํ กินติ ปุจฉิตวา,

ตาทิ ตสสา สดถริ พนธาฆาตํ อชานนตีหิ “สดถา อิมํ นครํ อาคโต, มยํ เอตถ ฐุตวา สดถารํ วนทาม เจว ปุเชม จ -อิตติ วุตเต,

“อาคโต นาม อิมํ นครํ สมโณ โคตโม, อิทานิสส กตตพพํ ชานิสสามิ, อิมापิ ตสส อุปฐาธาเยกา, อิมาสปี กตตพพํ ชานิสสามิ - อิตติ จินเตตวา คนตวา รณโณ อาโรเจสิ

“มหาราช สามาวตีมิสสกันํ ปญจสตันํ อิตถีนํ พหิทธา ปตถนา อตถิ, กติปาเหเนว เต ชีวิตํ น ภวิสสติ -อิตติ.

ราชา “น ตา เอวรूपิ กริสสนติ -อิตติ น สททหิ,

ปุณ วุตเตปิ, น สททหิเยว.

ธอ น, เอวํ ติกขตตุํ วุตเตปิ, อสททหนตุํ “สเจ เม น สททหสิ, ตาสํ วสนฐฐานํ คนตวา อุปชาเรหิ มหาราช -อิตติ อาท.

ราชา คนตวา คพเสสุ ฉิททํ ทิสวา “อิทํ ก็ -อิตติ ปุจฉิตวา, ตสมิ อตเถ อาโรจิต, ตาสํ อุกุขมิตวา กิญจि อวตวา ว ฉิททานิ ปิททาเปตวา สพพคพเสสุ ขุททจฉิททกวาตปานานิ กาเรสิ.

ขุททจฉิททกวาตปานานิ กิร ตสมิ กाले อุปปนนานิ.

[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น]

มาคนทียา ตาสํ กิญจิ กาทุํ อสกุณฉิตวา “สมณสส โคตมสเสว กตตพพํ กริสสามิ -อิตติ นาครานํ ลยจํ ทตวา

“สมณํ โคตมํ อนโตนครํ ปวิสิตวา จรนต์ ทาสกมมกรโปริเสหิ สทธี อุกโถสิตวา ปริภาสิตวา ปลาเปถ -อิตติ.

มิจฉาทิฏฐิกา ตีสู รตนเสสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนคฺรํ ปวิฏฺฐํ สตถารํ อนฺุพนฺธิตฺวา “โจโรสิ พาลोสิ มุฬฺโหสิ โอฏฺฐุสิ โคโณสิ
คฺทโรสิ เนรโยโกสิ ตีรจฺฉานคฺโตสิ, นตฺถิ ตฺยหํ สฺคตฺติ, ทฺคคฺคตฺติเยว ตฺยหํ ปาฏิกงฺขาติ ทสฺสิ อกฺโกสวตฺถุหิ อกฺโกสนฺติ ปรีภาสฺนติ.

ตํ สฺคตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตถารํ เอตทฺโวจ “ภนฺเต อิมํ นาคฺรา อมฺเห อกฺโกสนฺติ ปรีภาสฺนติ, อิตฺโ อณฺญตฺถ คจฺฉาม -อิตฺติ.

“กุหิ อานนฺท -อิตฺติ.

“อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตฺติ.

“ตตฺถ มนฺุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ, ปุณฺ กตฺถ คมฺิสฺสาม อานนฺท -อิตฺติ.

“ตโตปิ อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตฺติ.

“ตตฺถ มนฺุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ, กุหิ คมฺิสฺสาม -อิตฺติ.

“ตโต อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตฺติ.

“อานนฺท น เอรํ กาคฺตุํ วมฺภูตฺติ, ยตฺถ อธิกรณํ อุปฺปนฺนํ, ตตฺถเอว ตสฺมี วมฺภูตฺเต, อณฺญตฺถ คนฺตุํ วมฺภูตฺติ,
เก ปนฺ เต อานนฺท อกฺโกสนฺติ -อิตฺติ.

“ภนฺเต ทาสกมฺมกฺเร อุปาทาย สพฺเพ อกฺโกสนฺติ -อิตฺติ.

“อหํ อานนฺท สงฺคามํ โอตฺถิณฺณหตฺถิสฺทิสฺโส, สงฺคามํ โอตฺถิณฺณหตฺถิโน ทิ จตฺตุหิ ทิสฺสทฺธิ อาคเต สเร สหิตฺตุํ ภาโร,
ตเถว พฺพหฺติ ทฺุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สหนํ นาม มยฺหํ ภาโร -อิตฺติ วตฺวา อตฺตานํ อารพฺภ รมฺมํ เทเสนฺโต
อิมํ นาควคฺเค ติสฺโส คธา อภาสิ

“อหํ นาโคว สงฺคาม	จาปาโต ปตฺติตํ สรํ
อติวากฺยํ ติตฺถิกขิสฺสํ	ทฺุสฺสีโล ทิ พฺพชฺชโน.
ทนฺตํ นยฺนติ สมิตฺติ	ทนฺตํ ราชาภิริหฺติ
ทนฺโต เสฏฺฐุ มนฺุสฺเสสุ	โยติวากฺยํ ติตฺถิกขติ.
วรมฺสสตรา ทนฺตา	อาชานียา จ สฺนฺชวา
กฺุชฺชรา จ มหานาคา	อตฺตทนฺโต ตโต วรํ -อิตฺติ.

ชมฺมกถา สมฺปตฺตมฺหาชนสฺส สาทฺถิกา อโหสิ.

เอวํ รมฺมํ เทเสตฺวา “มา จินฺตยิตฺถ อานนฺท, เอเต สตฺตาหมตฺตเมว อกฺโกสิสฺสนฺติ, อฏฺฐเม ทิวเส ตฺถนฺทึ ภวิสฺสนฺติ,
พฺพชฺชานํ ทิ อุปฺปนฺนํ อธิกรณํ สตฺตาหโต อุตฺตรํ น คจฺฉตฺติ -อิตฺติ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องไก่]

มาคนฺทิยา สตถารํ อกฺโกสาเปตฺวา ปลาเปตฺตุํ อสฺกโกนฺติ “กินฺนุ โข ภริสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

“อิมํ เอตฺสส อุปฺตถมฺภกฺกตา, เอตาสํ พยฺสนํ ภริสฺสามิ -อิตฺติ เอกทิวสํ รมฺโย สุราปานภฺฐานเ อฺฐานํ ภโรนฺตี
จฺุพฺพิตฺตุ สาสนํ ปหิณฺนิ “อตฺถเ เม ภริ กุภฺกฺกุณฺทึ, อฏฺฐ มตฺกุกฺกุณฺทึ อฏฺฐ สชฺวีวฺกุกฺกุณฺทึ คเหตฺวา อาคจฺฉตฺตุ,

อาคนตวา จ ปน โสปาณมตถเก รฐตวา อาคตภาวํ นิเวเทตวา, ‘ปวิสตติ วุตเตปี, อปวิสตติวา
ปฐุมํ อฏฐุ สชิวุกุกุญฺ ปหิณตฺ, ปจฉา อิตเร -อิติ จุฬุปฏฐากุสส จ “มม วจันํ กรैयाสิ -อิติ ลยจํ อทาสิ.

มาคนุทียอ อาคนตวา รณโย นิเวทาเปตวา, “ปวิสต -อิติ วุตเต, “रणโย อาปานญมึ น ปวิสิสสามิ -อิติ อาท.

อิตรา จุฬุปฏฐากํ ปหิณิ “คจฉ ตาต มม จุฬุปีตฺ สนตีกํ -อิติ.

โส คนตวา เตน ทินเน อฏฐุ สชิวุกุกุญฺ อาเนตวา “เทว ปุโรหิตเน ปณณาการो ปหิโต -อิติ อาท.

ราชา “ภททโก วต โน อุตตริภงโค ออุปโน, โโก นุ โข ปเจย -อิติ อาท.

มาคนุทียา “มหาราช สามาวตีปมุขา ปณจस्ता อิตถियो นิภุมมา วิจรณติ, ตาสํ เปเสหิ, ตา ปจิตวา อทริสสนติ -อิติ อาท.

ราชา “คจฉ ตาสํ ทตวา, อณญสส กिर หตเถ อทตวา สยเมว มาเรตวา ปจนตฺ -อิติ เปเสสิ.

จุฬุปฏฐากอ “สาธฺ เทว -อิติ คนตวา ตถา วตวา ตาหิ “มยํ ปาณาติปาตํ น กโรม -อิติ ปฏิกขิตโต
อาคนตวา ตมตถํ รณโย आरोजेसि.

มาคนุทียา “ทิฏฐํ เต มหาราช, อิทานิ ตาสํ ปาณาติปาตสส กรณํ वा อกรณํ वा ชานิสสสิ,
‘สมณสส โคตมสส ปจิตวา เปเสนตฺติ วเทหิ เทว -อิติ อาท.

ราชา ตถา วตวา เปเสสิ.

อิตโร คเหตุวา คจฉนโต วिय หุตวา คนตวา เต กุกุกุญฺ ปุโรหิตสส ทตวา มตกุกุกุญฺ คเหตุวา ตาสํ สนตีกํ เนตวา
“อิเม กिर กุกุกุญฺ ปจิตวา สตถฺ สนตีกํ ปหิณถ -อิติ อาท.

“อาทร สามิ, อิทนนาม อมหากํ กิจจํ -อิติ ปจจุคนตวา คนหิสฺ.

โส รณโย สนตีกํ อาคนตวา “กึ ตาต -อิติ ปุญฺสฺ, “สมณสส โคตมสส ปจิตวา เปเสถาติ วุตตมตเตยว,
ปฏิมคคํ อาคนตวา คนหิสฺ -อิติ อากิจฺ.

มาคนุทียา “ปสส มหาราช, น ตา ตุมหาทิสานํ กโรนติ, ‘พหิทธา ปตถนา ตาสํ อตถิติ วุตเต น สททหสิ -อิติ อาท.

ราชา ตํ สุตวาปี อธิวาเสตวา ตุนหิเยว อโหสิ.

มาคนุทียา “กินนุ โข กริสสามิ -อิติ จินเตสิ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องงู]

ตทา ปน ราชา

“สามาวตียา จ วาสุทตตาย จ มาคนุทียาย จ -อิติ ติสสนนํปี เอตาสํ ปาสาทตเล วาเรน วาเรน สตตาทํ วีดินาเมติ.

อด “เสว วา ประเสว” ๑ สามาวตติยา ปาสาทล คมัสสตี -อิตี ญตวา มาคันทิยา จุฬปิตุ สาสนํ ปหิณ
“อลคทเทเน กิร เม อตโธ, ทาฐา อุทธริตวา เอกํ สปปํ เปเสตุ -อิตี.

โส ตถา กตวา เปเสสิ.

ราชา อตตโน คมนภูฐานํ หตถิกนตวิณํ อาทายเยว คจจติ.

ตสสา โปกขเร เอกํ ฉิทฺทํ อตถิ.

มาคันทิยา เตน ฉิทฺเทน สปปํ ปเวเสตวา ฉิทฺทํ มาลาคุเลน ธเกสิ.

สปปํ ทวีหตีหํ อนโตวีณายเมว อโหสิ.

มาคันทิยา รณญู คมนทิวเส “อชช กตริสสา” ๒ ปาสาทํ คมัสสตี เทว -อิตี ปุจจติวา, “สามาวตติยา -อิตี วุตเต,
“อชช มยา มหาราช อมนาโป สุปิโน ทิฏฺฐุ, น สกกา ตตถ คนฺตุ เทว -อิตี.

“คจจมาเมว -อิตี.

สา ยาวตติยํ วาเรตวา “เอวํ สนเต, อหํปิ ตุมहेหิ สหฺตี คมัสสามิ -อิตี วตวา นีวตติยมานาปิ อนีวตติตวา
“น ชานามิ ‘กั ภาวิสสตี เทว -อิตี รณญู สหฺติญญेว อคมาสิ.

ราชา สามาวตตีมิสสกาหิ ทินนานิ วตถปุปผคนธารณานิ ธาเรตวา สุโภชนํ ภูณชิตวา วิณํ อุสสีสเก ฐเปตวา สยเน นีปชช.

มาคันทิยา อปราปรํ วิจรณตี วิย หุตวา วิณาฉิทฺทโต ปุปผคุลํ อปนเสสิ.

สปปํ ทวีหตีหํ นีราหาโร เตน ฉิทฺเทน นิกขมิตวา อสสสนโต” ๓ ฌณํ กตวา สยเนปิฏฺฐุ นีปชช.

มาคันทิยา ตํ ทิสวา “เทว สปปํ -อิตี” ๔ มหาสทฺทํ กตวา ราชานญจ ตา จ อโกโกสนตี

“อโย ทนธราชา อลภชโก มยหํ วจันํ น สุนาติ, อีมาปิ นิสสิริกา ทุพพิเนตา, กิณนาม รณญู สนตีกา น ลภนตี,
กั นุ ตุมहे, อิมสมิ มเตเยว, สุขํ ชีวิสสธ, ชีวนเต, ทุกฺขํ ชีวธ,

อชช มยา ปาปสุปิโน ทิฏฺฐุ, ‘สามาวตติยา ปาสาทํ คนฺตุํ น วญฺญตีตี วิรวนตติยาปิ เม ตยา สทฺโท น สุโต เทว -อิตี อาห.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวดี]

ราชา สปปํ ทิสวา มรณภยตชชิตโต “เอวรูปปี นาม อิมํ กริสสนตี, อโห ปาปาหํ อิมาสํ ปาปภาวํ อาจิกขณตติยาปิ อิมิสสา วจันํ น
สทฺทหี, ปฐมํ อตตโน คพฺเภสุ ฉิทฺทานิ กตวา นิสินนา, ปุน มยา เปสิเต กุกฺกุญฺเ, ปฏฺธิปหิณิสฺสุ, อชช สยเน สปปํ วิสสชชิสฺสุ -อิตี
โกเธน สมปชชลิโต วิย อโหสิ.

๑. ย. ปเรวา.

๒. ส. ย. กตริสสา.

๓. ส. ม. ย. ปสสนโต.

๔. ม. ตํ ทิสวา ธีธี เทว สปปํ -อิตี.

สามาวตีปี ปรณจันนี อิตถีสถาน โอวาท อทาสี “อมมา อมหาก อญญ ปฏิสสรณ นตถิ,
นรินเท จ เทเวีย จ อตตนิ จ สมเมว เมตตจิตตํ ปวตเตถ, มา กสสจि โภปี กริตถ -อิตติ.

ราชา สหสสถานํ สิงคณฺุ อาทาย ชยิ โปเถตวา วิสปีตํ สรํ สนฺนยหิตวา สามาวตี ปุเร กตวา สพฺพา ตา ปฏิปาฏิยา ฐปาเปตวา
สามาวตียา อุเร สรํ วิสสชเชสิ.

โส ตสฺสา เมตตานุภาเวน ปฏินิวตติตวา อากตมคคาภิมุโข ว หุตวา รมฺโณ หทยํ ปวิสนโต วิย อฏฺฐาสี.

ราชา จินฺเตสิ

“มยา ชิตโต สโร สิลปี วิชฺฌิตวา คจฺจติ, อากาเส ปฏินนฏฺฐานปี นตถิ, อถ ปเนส นิวตติตวา มม หทยาภิมุโข ชาโต,
อยํ ทิ นิจฺจิตโต นิสฺสโต นิชฺชีโว สโรปี เอติสฺสา कुम् ชานาติ, อหํ มนุสฺสภูโตปี น ชานามิ -อิตติ.

[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวตี]

โส ฐนุํ ฉทฺเทตวา อญฺชลี ปคคยห สามาวตียา ปาทมฺเเล อุกฺกุฏิกิํ นิสีทิตวา อิมํ คาถมาห

“สมฺมุยหามิ ปมุยหามิ สพฺพา มุยหนฺติ เม ทิสฺสา
สามาวตี มํ ตายสฺสุ ตวญฺจ เม สรณํ ภาว -อิตติ.

สา ตสฺส วจฺนํ สุตวา “สาธฺ เทว มํ สรณํ คจฺจ -อิตติ อวตวา “ยมํ มหาราช สรณํ คตา, ตเมว ตวมฺปิ สรณํ คจฺจ -อิตติ.

อิทํ วตวา สามาวตี สมฺมาสมฺพุทฺธสาวิกา
“มา มํ ตวํ สรณํ คจฺจ ยมํ สรณํ คตา
เอส พุทฺโธ มหาราช เอส พุทฺโธ อนุตฺตโร
สรณํ คจฺจ ตํ พุทฺธํ ตวญฺจ เม สรณํ ภาว -อิตติ อาห.

ราชา ตสฺสา วจฺนํ สุตวา “อิทานาหํ อติเรกตรํ ภายามิ -อิตติ วตวา อิมํ คาถมาห

“เอส ภียโย ปมุยหามิ สพฺพา มุยหนฺติ เม ทิสฺสา
สามาวตี มํ ตายสฺสุ ตวญฺจ เม สรณํ ภาว -อิตติ.

อถ นํ สา ปุริมฺนเยเนว ปุณฺ ปฏิกฺขิปิตวา, “เตนหิ ตวญฺจ สรณํ คจฺจามิ สตถารญฺจ, วรญฺจ เต ทมฺมิ -อิตติ วุตเต,
“วโร คหิโต โทศฺ มหาราช -อิตติ อาห.

โส สตถารุํ อุปสงกมิตวา สรณํ คนฺตวา นิมนฺเตตวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สตถาหํ ทานํ^๑ ทตวา สามาวตี อามนฺเตตวา
“อฏฺฐฐฺเห, วรํ คนฺทาหิ -อิตติ อาห.

“มหาราช มยํ หิริญญาทีหิ อตฺโถ นตถิ, อิทํ ปน เม วรํ เทหิ,
ตถา กโรหิ, ยถา สตถา นิพฺพุทํ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สหฺธี อีธาจฺจจฺจ, ฐมฺมํ สุณฺิสฺสาม -อิตติ.

ราชา สตถารุํ วนฺทิตวา “ภนฺเต ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สหฺธี นิพฺพุทํ อีธาจฺจจฺจ, สามาวตีมิสฺสกา^๒ ‘ฐมฺมํ สุณฺิสฺสามาติ วทหนฺติ -อิตติ อาห.

๑ สี. ย. มหทาน.

๒ สี. ย. สามาวตีมิสฺสิกา.

“มหाराช พุทธานํ นาม เอกสมी ฐาเน นิพพธํ คนฺตี น วฏฺฐติ, มหาชโน ปจฺจาसीสตี -อิตฺติ.

“เตนหิ ภาเนเต เอกํ ภิกขุํ อาณาเปถ -อิตฺติ.

สตุถา อานนทตฺถเถรํ อาณาเปสิ.

โส ตโต ปฏฺฐาย ปณฺจ ภิกขุสฺตานิ อาทาย นิพพธํ ราชกฺลํ คจฺฉติ.

ตาปี เทวีย นิพพธํ เถรํ สปริวารํ โภเชนตี รมํ สฺนฺนติ.

[พระราชาทรงถวายจิวรแก่พระอานนท์]

ตา เอกทิวสํ เถรสส รมมกถํ สุตฺวา ปสฺสีทิตฺวา ปณฺจหิ อุตฺตราสงคฺสเทหิ รมมปุชฺชํ อํกํสุ.

เอเกโก อุตฺตราสงคฺโค ปณฺจสฺตานิ อคฺขติ.

ตาสํ เอกํ วตฺถปิ อทิสฺวา ราชา ปุจฺฉิ “กฺุหิ อุตฺตราสงคา -อิตฺติ.

“อฺยฺยสฺส โน ทินฺนา -อิตฺติ.

“เตน สพฺเพ คหิตา -อิตฺติ.

“อาม คหิตา -อิตฺติ.

ราชา เถรํ อฺปสงกมิตฺวา ตาหิ อุตฺตราสงคานํ ทินฺนภาวํ ปุจฺฉิตฺวา ตาหิ ทินฺนภาวญฺจ เถเรน คหิตภาวญฺจ สุตฺวา

“นฺนุ ภาเนเต อตีพฺหุณี วตฺถานิ, เอตฺตเกหิ กิํ กริสฺสถ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“อมหากํ ปโหนกานิ คณฺหิตฺวา เสสานิ ชินฺณจิวรกานํ ทสฺสามิ มหाराช -อิตฺติ.

“เต อตฺตโน ปุราณจิวรานิ กิํ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ชินฺณตฺรจิวรกานํ ทสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“เต อตฺตโน ชินฺณจิวรานิ กิํ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ปจฺจตฺถรณานิ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ปุราณปจฺจตฺถรณานิ กิํ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ภุมฺมตฺถรณานิ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ปุราณภุมฺมตฺถรณานิ กิํ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

“ปาทปฺถุณฺนานิ กริสฺสนฺติ มหाराช -อิตฺติ.

“ปุราณปาทปฺถุณฺนานิ กิํ กริสฺสนฺติ -อิตฺติ.

เอกมนต์ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตฺ เอตทโวจฺ

“อิธ ภนเต รณโณ อุเทนสส อุทยานคตสส อนนเตปุริ ททณฺ, ปณจ อิตถีสตานิ กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ,
ตาสฺ ภนเต อุปาสิกานํ กา คติ, โโก อภิสมปราโย -อิติ.

‘สนเตตถ ภิกขเว อุปาสิกายो โสตาปนนา, สนติ สกทาคามินิโย, สนติ อนาคามินิโย,
สพพา ตา ภิกขเว อุปาสิกายो อนิปผลา กาลกตา -อิติ.

อถโข ภควา เอตมตถํ วิทิตวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานสิ

“โมหสมพฺพนฺโน โลโก

ภพฺพโรโปว ทิสฺสติ

อุปธิพฺพนฺโน พาโล

ตมสา ปรีวาริโต

สสฺสตี วิย ขายติ

ปสฺสโต นตถิ กิณฺจนวนฺติ.”

เอาลจ ปน วตฺวา “ภิกขเว สตฺตา นาม วฏฺเฐ วิจฺรนฺตา นิจฺจกาลํ อปฺมตฺตา หุตฺวา ปุณฺณกมฺเมว กโรนฺติ,
ปมาทีนํ หุตฺวา ปาปกมฺมํปิ กโรนฺติ, ตสฺมา วฏฺเฐ วิจฺรนฺตา สุขํปิ ทุกฺขํปิ อนุกฺวณฺติ -อิติ ธรรมํ เทเสสิ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทิยากับพวก]

ราชา “สามาวตียา เคหํ กิร ฌายติ -อิติ สุตฺวา เวเคนาคจฺฉนฺโตปิ อททณฺ” สมปาปุณฺตี นาสกฺขิ,

อาคนฺตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺนพลวโทมนสฺโส อมจฺจคณฺปรีวฺโต นิสีทิตฺวา สามาวตียา คฺุณฺณ อนุสฺสรนฺโต

“กสฺส นฺุ โข อิทํ กมฺมํ -อิติ จินฺเตตฺวา “มาคนฺทียาย การิตํ ภวิสฺสติ -อิติ ญฺุตฺวา

“ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยมานา น กเถสฺสติ, สณฺิกํ อุปาเยน ปุจฺฉิสฺสามิ -อิติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาห

“อมโภ อหํ อิตฺ ปุพฺเพ อฏฺฐาย สมฺภูฏฺฐาย อาสงฺกิตฺปรีสงฺกิตฺโต ว โหมิ, สามาวตี เม นิจฺจํ โอตารเมว คเวสฺติ,

สา กาลกตา, อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพตฺถํ ภวิสฺสติ, สุเขน วสิตฺถํ ภวิสฺสามิ -อิติ.

“เกน นฺุ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตํ -อิติ.

“มยิ สีนฺเณน เกนจิ กตํ ภวิสฺสติ -อิติ.

มาคนฺทียา สมฺเป ฐิตฺตา ตํ สุตฺวา “อณฺโณ โภจิ กาทฺถํ น สกฺขิสฺสติ, มยา กตํ เทว, อหํ จุฬปิตฺโร อาณฺาเปตฺวา การีสี -อิติ อาห.

ราชา “ตํ ฐฺเปตฺวา อณฺโณ มยิ สีนฺเณสฺสโต นาม นตถิ, ปสนฺโนสมฺมิ, วรํ เต ทมฺมิ เทวิ, ตวํ อตฺตโน ญฺาติคณฺํ ปกโกสาเปหิ -อิติ.

สา ญฺาตกาณํ สาสนํ ปหิณฺนิ “ราชา มม ปสนฺโน วรํ เทติ สีนฺํ อาคจฺฉตฺถุ -อิติ.

ราชา อาคตาคตฺวานํ มหนฺตํ สกฺการํ การีสี.

ตํ ทิสฺวา” ตสฺสา อณฺญาตกาปิ ลณฺจํ หตฺวา “มยํ มาคนฺทียาย ญฺาตกา -อิติ อาคจฺฉีสฺสุ.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๒๐๕.

๒ สี. ยุ. อททณฺ.

๓ ยุ. สุตฺวา.

ราชา เต สัพเพ คาหาเปตวา ราชงคเณ นาภิปมาเณ อาวาญุ ขนาเปตวา เต ตตถ นิสีทาเปตวา
ปัสสู ปุเรตวา อุปริ ปลาลัง วิกีราเปตวา อคคิ ทาเปสิ, จมมสส ทพตกาเล, อยนงคเลหิ กสาเปตวา ขนฺหาขณฺหิ หีราหิรั การะสิ.

มาคนทียาย สรีโรตปี ติจิเณเนว สตเถน ขนฺขนฺฐานฺสุมํสํ อุปฺปาญฺตวา เตเลน ปกํ อุทฺธนํ อาโรเปตวา
ปฺเว วีย ปจาเปตวา ตเมว ขาทาเปสิ.

[ความตายของพระนางสามาวตี ควรแก่กรรมในปางก่อน]

อถกทิวสํ ฌมมสภายํ ภิกขุ กถํ สมฺมูฐฺทาเปสฺสุ “อนนฺจจวิกั วัต อาวุโส เอวรูปาย สพฺธาสมปฺนนาย อุปาสิกาย เอวรูปํ มรณํ -อติ.

สตา อาคนฺตวา “กาย นฺตถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺสนา -อติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อติ วุตฺเต,
“ภิกขเว อิมสฺมี อตฺตภาเว สามาวตีปฺมุขานํ อิตฺถินํ เอตํ อยฺยตฺตํ, ปุพฺเพ กตมมสส ปน ยุตฺตเมว เอตาหิ สทฺธํ -อติ วตฺวา
“กั ฆนฺเต เอตาหิ ปุพฺเพ กตํ, อาจิกฺขถ โน -อติ เตหิ ยาจิโต อตีตํ อาทฺริ

[บุรพกรรมของพระนางสามาวตีกับบริวาร]

อตีเต, พาราณสียํ พรหมทตเต รชฺชํ การะเนเต, ราชเคเห นิพฺพตํ อญฺญ ปจฺเจกพฺพุธา ภูณฺชนฺติ.

ปญฺจสตา อิตฺถิโย เต อุปญฺญฺหนฺติ.

เตสฺสุ สตฺต ปจฺเจกพฺพุธา หิมวณฺตํ คจฺจนฺติ, เอโก นทิตฺเร, เอกํ ตินคหนํ อตฺถิ, ฆานํ สฺมาปฺชชิตฺวา นิสิตฺติ.

อถกทิวสํ ราชา ปจฺเจกพฺพุเธสฺสุ คเตสฺสุ, ตา อิตฺถิโย อาทาย นทียํ อุทกเกิลํ กิฬิตฺตํ คโต.

ตตถ ตา อิตฺถิโย ทิวสภาคํ อุทกํ กิฬิตฺวา อุตฺตริตฺวา สิตฺปีฬิตฺวา อคคิ วิสิพฺเพตฺตกา มา “อมฺหากํ อคฺคิกฺรณญฺญานํ โอลฺลเกยฺยาถ -อติ
อปรารฺปํ วิจฺรณฺตโย ตํ ตินคหนํ ทิสฺวา “ติณฺราสิ -อติ สญฺญา ย ปรีวาเรตฺวา ฐิตา อคคิ อทฺส.

ติณฺเส ฌายิตฺวา ปตฺนเตสฺสุ, ปจฺเจกพฺพุทํ ทิสฺวา “นญฺญมฺห นญฺญมฺห รณฺโณ ปจฺเจกพฺพุทํ ฌายติ,
ราชา ญฺตฺวา อมฺहे นาเสสฺสตี, สฺพทฺธมํ นํ กริสฺสาม -อติ สพฺพา อีโต จิตฺโต จ ทารุณิ อาทฺริตฺวา ตสฺส อุปฺริ ราสิ กริสฺสุ.

มฺหา ทารุราสิ อโหสิ.

อถ นํ อาลิมเปตฺวา “อิทานิ ฌายิสฺสตี -อติ สญฺญา ย ปกฺกมฺิสฺสุ.

ตา ปฐมํ อสฺยเจตฺนิกา หุตฺวา อิทานิ กมฺมฺนา พชฺฌิสฺสุ.

ปจฺเจกพฺพุทํ ปน อนฺโตสฺมาปตฺตียํ สกฺกฺสทฺสทารุณิ อาทฺริตฺวา อาลิมเปตฺวาปิ อุกฺสูมาการมตฺตปี กาคฺุ น สกฺโกนฺติ.

ตสฺมา โส สตฺตเม ทิวเส อญฺญา ย ยถาสฺขํ อคฺมาสิ.

ตา ตสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา พฺหุณิ วสฺสทฺสทฺสทานิ นิริเย ปจิตฺวา

ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปាកาวเสเสน อตฺตภาวเส อิมินา ว นียาเมเน เคเห ฌายมาเน ฌายิสฺสุ.

เถรี จินตาลี “สจฺจสา อิมํ คณฺหิตฺวา น ทสฺสามิ, มยิ อาฆาตํ กตฺวา นิริเย นินฺพตฺติสฺสตี,
สเจ ปน ทสฺสามิ, ปฺรสฺส เปสฺนการิกา หุตฺวา นินฺพตฺติสฺสตี, นิริยสฺนตาปโต โข ปน ปฺรสฺส เปสฺนภาโว ว เสยโย -อิตฺติ.

สา อนุทฺยํ ปฏฺิจจ ตํ คเหตุวาทสฺสา อทาสี.

ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนเทน ปฺเรสํ เปสฺนการิกา ซาตา -อิตฺติ.

[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา]

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขุ ฌมฺมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺสุ “สามาวตีปฺมุชา ปญฺจสตา อิตฺถิโย เคเห อคฺคินา ฌายีสุ,
มาคฺนทียาย ญฺาตกา อูปริ ปฺลาลคฺคิ ทตฺวา อยฺนงฺคเลหิ ภินฺนา, มาคฺนทียา ปกฺกฏฺฐิตเตเลน^๑ ปกฺกา,
เก นฺุ โข เอตถ ชีวนฺติ นาม, เก มตา นาม -อิตฺติ.

สตา อาคฺนตฺวา “กาย นฺุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สฺนนิสฺสนา -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,
“ภิกฺขเว เยเกจิ ปมตฺตา, เต วสฺสสตํ ชีวนฺตาปิ มตาเยว นาม, เย อปฺมตฺตา, เต มตาปิ ชีวนฺติเยว,
ตสฺมา มาคฺนทียา ชีวนฺตีปิ มตาปิ มตาเยว นาม, สามาวตีปฺมุชา ปญฺจสตา อิตฺถิโย มตาปิ ชีวนฺติเยว นาม,
น หิ ภิกฺขเว อปฺมตฺตา มรฺนตี นาม -อิตฺติ วตฺวา อีมา คาถา อทาสี

“อปฺปมาโท อมตฺปทํ	ปฺมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺมตฺตา น มียนฺติ	เย ปมตฺตา ยถา มตา
เอตํ วิเสสโต ญฺุตฺวา	อปฺปมาทฺมहि ปณฺติตา
อปฺปมาเท ปโมทฺนตี	อริยานํ โคจเร รตา
เต ฌายีโน สาทติกา	นิจฺจํ ทพฺพปรกฺกมา
สุสฺนตี ธีรา นินฺพานํ	โยคฺกเขมํ อนุตฺตรํ -อิตฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ อปฺปมาโท -อิตฺติ ปทํ มหฺนตํ อตถํ ทีเปตี มหฺนตํ อตถํ คเหตุวาทิฏฺฐตี.

สกลฺปิ หิ เตปิฏฺกํ พุทฺธวณฺํ อหฺริตฺวา กถิยมาณํ อปฺปมาทเมว โอตฺรตี, เตน วุตฺตํ
“เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺตี,
หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายตี ยทิตํ มหฺนตฺเตน
เอวเมว โข ภิกฺขเว เยเกจิ กุสฺลา ฌมฺมา, สพฺเพเต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา, อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานิ^๒ อคฺคมกฺขายตี -อิตฺติ.”^๓

โส ปเนส อตถโต สติยา อวิปฺวาโส นาม. นิจฺจํ อูฏฺฐิตาย สติยา เจตํ นาม.

๑ ส. ย. ปกฺกฏฺฐิตเตเล.

๒ อติเรกํ มณฺเญ.

๓ มหาวาร. ๑๘/๖๕.

สาตติกา -อิตี อภินิภขมนโต ปฏฐาย ยาว อรหตตปุตตา สตตํ ปวตตกายิกเจตสิกวิริยา

นิจจํ ทพฺพปรุกกมา -อิตี ยนตํ ปุริสตถาเมน ปุริสวิริเยน ปุริสปรุกกเมน ปตตพพํ, น ตํ อปาปฺณิตฺวา วิริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสติ
-อิตี เอวรฺูเปน วิริเยน อนฺตรา อโนสฺสกิตฺวา นิจจํ ปวตฺเตน ทพฺเพน ปรุกกเมน สมนฺนาคตา.

มุสนฺติ -อิตี เอตถ เทว มุสนา ญาณมุสนา วิปากมุสนา. ตตถ จตฺตารอ มคฺคา ญาณมุสนา นาม.

จตฺตาริ ผลานิ วิปากมุสนา นาม.

เตสฺ อธิ วิปากมุสนา อธิปฺเปตา.

อริยผลเณ นิพพานํ สจฺฉิกโรนฺตา ธีรา ปณฺทิตา วิปากมุสนาย นิพพานํ สจฺฉิกโรนฺติ.

โยคกฺเขมํ อนฺุตฺตรํ -อิตี เย จตฺตารอ โยคา มหาชนํ วมฺเณ โอสีทาเปนฺติ เตหิ เขมํ นิพฺภยํ
สพฺเพหิ โลกียโลตฺตตฺตรมฺเมหิ เสฏฺฐตฺตา อนฺุตฺตรํ -อิตี.

เทสนาปริโยसाने พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหตุ.

เทสนา มหาชนสฺส สาตติกา ซาตฺตติ.

สามาวตีวตฺถุ.

๒. กุมภไสยสกวตฺถุ.

“อุฏฐานวโต -อิติ อิมิ มหมเทสนน สตถา เวพฺวเน วิหรนโต กุมภไสยสกวตฺถุ อารพภ กเถสิ.

[กุมภไสยสกวตฺถุตายหนีไปอยู่ภูเขา]

ราชคหนครสมิ ธิ ราชคหเสฏฐิโน เคเห อหิวตฺกโรโค อุปฺปชชติ.

ตสมิ อุปฺปนเน, มกฺขิกิ อาทิ กตฺวา ยาว คาว โปฏฺม ตีรจฺฉานคตา มรฺนติ, ตโต ทาสกมฺมกรา, สพฺพปจฺฉา เคหสามิกา, ตสฺมา โส โรโค สพฺพปจฺฉา เสฏฐิณจ ภิริยณจ คณฺหิ.

เต โรคณฺฐา ปุตฺตํ สนฺติเก ฐิตํ โอลฺเกตฺวา อสฺสุปฺนฺเนหิ เนตฺเตหิ ตํ อหํสุ “ตาท อิมสมิ กิโรโค อุปฺปนเน, ภิตฺตี ภิณฺทิตฺวา ปลาตฺตา ชีวิตํ ลภฺนติ, ตว อมฺเห อนฺโโลเกตฺวา ยถา ตถา ปลาตฺติวฺวา ชีวฺนโต ปฺนาคณฺฐว, อมฺหากิ อสฺสุกฺกฺขฺยานे จตฺตฺวาฬิส ฐนฺโกฏฺโถ นิทฺทิตฺวา ฐฺปิตฺตา, ตา อุทฺธริตฺวา ชีวิตํ กปฺเปยฺยาสิ -อิติ.

โส เตสํ วจฺนํ สุตฺวา โรทฺมานเณ มาตฺวาปิโตร วนฺทิตฺวา มรฺณภยํ ภิตฺตี ภิณฺทิตฺวา ปลาตฺติวฺวา ปพฺพตคหฺนํ คณฺฐว ทฺวาทส วสฺसानิ ตตฺถ วสฺสิตฺวา มาตฺวาปิตุวสนฺนฺฐานํ^๑ ปจฺจาคจฺฉิ.^๒

[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้]

อถ นํ ทฺรกาเล คณฺฐว ปฺรพฺเหสฺสมสฺสุกาเล อาคตฺตฺตานํ โกจฺจิ สณฺขานิ.

โส มาตฺวาปิตุหิ ภิณฺนสณฺญาวเสณ ฐนฺนฺฐานํ คณฺฐว ฐนฺสส อโรคภาวํ ญฺตฺวา จินฺตฺสิ “มํ น โกจฺจิ สณฺขานาติ, สจฺจํ ฐนํ อุทฺธริตฺวา วลฺลยฺชิสฺสามิ, “เอเกน ทฺคคเตน นิธิ อุทฺธริตฺโตติ มํ คเหตฺวา วิเหฐฺยฺยํ. ยนฺนฺนาหํ ภิตี กตฺวา ชีเวยฺยํ -อิติ

อเถกํ ภิโลตฺกํ นิวาเสตฺวา “อตฺถิ โกจฺจิ ภิตีเกน อตฺถิโก -อิติ ปุจฺฉนฺโต ภิตฺกวีถิ ปาปฺถิ.

[กุมภไสยสกวตฺถุรับจ้างทำงาน]

อถ นํ ภิตฺกา ภิสุวา “สเจ อมฺหากิ เอกํ กมฺมํ ภิริสฺสสิ, ภิตฺตเวตฺนํ ทสฺสาม -อิติ อหํสุ.

“กิ กมฺมํ นาม -อิติ.

“ปโพนฺจทฺนกมฺมํ, สเจ อฺสฺสสฺหสิ, ปาโต ว อฺฐฺฐาย

‘ตาทา อฺฐฺฐทฺถ สกฺกฺขานิ สนฺนยทฺถ โคณฺเย โยเซถ ทตฺถิอฺสฺสาทินํ ตินฺตฺถาย คมฺนเวลายํ,

อมฺมา ตุมฺเหปิ อฺฐฺฐทฺถ ยาคุํ ปจฺฉ ภิตฺตํ ปจฺฉาติ วิจฺริตฺวา อาโรเจหิ -อิติ.

โส “สาธฺ -อิติ สมฺปฏฺจฺฉิ.

อถสฺส สนฺติเก วสนฺตฺถาย เอกํ ฆรํ อหํสุ.

๑ ส. ย. มาตฺวาปิตุวสนฺนฺฐานํ -อิติ นตฺถิ.

๒ ส. ย. ปจฺฉาคจฺฉิ.

โส เทวสิกั ตั กम्म อกาสิ.

[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภไสยสกะ]

อถสส เอกทิวส์ ราชชา พิมพิสาโร สหุทมส์โสสิ.

โส ปน สหุทรวณญ^๑ อโหสิ, ตสมา “มหาธนสส ปุริสสเสโส สหุโท -อิติ อาห.

อถสส สนตีกะ ฐิตา เอกา ปริจาริกา “ราชา ยั วา ตั วา น กเถสสติ, อิมิ มยา ญาคู วุฏฐิติ -อิติ จินเตตวา “คจจ ตาต, เอต^๒ ชานาหิ -อิติ เอกั ปุริสั ปหิณิ.

โส เวเคน คนตวา ตั ทิสวา อาคนตวา “เอโก ฆตทานั ฆตการโก กปนมนุสโส เอโส -อิติ อาโรเจสิ.

ราชา ตสส วณัน สุตวา ตุนหิ หุตวา หุตยทิวเสปิ ตตยทิวเสปิ ตสส สหุท สุตวา ตเถวาท.

[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร]

สาปิ ปริจาริกา ตเถว จินเตตวา ปุนปปุณั เปเสตวา, “กปนมนุสโส -อิติ วุตเต, จินเตสิ “ราชา ‘กปนมนุสโส เอโสติ วณัน สุตวาปิ น สหุทหติ, ปุนปปุณั ‘มหาธนสส ปุริสสเสโส สหุโทติ วหติ, ฆวิตพพเมตถ การณน, ยถาสภาวโต เอต^๓ ญาคู วุฏฐิติ -อิติ.

สา ราชานั อาห “เทว อหิ สหุสส์ ลภมานา ฐิตริ อาทาย คนตวา เอต^๔ ธนั ราชกุลั ปเวเสสสามิ -อิติ.

ราชา ตสสา สหุสส์ ทาเปสิ.

สา ตั คเหตุวา ฐิตริ เอกั มลีนธาคู กุตถั นิวาเสตวา ตาย สหุธี ราชเคหโต นิฆมิตวา มคคปฏิปนนา^๕ วีย ฆตกวีธิ คนตวา เอกั ฆริ ปวิสิตวา “อมม มยั มคคปฏิปนนา เอกาทหวิหิ อธิ วิสสมิตวา คมิสสาม -อิติ อาห.

[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภไสยสกะ]

“อมม พหุณี ฆรมานุสทานิ, น สกกา อธิ วสิตุ, เอต^๖ กุมภไสยสสส เคหิ ตุจจัน, ตตถ คจจจ -อิติ.

สา ตตถ คนตวา “สามิ มยั มคคิกกา เอกาทหวิหิ อธิ วิสสาม -อิติ วตวา เตน ปุนปปุณั ปฏิฆิตตวาปิ

“สามิ อชเชกทิวสมตต^๗ วสิตวา ปาโต ว คมิสสาม -อิติ นิฆมิตุ^๘ น อิจฉิ.

สา ตตเถว วสิตวา ปุนทิวเส ตสส อรณญคมนเวลาย “สามิ ตว นิวาปั ทตวา ยาหิ, อหนเต^๙ ปจิสสามิ -อิติ วตวา

“อลั, อหเมว ปจิตวา ฆุชิสสามิ -อิติ วุตเต, ปุนปปุณั นิพนธิตวา เตน ทินเน คหิตมตตเกเยว^{๑๐} กตวา

๑ ม. สหุทรวณญ.

๒ ส. ม. ตาว เอต. ย. ตาว เอว.

๓ ไปราณโปตถเก มคคา ปฏิปนนา -อิติ ทิสสติ.

๔ ส. ม. อาหาริ เต.

๕ เตน ทินนั คหิตมตตเกเยว -อิติ ยุตตตริ.

โส ตาย สหธิ เอกมณเจ นิปชชิตวา ตัทิวสญญเว สนถวมกาสี.

กุมาริกา ปโรทิต.

อถ นั มาตา ปุจฉิ “กั อมม โรทสิ -อิตติ.

“อมม อิทนนาม ชาต -อิตติ.

“โหตุ อมม, กั สกกา กาทุ, ตยาปี เอกั กตตารั อิมินาปี เอกั ปาทปริจาริกั ลทฐุ วฏฏติ -อิตติ ตั ชามาตรั อากาสี.

เต สมคคส์วาสั วสิสุ.

[กุมภไสยสวะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม]

สา กติปาหจเจเนน รณโณ สาสนั เปเสสิ “กตทวิธิยั ฉณั กโรนตุ, ยสส ปน ชเร ฉโน น กรียติ, ตสส เอตตโก นาม ทณโฑติ โสสนั กาทเรตุ เทว -อิตติ.

ราชา ตถา กาทเรสิ.

อถ นั สสสุ อาท “ตาท กตทวิธิยั ราชาณาย ฉโน กตตพโพ ว ชาโต, กั กโรม -อิตติ.

“อมม อหั กตติ กโรนโตปี ชีวิทุน สกโกมิ, กั กริสสามิ -อิตติ.

“ตาท ชรวาวาสั วสนตา นาม อิมปี คณหนติ, รณโณ อาณา อกาตุ น ลพภา,
อิมโต นาม เยน เกนจิ อุปาเยน มุจจิตุ สกกา, คจจ ตาท, กุโตจิ เอกั วา เทว กหาปนเ อาหริ -อิตติ.

[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภไสยสวะ ไปถวายพระราช]

โส อุชฌายนโต ชียนโต คนตวา จตตาทสิโกฏฐนฐฐานโต เอกเมว กหาปนั อาหริติ.^๑

สา ตั กหาปนั รณโณ เปเสตวา อตตโน กหาปนเณ ฉณั กตวา ปุน กติปาหจเจเนน ตเถว สาสนั ปหิณิ.

ปุน ราชา “ฉณั กโรนตุ, อกรอนตานัน เอตตโก ทณโฑ -อิตติ อาณาเปสิ.

ปุนปี โส ตาย ตเถว วตวา นิปปิพียมาโน คนตวา ตโย กหาปนเ อาหริ.^๒

สา เตปี กหาปนเ รณโณ เปเสตวา ปุน กติปาหจเจเนน สาสนั ปหิณิ “อิทานิ ปุริเส เปเสตวา อิมั ปกโกสาเปตุ -อิตติ.

ราชา เปเสสิ.

[กุมภไสยสวะถูกจุดตัวไปเฝ้าพระราช]

ปุริสา ตตถ คนตวา “กุมภไสยสโก นาม กตโร -อิตติ ปุจฉิตวา ปริเยสนตา ตั ทิสวา “เอหิ อมโโก, ราชา ตั ปกโกสติ -อิตติ อาหสิ.

๑ ส. ม. ย. อาหริ.

๒ ย. อาหริตวา อทาสี.

โส ภัโต “น มํ ราชานาตีตตีอาทีน วตวา คนตุํ น อิจฉิ.

อล นํ พลกกาเรน หตถาทีสุ คเหตุวา อากขตฺมึสุ.

สา อิตถี เต ทิสวา “อเร พุพพินีตา, ตุมเห มม ซามาตรํ หตถาทีสุ คเหตุํ อนนุจฉวิกา -อิตติ ตชเชตวา
“เอहि ตาต, มา ภายิ, ราชานํ ทิสวา ตว หตถาทिकाहनํ หตถเอเวว ฉินฺหาเปสฺสามิ -อิตติ ธีตรํ อาทาย ปุโรโต คนตวา
ราชเคหํ ปตวา เวสํ ปริวตเตตวา สพฺพาลงการปฏิมณฺชิตา เอกมนตํ อฏฐาสี.

อิตรมปิ ปริกขตฺตวา อานยีสฺยเว.

[พระราชาทรงซักถามกุณโฆสกะ]

อล นํ วนฺทิตวา ฐิตํ ราชานา อาท “ตวํ กุณโฆสโก นาม -อิตติ.

“อาม เทว -อิตติ.

“กึการณา มหาธนํ วญเจตวา ขาทลึ -อิตติ.

“กุโโต เม เทว ธนํ, ภาตี กตวา ซิวามิ -อิตติ.

“มา เอวํ กริ, กึ อมฺเห วญเจสิ -อิตติ.

“น วญเจมิ เทว, นตถิ เม ธนํ -อิตติ.

อลสฺส ราชานา เต กหาปณเ ทสเสตวา “อิมเ กหาปณา กสฺส -อิตติ อาท.

[กุณโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์]

โส สลฺยชานิตวา “อโห นนฺโฐมฺหิ”, กถํ นุ โข อิมเ รณฺญเ หตถํ ปตตวา -อิตติ อีโต จีโต จ โอลเณนโต
ตา เทวปิ มณฺชิตปสาธิตา คพฺพทวารมฺมุเล ฐิตา ทิสวา “ภาริยํ วตตี กมฺมํ, อิมาทิ รณฺญา ปโยชิตาหิ ภวิตพฺพ -อิตติ จินฺเตสิ.

อล นํ ราชานา “วเทหิ โภ, กสฺมา เอวํ กโรสิ -อิตติ อาท.

“นิสฺสโย เม นตถิ เทว -อิตติ.

“มาทิสฺส นิสฺสโย น วญฺญตติ -อิตติ.

“กลฺยาณํ เทว, สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหติ -อิตติ.

“โหมมิ โภ, กิตตกํ เต ธนํ -อิตติ.

“จตตาสีส โภญฺญโย เทว -อิตติ.

“กึ ลทจฺจํ วญฺญตติ -อิตติ.

“สกุณานิ เทว -อิตติ.

[กุณโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี]

ราชา อเนกสถานิ สกุณานิ โยชาเปตวา ปหิณิตวา ตं ธนं ออาหาราเปตวา ราชงคเณ ราสี การेतวา
ราชคหवासिโน สนนิปาตาเปตวา “อตถิ กสฺสจि อิมสฺมิ นคร เอตตํ ธนं -อิตติ ปุจฺฉิตวา “นตถิ เทว -อิตติ
“กี ปนสฺส กาคุํ วฏฺฏติ -อิตติ, -

“สกุการํ ตสฺส เทว -อิตติ วุตเต, มหฺนเตน สกุการเณ ตํ เสฏฺฐิฏฺฐานเณ รุเปตวา
ตสฺสา อิตฺตํ ตสฺส ทตฺวา เตน สหฺธิ สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตวา -

“ภนฺเต ปสฺสณิํ ปุริสํ, เอรูโรเป อิตฺติมา นาม นตถิ, จตฺตาฬิโสโกฏฺฐิวิโว โหนฺโตปิ อุพฺพิลลาวิตาการํ वा อสมิमानมตฺตํ वा น กโรติ
กปฺโณ วिय ปิไลตํ นิวาเสตฺวา ภาตวิธิยํ ภาตี กตฺวา ชีวนฺโต มया อิมินา นาม อุปาเยน ญาโต, -

ชานิตฺวา จ ปน ปกฺโกสาเปตวา สรณภาวํ สมฺปฏฺิจฺฉาเปตวา ตं ธนं ออาหาราเปตวา เสฏฺฐิฏฺฐานเณ รุปีโต,
อิตฺตํ ปิสฺส^๑ มया ทินฺนา, ภนฺเต มया เอรูโรเป อิตฺติมา น ทิฏฺฐุปฺพุโพ -อิตติ อาห.

[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ]

ตํ สุตฺวา สตถา “เอวํ ชีวนฺตสฺส ชีวิตํ ธมฺมิกชีวิตํ นาม มหาราช, ใจริกาทิกมมํ ปน อิช โลเก เจว ปิเพติ ทิเสติ ปโรโลกे จ,
ตโตนิทานํ สุขํ นาม นตถิ, ปุริสสฺส ทิ ธนฺปาริชูณฺญาเล ภาตี वा กสิ वा กตฺวา ชีวิตเมว ธมฺมิกชีวิตนฺนาม, -

เอวรูปสฺส ทิ วิริยสมฺปนฺนสฺส สติสมฺปนฺนสฺส กายวาจาทีหิ ปุริสุทฺธกมฺมสฺส ปญฺญาเย นิสมฺมการิโน
กายาทีหิ สญฺญตสฺส ธมฺมชีวิตํ ชีวนฺตสฺส สติอวิปฺวาเส ฐิตสฺส อิสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยว -อิตติ^๒ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อุฏฺฐานวโต สติมโต
สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน
อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อุฏฺฐานวโต -อิตติ อุฏฺฐานวิริยวฺนตสฺส.

สติมโต -อิตติ สติสมฺปนฺนสฺส.

สุจิกมฺมสฺส -อิตติ นิทฺโทเสหิ นิสฺปฺราเชหิ กายกมฺมาทีหิ สมฺนนาคตสฺส.

นิสมฺมการิโน -อิตติ เอรูโรเจ ภาวิสฺสติ เอรํ กริสฺสามิ -อิตติ वा อิมสฺมิ กมฺเม เอรํ กเต อิทฺนฺนาม ภาวิสฺสติ -อิตติ वा
เอวํ นิทานํ สลลฺกฺเขตฺวา โรคฺตํ กิจฺจณํ วिय สพฺพกมฺมานิ นิสามेतฺวา อุปฺชาเรตฺวา กโรนฺตสฺส.

๑ ส. ม. ย. อิตฺตา จสฺส.

๒ ส. ม. ย. อิสฺสรียํ วฑฺฒนฺติเยว -อิตติ.

สณฺญตฺสส -อิตฺติ กายาทิหิ สณฺญตฺสส นิจฺฉิทฺทสฺส.

ธมฺมชีวิโน -อิตฺติ อาคาริกสฺส ตฺลากุณฺณาทีนํ วชฺเชตฺวา กสิโศรฺกขาทีหิ

อนาคาริกสฺส เวชฺชกมฺมพฺพตฺกมฺมาทีนํ วชฺเชตฺวา ธมฺเมเน สเมเน ภิกฺขวาจรียา^๑ ชีวิท^๒ กปฺเปเนตฺสส.

อปฺปมตฺตสฺส -อิตฺติ อวิปฺปวฺตฺถสฺสตีเน.

ยโสภิวทฺตติ -อิตฺติ อีสฺสรียโภคสมฺมานสงฺขาโต เจว กิตฺติวณฺณณนสงฺขาโต จ ยโส วทฺตติ -อิตฺติ.

คธาปรีโยसानเ กุมภไสยสโก โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูริหิ.

อณฺเญปิ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺ.

เอวํ มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสนา ซาตา -อิตฺติ.

กุมภไสยสกวตฺถุ.

๑ สี. ม. ภิกฺขวาจรียาย.

๒ สี. ชีวิกํ.

๓. จุฬปณฺณกตเถรวตฺต.

อุฏฐาเนนปฺปมาเทน -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวฬุวเน วิหรนฺโต จุฬปณฺณกตเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[ริตาเศรษฐีได้ทาสเป็นสาม]

ราชคเเท กิร ฌนเสฏฺฐิภูลฺลสฺส ธีตา วยปฺปตฺตกาเล มาตาปิตฺตฺติ สตตฺตมฺมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปริตฺเต อตีวีย รกฺขียมานา โยพพณฺมทมตฺตตาย ปุริสโลลา หุตฺวา อตฺตโน ทาเสเนว สทฺธิ สนถวํ กตฺวา “อญฺญเอปิ เม” อิทํ กมฺมํ ชาเนยฺยํ -อิตฺติ ธีตา เอวมาท “อมฺเหทฺธิ อิมสฺมี ฐาเน น สกฺกา วสิตฺตํ, สเจ มม มาตาปิตโร อิมํ โทสํ ชาเนยฺยสฺส, ฌนฺทชาฌนฺทิกํ มํ” กิรฺสสนฺติ, วิเทสํ คนฺตฺวา วสิสฺสาม -อิตฺติ.

เต เคเห ทตฺตสาร์ คเหตฺวา อุตฺตเรณ ทฺวาเรณ นิภฺขมิตฺวา

“ยตฺถ วา ตตฺถ วา อญฺญเอทฺธิ อชานนฺนุฏฐานํ คนฺตฺวา วสิสฺสาม -อิตฺติ อฺโฆปิ อคฺมํสุ.

[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน]

เตสํ เอกสฺมี ฐาเน วสนฺตฺวานํ, สํวาสมนฺวาย ตสฺสา กุจฺฉิสฺมี คพฺโฆ ปติภฺภูตฺวา.

สา คพฺภปริปากมาคฺมม เตน สทฺธิ มนฺเตสิ “คพฺโฆ เม ปริปากํ คโต,

ญฺาติพฺนรฺวิโรเต ฐาเน คพฺภวฺภูฏฐานํ นาม อฺภินฺนํปิ อมฺหากํ ทุคฺคาเว, ภูลเคเหเมว คจฺฉาม -อิตฺติ.

โส “สจฺหา ตตฺถ คมิสฺสามิ, ฌีวิตํ เม นตฺถิ -อิตฺติ ภาเยน “อชฺช คจฺฉาม, เสว คจฺฉาม -อิตฺติ ทิวเส อติภฺภาเมสิ.

สา จินฺเตสิ “อโย พาลอ อตฺตโน โทสมนฺนตฺตตาย คนฺตฺนํ อฺสุสฺสทฺติ, มาตาปิตโร นาม เอกนตฺติตา ว,

อโย คจฺฉตฺตฺต วา มา วา, อหํ คมิสฺสามิ -อิตฺติ.

สา, ตสฺมี เคหา นิภฺขนฺเต, เคหปริภฺขารํ ภูฏิสฺสามตฺวา อตฺตโน ภูลชฺรคฺมณฺภาวํ อนนฺตรเคหาสิณํ อโรเจตฺวา มคฺคํ ภูฏิปชฺชิ.

โสปิ ฆรํ อาคนฺตฺวา ตํ อทิสฺวา ภูฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิตฺวา “ภูลชฺรํ คตา -อิตฺติ สุตฺวา เวเคน อนฺุพฺนธิตฺวา อนฺุตรามคฺเค สมปาปฺปณิ.

ตสฺสาปิ ตตฺถเวว คพฺภวฺภูฏฐานํ อโหสิ.

โส “กึ อิทํ ภาทฺเต -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“สามิ เอโก ปุตฺโต ชาโต -อิตฺติ.

“อิทานิ กึ กิรฺสสาม -อิตฺติ.

“ยสฺสตฺถาย มโย ภูลชฺรํ คจฺฉเยยฺยาม, ตํ กมฺมํ อนฺุตรามคฺเคว นิปฺพนํ, ตตฺถ คนฺตฺวา กึ กิรฺสสาม, นิเวตฺตาม -อิตฺติ

เทว เอกจิตฺตา หุตฺวา นิเวตฺตีสฺสุ.

ตสเสว ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา “ปนฺณโก -อิติ นามํ กรีสุ.

ตสฺสา นจิริสฺเสว อปฺโรปิ คพฺโโก ปติภฺรฺฐฺหิ.

สพฺพํ ปุริมฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ.

[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒]

ตสฺสาปิ ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา ปุณฺมํ ชาตสฺส “มหาปนฺณโก -อิติ นามํ กตฺวา ปจฺฉา ชาตสฺส “จุฬปนฺณโก -อิติ นามํ กรีสุ.

เต เทวปี ทารเก คเหตุวา อตฺตโน วสนฺภูฐานเมว คตา.

[มหาปณฺณกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน]

เตสํ ตตฺถ วสนฺตํ, มหาปณฺณกทารโก อญฺเญ ทารเก “จุฬปีตา มหาปีตา -อิติ “อัยโย อัยยิกา -อิติ จ วทฺนเต สุตฺวา
มาตฺรํ ปุจฺฉิ “อมฺม อญฺเญ ทารกา ‘อัยโยติ วทฺนติ ‘อัยยิกาติ วทฺนติ, กจฺจि อมฺหากํ ญฺาตกา นตฺถิ -อิติ.

“อาม ตาต, อมฺหากํ เอตฺถ ญฺาตกา นตฺถิ, ราชคหนฺครเ ปน โว ธนฺเสฏฺฐี นาม อัยโย, ตตฺถ อมฺหากํ พฺหุ ญฺาตกา -อิติ.

“กสมฺมา ตตฺถ น คจฺฉาม อมฺม -อิติ.

สา อตฺตโน อากมฺนการณํ ปุตฺตสฺส อกเถตฺวา, ปุตฺเตสฺส ปุณฺปุณฺํ กเถนฺเตสฺ, สามิกํ อาห

“อิมํ มํ ทารกา อติวिय กิลเมนฺติ, ก็ โน มาตาปิตโร ทิสฺวา มํสํ ชาทิสฺสนฺติ, เอหิทานิ ทารกานํ อัยยิกุลํ ทสฺเสสฺสาม -อิติ.

“อหํ สมฺมุขา ภวิตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ, เต ปน นยิสฺสามิ -อิติ.

“สาธฺ, เยน เกนจิ อุปาเยน ทารกานํ อัยยิกุลเมว ทญฺุจฺ วจฺฉฺติ -อิติ.

[พาทฺรทั้ง ๒ ไปหาตา]

เทวปี ชนา ทารเก อาทาย อนฺุพฺพเพน ราชคหํ ปตฺวา นครทฺวาเร เอกิสฺสา สาลาย วสิสุ.

ทารกมาตา เทว ทารเก คเหตุวา อากตฺถาวํ มาตาปิตฺนํ อารโจาเปสิ.

เต ตํ สาสฺนํ สุตฺวา “สํสาเร วิจฺรณฺตํ น ปุตฺโต น ชีตา ภูตฺพุพฺพา นาม นตฺถิ,

เต อมฺหากํ มหาปฺราธิกา น สกฺกา เตหิ อมฺหากํ จกฺขุเป ฐฺาตุ,

เอตฺตกนฺนาม ธนํ คเหตุวา เทวปี ชนา ผาสฺกฺภูฐานํ คนฺตฺวา ชีวฺนตุ, ทารเก ปน อิช เปเสนตุ -อิติ.

เต เตหิ เปสิตํ ธนํ คเหตุวา ทารเก อากตฺทฺตฺนญฺเญว หตฺถे^๑ ทตฺวา ปหิณฺสิ.

ทารกา อัยยิกุเล วทฺมฺนติ.

[มหาป็นถะออกบวช]

เตสฺ จุฬพนกโก อติทหโร, มหาป็นถโก ปน อยฺยเกน สหฺริ ทสพลสฺส ฐมมกถํ โสตุํ คจฺจติ.

ตสฺส นิจจํ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺจตสฺส, ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ นมิ.

โส อยฺยกํ อาห “สเจ มํ อนุชานเญยถ, อหํ ปพฺพชฺเชยฺย -อิติ.

“กึ วเทสิ ตาต, สกฺลโลกสฺสาปิ เม ปพฺพชิตฺโต ตว ปพฺพชฺชา ภาททกา, สเจ สกฺโกสิ, ปพฺพชฺชาหิ -อิติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา,
“กึ คหปติ ทารโก เต ลทฺโธ -อิติ วุตฺเต, “อาม ภาเน, อยฺ เม นตฺตา ตุมหากํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺกามา -อิติ อาห.

สตฺถา อญฺญตรํ ปิณฺชจาริกํ ภิกฺขุํ “อิมํ ทารกํ ปพฺพาเซหิ -อิติ อาณาเปสิ.

เถโร ตสฺส ตจฺปญฺจกมมฏฺฐานํ อัจฺจชิตฺวา ปพฺพาเซสิ.

[มหาป็นถะบรรลอรหัต]

โส พหุํ พุทฺธวจนํ อุกคณฺหิตฺวา ปริปฺพนวสฺโส อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา โยนิสฺมณฺสิกาเร กมฺมํ กโรนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มหาป็นถะปรารภถึงน้องชาย]

โส ฆานสฺสฺเชน ผลสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺโต จินฺเตสิ “สกา นุ โข อิมํ สฺขํ จุฬพนกสฺส ทาทุํ -อิติ

ตโต อยฺยกเสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวมาห “มหาเสฏฺฐิ สเจ อนุชานเญยถ, อหํ จุฬพนกํ ปพฺพาเซยฺย -อิติ.

“ปพฺพาเซถ นํ ภาเน -อิติ.

เสฏฺฐิ กิร สาสเน สฺสฺปสนฺโน “กตฺรธิตาย โว เอเต ปุตฺตา -อิติ ปุจฺฉิยาโม จ “ปลาตธิตาย -อิติ วตฺตุํ ลชฺชติ,
ตสฺมา สฺสฺเชเนว เตสํ ปพฺพชฺชํ อนุชานาติ.

[จุฬพนกบวชแล้วกลายเป็นคนโง่]

เถโร จุฬพนกํ ปพฺพาเซตฺวา สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ.

โสปี ปพฺพชิตฺวา ว ทนฺโธ อโหสิ.

เถโร ตํ อนุสิขฺชนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปทมํ ยถา โกกนฺทํ สฺคนฺธํ
ปาโต สียา ผุสฺสมวิตคฺคนฺธํ
องคฺรีสํ ปสฺส วิโรจมานํ
ตปฺนตฺมาทิจฺจมิวตฺลิกฺเข -อิติ.

อิมํ เอกํ คาคํ จตฺตฺหิ มาเสหิ อุกคณฺหิตุํ นาสกฺขิ.

[บุรพกรรมของพระจุฬปณฺณกะ]

“กสฺมา -อิตฺติ.

โส กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ปพฺพชิตฺวา ปญฺญา หุตฺวา อญฺญตรสฺส ทนฺธภิกฺขุโน อุทฺเทสคฺคณฺณกาเล ปรีหาสเกพี อกาสิ.

โส ภิกฺขุ เตน ปรีหาเสน ลชฺซีโต เนว อุทฺเทสํ คณฺหิ น สชฺฌายมกาสิ.

เตน กมฺเมน อัยํ ปพฺพชิตฺวาว ทนฺโธ ชาโต.

คหิตคหิตปทํ, อุปรุปริปทํ อุคฺคณฺหนตฺสส, นสฺสตี.

ตฺสส อิมเมว คาคํ อุคฺคเหตุํ วายมนตฺสส, จตฺตารโ มาสา อติกกนฺตา.

[จุฬปณฺณกะถูกพระพี่ชายประณาม]

อถ นํ มหาปณฺณโก “จุฬปณฺณก ตวํ อิมสฺมี สาสเน อภพฺโพ, จตฺตฺหิ มาเสหิ เอกํ คาคํปี คเหตุํ น สกโกสิ,
ปพฺพชิตกิจฺจํ ปน กถํ มตถกํ ปาเปสฺสสิ, นิกฺขม อีโต -อิตฺติ วิหารา นิกฺกชฺฌมิ.

จุฬปณฺณโก พุทฺธสาสเน สีเนเหเน คหิภาวํ น ปตฺเถตี.

ตสมฺมิจฺจ กाले มหาปณฺณโก ภาตฺตฺพุทฺธสโก โหตี.

ชีวโก โกมารภจฺโจ พหุํ มาลา คณฺหวิเลปนมาทาย อมพฺพนํ คณฺดฺวา สตถารํ ปุเชตฺวา ฐมมํ สุตฺวา อญฺญายาสนา ทสพฺลํ วนฺทิตฺวา
มหาปณฺณกํ อุปสงฺกมิตฺวา “กิตฺตกา ภาเนตฺ สตฺถุ สนฺติเก ภิกฺขุ -อิตฺติ ปุจฺฉมิ.

“ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ -อิตฺติ.

“เสว ภาเนตฺ พุทฺธปฺมุขานิ ปญฺจภิกฺขุสฺตานิ อาทาย อมฺหากํ นิเวสเน ภิกฺขุ คณฺหล -อิตฺติ.

“อุปาสก จุฬปณฺณโก นาม ทนฺโธ ภิกฺขุ อวิรุฬฺหิธมฺโม, ตํ ฐเปตฺวา เสसानํ นิมนฺตณํ สมปฺปฏิจฺฉามิ -อิตฺติ เถโร อาท.

[พระจุฬปณฺณกะหนีไปลี้ภัยแต่ลี้ภัยไม่ได้]

ตํ สุตฺวา จุฬปณฺณโก จินฺเตสิ “เถโร เอตฺตกานํ ภิกฺขุณํ นิมนฺตณํ สมปฺปฏิจฺฉนฺโต มํ พาทิรํ กตฺวา สมปฺปฏิจฺฉตี,
นิสฺสํสยํ มยฺหํ ภาตฺติกสฺส มยิ จิตฺตํ ภินฺนํ ภวิสฺสตี, กิ อิทานิ มยฺหํ อิมินา สาสเนน,
คหิ หุตฺวา ทานาทีนํ ปุญฺญานิ กโรนฺโต ชีวิสฺสามิ -อิตฺติ.

โส ปุณฺทิวเส ปาโต ว วิพฺภมิตฺุ ปายาสิ.

สตฺถา ปจฺจุสกาเลเวว โลกํ โวลเณนโต อิมํ การณํ ทิสฺวา ปฐมตฺรํ คณฺดฺวา

จุฬปณฺณกสฺส คมนมคฺเค ทวารโกฏฐเก จงกมฺนฺโต อญฺญาสี.

จุฬปณฺณโก คจฺฉนฺโต สตฺถารํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺ.

[บุรพกรรมของพระจูฬปณฺณกะ]

โส กิร ปุพฺเพ ราชานุ วา นครปทกฺขิณํ กโรนฺโต, นลาณฺโต เสเท มุณฺจนฺเต, ปริสุทฺเธน สาณฺเณน นลาณฺนํ ปุณฺณิ.

สาณฺเณน กิลฺลินฺโณ อโหสิ.

โส “อิมํ สรรีํ นิสสาย เอวฺรุโป ปริสุทฺโธ สาณฺเณน ปกตี ขทิตฺวา กิลฺลินฺโณ ชาโต, อนิจฺจา วต สงฺขารา -อิตฺติ อนิจฺจสณฺณํ ปฏฺฐิติ

เตน การณฺนสฺส โรชฺหรณฺเมว ปจฺจโย ชาโต.

ชีวกโป โข โกมารภจฺโจ ทสฺพลสฺส ทกฺขิณฺทกํ อฺปนฺนาเมสิ.

สตถา “นฺนุ ชีวก วิหารเ ภิภฺชฺ อตฺถิ -อิตฺติ หตฺเถน ปตฺตํ ปิทฺติ.

มหาปณฺณโก “นฺนุ ฆนฺเต วิหารเ นตฺถิ ภิภฺชฺ -อิตฺติ อาห.

สตถา “อตฺถิ ชีวก -อิตฺติ อาห.

ชีวก “เตนฺหิ ฆนฺเต คจฺฉ, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา ชานาหิ -อิตฺติ ปุริสํ เปเสสิ.

[พระจูฬปณฺณกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพัชรูป]

ตสฺมี ขณฺเ จุฬปณฺณโก “มยฺหํ ภาตฺติโก ‘วิหารเ ภิภฺชฺ นตฺถิตี ฆนฺเต, วิหารเ ภิภฺชฺนํ อตฺถิภาวสฺส ปกาเสสฺสามิ -อิตฺติ สกฺลํ อมพวณฺํ ภิภฺชฺนณฺเวยว ปุเรสิ.

เอจฺเจ ภิภฺชฺ จีวรกมฺมํ กโรนฺติ, เอจฺเจ รชนกมฺมํ กโรนฺติ, เอจฺเจ สขณฺมายํ กโรนฺติ.

เอวํ อณฺณมณฺณํ อสทิสํ ภิภฺชฺสทสฺสํ มาเปสิ.

โส ปุริโส วิหารเ พหุ ภิภฺชฺ ทิสฺวา นีวตฺติตฺวา “อฺยฺย สกฺลอมพวณฺํ ภิภฺชฺหิ ปริปฺณณฺํ -อิตฺติ ชีวกสฺส อาโรเจสิ.

เถโรปิ โข ตตฺเถว

“สทฺสสฺสทฺตมฺตตฺตานํ นิมฺมิทฺตวาน ปณฺณโก
นีสิตฺติ อมพวเน รมฺเม ยาว กาลปฺปเวทนา -อิตฺติ.

อถ สตฺถา ตํ ปุริสํ อาห “วิหารํ คนฺตฺวา ‘สตฺถา จุฬปณฺณกํ นาม ปกฺโกสตีตี วเทหิ -อิตฺติ.

เตน คนฺตฺวา ตถา วุตฺเต, “อหํ จุฬปณฺณโก อหํ จุฬปณฺณโก -อิตฺติ มุขสทฺสสํ อฏฺฐุหิ.

โส ปุริโส ปุณฺ คนฺตฺวา “สพฺเพปิ กิร ฆนฺเต จุฬปณฺณกาเยว นาม -อิตฺติ อาห.

“เตนฺหิ คนฺตฺวา, โย ปญฺณํ ‘อหํ จุฬปณฺณโกตี วเทหิ, ตํ หตฺเถ คณฺห, อวเสสา อนฺตรธาปิสฺสนฺติ -อิตฺติ.

โส ตถา อกาสิ.

“น ภิกขเว จุฬพนฺถโก อิทาเนว ทนฺโธ, ปุพฺเพปิ ทนฺโธว, น เภวณฺณจสสาหํ อิทาเนว อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเยว,
ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกียกฺกุณฺณพสฺส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกุณฺณพสฺส -อิตี วตฺวา
ตมตฺถํ วิตถารโต โสตุกาเมหิ ภิกขุหิ ยาจิโต อตฺตํ อหริ:

[เรื่องมาณพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา]

“อิตเต พาราณสีนครวาสี เอโก มาณโว ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา สิปปุคฺคหณฺตถาย ทิสปาโมกฺขสฺสาจริยสฺส ธมฺมนฺเตวาสีโก หุตฺวา
ปณฺจณฺนํ มาณวกสฺถานํ อนฺตเร อตีวีย อจริยสฺส อูปการโก อโหสิ, ปาทปรกฺกมาทีนํ สพฺพกิจฺจานิ กโรติ,
ทนฺธตฺยา ปน กิลฺยจิ อุกฺคณฺหิตุํ น สกฺโกติ.

อาจารย์ “อัย มม พหุปการโ, สิขวาเปสสามิ น -อิตี วายมนฺโตปิ กิลฺยจิ สิขวาเปตุํ น สกฺโกติ.

โส จิรํ วสิตฺวา เอกํ คาลปี อุกฺคณฺหิตุํ อสฺกโกนฺโต อุกฺกณฺฐิตฺวา “คมิสสามิ -อิตี อจริยํ อาปฺจุฉิ.

อาจารย์ จินฺเตสิ “อัย มยหํ อูปการโก, ปณฺชิตฺถาวมสฺส ปจฺจาสิสามิ, น จ นํ กาทุํ สกฺโกมิ,
อวสฺสํ มยา อิมสฺส ปจฺจุปการโ กาทพฺโพ, เอกมสฺส มนฺตํ พนฺธิตฺวา ทสสามิ -อิตี.

โส ตํ อรณฺญํ เนตฺวา “ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กิการณา ฆณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตี อิมํ มนฺตํ พนฺธิตฺวา อุกฺคณฺหาเปนฺโต
อเนกสฺตกฺขตฺตุํ ปวิตฺตาเปตฺวา “ปณฺญายติ เต -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ปณฺญายติ -อิตี วุตฺเต,
“ทนฺธเนน นาม วายามํ กตฺวา ปคฺฉนํ กตํ สิปปํ น ปลายติ -อิตี อจฺจิกฺขิตฺวา มคฺคปริพฺพยํ ทตฺวา
“คจฺฉ, อิมํ มนฺตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสสิ, อปลายนฺตถาย ปนสฺส นิจฺจํ สขฺฌายํ กเรยฺยาสี -อิตี วตฺวา ตํ อโยเยเชสิ.

อถสฺส พาราณสีสมฺปตฺตกาเล “ปุตฺโต เม สิปปํ สิขิตฺวา อากโต -อิตี มาตา มหาสฺกการสมฺมานมกาสิ.

[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราษฎร]

ตทา พาราณสีราชา “อตฺถิ นุ โข เม กายกมมาทีสุ โกจิ โทโส -อิตี ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนํ กิลฺยจิ กมฺมํ อทิสฺวา
“อตฺตโน วชฺชนนาม อตฺตโน น ปณฺญายติ, ปเรสํ ปณฺญายติ, นาครานํ ปรีคฺคณฺหิสสามิ -อิตี จินฺเตตฺวา
สหายํ อณฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา -

“สายมาสิ ภูณฺชิตฺวา นิสินฺนมนฺุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺการโก โหติ,
สจฺหา อธมฺเมน รชฺชํ การมฺมิ ‘ปาเปน อธมฺมิกรณฺญา ทณฺฑพฺลิตฺวาทีหิ ทตฺมหาติ วกฺขนฺติ,
สเจ ธมฺเมน การมฺมิ ‘ทีฆายุกฺโก โน โหตุ ราชชาติอาทีนํ วตฺวา มม คณฺมํ กเถสฺสนฺติ -อิตี เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนุสาเรน วิจริ.

ตสมฺมิ ขณฺ อุมมจฺคโจรา ทวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมมจฺคํ ภินฺทนฺติ เอกอุมมจฺคเนว เทว เคหานิ ปวิสฺนตถาย.

ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อภฺฐาสี.

เตสํ อุมมจฺคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนกาเล มาณโว ปพฺมุชิตฺวา ตํ มนฺตํ สขฺฌายนฺโต
“ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กิการณา ฆณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตี อาห.

เต ตํ สุตฺวา “อิมินา กิรฺมเห ญฺาตา, อิทานิ โน นาเสสฺสติ -อิตี นินฺวตฺถวตฺถานิปิ ฉทฺเตตฺวา ภีตา สมฺมุขสมฺมุขภฺฐาเนเนว ปลาयीสุ.

[ทรงเห็นใจรหณีเพราะมนต์ของมาณพ]

ราชา เต ปลายนเต ทิสวา อิตรสส จ มนต์ สขมายนตสส สทฺทํ สุตฺวา นาครานํ ปริคฺคณฺหิตฺวา นิเวสนํ ปาวีสี,

วิภาตาย ปน รตติยา, ปาโตว เอกํ ปุริสํ ปกโกสิตฺวา อาห “คจฺฉ ภาณ, อสุกวีถียํ อสุกสมฺมํ” นาม เคเห อุมมงฺโก ภินฺโน,
ตตฺถ ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุกคณฺหิตฺวา อาคตฺมาณโว อตฺถิ, ตํ อาเนหิ -อิตฺติ.

โส คนฺตฺวา “ราชา ตํ ปกโกสิตฺ -อิตฺติ วตฺวา มาณโว อาเนสิ.

อถ นํ ราชา อาห “ตฺวํ ตาต ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุกคณฺหิตฺวา อาคตฺมาณโว -อิตฺติ.

“อาม เทว -อิตฺติ.

“อมหากิปี ตํ สิปฺปํ เทหิ -อิตฺติ.

“สาธฺ เทว, สมาสเน นิสิตฺวา คณฺห -อิตฺติ.

อถ นํ ราชา ตถา กตฺวา ตํ มนต์ํ คเหตฺวา “อยนฺเต อจฺริยภาโค -อิตฺติ สหสฺสํ อทาสิ.

ตทา เสนาปติ รณฺโณ กปฺปกํ อาห “กทา รณฺโณ มสฺสํ กริสฺสสิ -อิตฺติ.

“เสว วา ประเสว วา -อิตฺติ.

โส ตสฺส สหสฺสํ ทตฺวา “กิจจํ โน อตฺถิ -อิตฺติ วตฺวา, “กํ สามิ -อิตฺติ วุตฺเต,

“रणฺโณ มสฺสุมมํ กโรนฺโต วิย หุตฺวา ชุรํ อตีวีย ปหฺสิตฺวา คลนาฬิ ฉินฺทิตฺวา เสนาปติ ภาวิสฺสสิ, อหํ ราชา -อิตฺติ.

โส “สาธฺ -อิตฺติ สมฺปฏฺิจฉิตฺวา รณฺโณ มสฺสฺกรณฺทิวเส คนฺโหเทเกน มสฺสํ เตเมตฺวา ชุรํ ปหฺสิตฺวา นลาภฺนเต คเหตฺวา
“ชูโร โลกํ กุณฺธุธาโร เอกปฺปหาเรเนว คลนาฬิ ฉินฺทิตฺวํ วมฺภูติ -อิตฺติ ปุณฺ เอกมนฺตํ ฐตฺวา ชุรํ ปหฺสิ.

ตสมฺมํ ขณฺ ราชา อตฺตโน มนต์ํ สริตฺวา สขมายํ กโรนฺโต “ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กิการณา ฆณฺเฐสิ, อหํปี ตํ ชานามิ ชานามิ -อิตฺติ อาห.

นหาปิตสฺส นลาภฺโต เสทา มุจฺจิสฺสุ.

โส “ชานาติ มํ ราชา- อิตฺติ กิโต ชุรํ ภูมียํ ชิปิตฺวา ปาทมฺมุเล อฺเรนฺ นิปชฺชิ.

[กุสโลบายของพระราชา]

ราชาโน นาม เอกา โหนฺติ เตน นํ เอวมาห “อเร ทุฏฺฐนฺหาปิต ‘น มํ ราชา ชานาติตี สณฺญํ กโรสิ -อิตฺติ.

“อภยํ เม เทหิ เทว -อิตฺติ.

“โหดุ, มา ภายิ, กเถหิ -อิตฺติ.

“เสนาปตี เม เทว สหสฺสํ ทตฺวา ‘รณฺโณ มสฺสํ โกรนฺโต วิย คลนาฬิ ฉินฺท, ตสฺมี มเต, อหิ ราชา หุตฺวา ตํ เสนาปตี กริสฺสามิตี
อาห -อิตี.

ราชา ตํ สุตฺวา “อาจารย์ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลทฺธํ -อิตี เสนาปตี ปกโกสาเปตฺวา

“อมฺโห เสนาปตี ก็ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลทฺธํ, อิทานิ ตํ ทฏฺฐํ น สกโกมิ, มม รฏฺฐา นิกขม -อิตี ตํ รฏฺฐา ปพฺพาเซตฺวา
อาจารย์ ปกโกสาเปตฺวา “อาจารย์ ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลทฺธํ -อิตี วตฺวา มหนฺตํ สกการํ กริตฺวา ตสฺส เสนาปตีภูฏานํ อทาสี.

โส ตทา จุฬพนฺถโก อโหสิ^๑, สตถา ทิสปาปาโมกฺขาจริโย -อิตี.

สตถา อิมิ^๒ อตีตํ อหริตฺวา “เอวํ ภิกฺขเว ปุพฺเพปิ จุฬพนฺถโก ทนฺโธ ว อโหสิ,

ตทาปิสฺส อหิ อวสฺสโย หุตฺวา ตํ โลกียกฺกมฺเพ ปตฺติภูฏาเปสี -อิตี วตฺวา

ปุเนกทิวสํ, “อโห สตถา จุฬพนฺถกสฺส อวสฺสโย ชาโต -อิตี กถาย สมฺภูตฺตาย, จุฬกเสฏฺฐิชาตเก อตีตวตฺถุํ กเถตฺวา คาถํ วตฺวา

“อปปเกนปี เมธาวิ

ปาทน วิจฺกฺขณ

สมฺภูฏาเปตี อตฺตานํ

อณฺ อคฺคิวิ สนฺธมํ -อิตี.”

“น ภิกฺขเว อิทาเนวาทํ อิมสฺส อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเมว,

ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกียกฺกมฺพสฺส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกมฺพสฺส -อิตี วตฺวา

“ตทาปิ จุฬกนฺเตวาสีโก จุฬพนฺถโก อโหสิ, จุฬกเสฏฺฐิ ปน ปณฺตฺโต พยตฺโต นกฺขตฺตโกวิโท อหเมว -อิตี ชาตกํ สโมธานสิ.

[พวกภิกษุชมพระจุฬพนฺถกะ]

ปุเนกทิวสํ ธรรมสภายํ ภิกฺขุ กถํ สมฺภูฏาเปสี

“อาวุโส จุฬพนฺถโก จตฺุหิ มาเสหิ จตฺุบฺพํ คาถํ คเหตุํ อสกโกนฺโตปี วิริยํ อนิสฺสชฺชิตฺวา อรหตฺเต ปตฺติภูฏิตฺ,

อิทานิ โลกุตฺตรมฺกมฺพสฺส สามิกो ชาโต -อิตี.

[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ]

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนา -อิตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตี วุตฺเต,

“ภิกฺขเว มม สาสเน อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ โลกุตฺตรมฺกมฺพสฺส สามิกो โหตีเยว -อิตี วตฺวา อิมํ คากมทา

“อฏฺฐาเนนปฺมาเทน

สญฺญเมน ทเมน จ

ทีปํ กยิราถ เมธาวิ

ยํ โอิฆ นากิกริตี -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตฺถ ทีปํ กยิราถ -อิตี “วิริยสงฺขาเตน อฏฺฐาเนน สติยา อวิปฺวาสสงฺขาเตน อปฺมาเทน จตฺุปาริสฺสุทฺธิสฺสสงฺขาเตน

สญฺญเมน อินฺทริยทเมน จ -อิตี อิเมหิ การณฺภูเตหิ จตฺุหิ รมฺเมหิ รมฺเมชฺชปญฺญาเย สมฺนนาโคโต เมธาวิ

๑ ตทา จุฬพนฺถโก มานโว อโหสิ -อิตี ยุตฺตตรํ.

๒ สี. ม. ย. ตสฺมา อิมํ.

๓ ขุ. ชา. เอก. ๒.

อิมสมึ อติทุลลภปติภูตตาย อติคัมภีเร สัสารสาครเ อตตโน ปติภูฐานภูต อรหตตผลทีป กยิราถ กเรยย กาคู สกุกุณเยย -อติ
อตโถ.

กัทิส?

ยั โอโฆ นากิกรติ -อติ

ยั จตพพิโรปี กิลเโสโฆ อภิกิรติ วุทธเสตุ น สกโกติ, น หิ สกกา อรหตต โอเมน วิกริตุ -อติ.

คากาวसानเ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เอว เทสนา สมปตตปริสาย สาทถิกา ซาตาดิ.

จุฬปนถกตเถรวตถุ.

๔. พาลนภขตตวตถุ.

ปมาทมนุญญชุนติ -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนุโต พาลนภขตต อารพภ กเถสิ.

[คนพาลชาวเมืองสาวัตถีเล่นนักรัศมี]

เอกสมิ์ หิ กิร สมเย สาวตถิยั พาลนภขตต นาม สงฆุญญั.

ตสมิ์ นภขตเต พาลา ทุมเมธินุ ชนา ฉาริกาย เจว โคมเยน จ สรีรั มกเขตวา สตตาทั อสพภิวาจั ภณนตา วิจรรนติ,

ภณจิจิ ญาตี วา สุหุชชั วา ปพพชิตั วา ทิสวา ลชชุนตา นาม นตถิ, ทวาเร ทวาเร รุตวา อสพภั ภณนติ.

มนุสสา เตสั อสพภั โสตุ อสภโกนตา ยถาพลั อชตมึ วา ปาทั วา กหาปนั วา เปเสนติ.

เตสั เตสั ฆรทวาเร ลทุรั ลทุรั คเหตุวา ปกภมณติ.

ตทา ปน สาวตถิยั ปยจโกภิมตตา อริยสาวกา โหนติ.

เต สตถุ สาสนั เปสยีสุ “ภควา ภนเต สตตาทั ภิกขุสงฆเนน สทธี นครั อปวิสิตวา วิหาระเยว โหตุ -อิตี.

ตถจ ปน สตตาทั ภิกขุสงฆสส วิหาระเยว ยาคุกตตาทินิ สมปาเทตวา สยมปิ เคหา น นิกขมึสุ.

นภขตเต ปน ปริโยสิตะ, อฏฐเม ทิวเส พุทธรูปมุขั ภิกขุสงฆั นิมนเตตวา นครั ปเวเสตวา มหาทานั ทตวา เอกภนตั นิสินนา

“ภนเต อติทุกเขน โน สตต ทิวสา อติทุกนตา, พาลานั อสพภั สุนนทานั กณณา ภิชชนาการูปตตา วิย โหนติ,

โกจิจิ กสสจิจิ น ลชชติ, เตน มยั ตุมหากั อนโตนครั ปวิสิตุ น ทมहा, มยปิ เคหโต น นิกขมิมहा -อิตี อาหंसุ.

[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน]

สตถา เตสั ถัง สุตวา “พาลานั ทุมเมธานั กิริยา เอวรูปา โหติ,

เมธาวิโน ปน ฌนสารั วิย อปุปมาทั รกขิตวา อมตมทานิพพานสมปตตี ปาปุณนติ -อิตี วตวา อีมา คากา อภาสิ

“ปมาทมนุญญชุนติ

พาลา ทุมเมธินุ ชนา

อปุปมาทถจ เมธาวิ

ฌนั เสฎฐันวั รกขติ.

มา ปมาทมนุญญเชถ

มา กามรตีสนถวั

อปุปมตโต หิ ฌายนุโต

ปปโปติ วิบุลลั สุขั -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ พาลา -อิตี พาเลยน สมณนาคตา อธิโลกปรโลกตถั อชานนตา.

ทุมเมธินุ -อิตี นิปปถญา.

เต ปมาเท อาทีนวิ อปสสนตา ปมาท อนุยฺยชฺชติ^๑ ปมาเทน กาลํ วิดีนาเมนติ.

“เมธาวี -อิติ ธมโมชปญญา ยสมนนาโคโต ปน ปณฺฑิโต กุลวสานุคตํ เสฏฺฐํ อุตตมํ สดตฺรตฺนธฺนํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ.

ยถา ที ‘อุตตมํ ธนํ นิสสาย กามคฺคณสมปตฺตี ปาปฺพนิสสาม^๒’ ปรโลกคฺมนมคฺคํ โสเธสสาม -อิติ ธเน อานิสฺสํ ปสฺสนตา ตํ รกฺขชฺชติ
เอวํ ปณฺฑิโตปิ ‘อปฺปมตฺโต ปฐฺมชฺฌานาทีนํ ปฏฺฐิภตฺติ มคฺคผลาทีนํ ปาปฺพณาติ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา สมปาเทติ -อิติ
อปฺปมาเท อานิสฺสํ ปสฺสนโต ธนํ เสฏฺฐํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ -อิติ อตฺถโถ.

“มา ปมาทํ -อิติ ตสฺมา ตุมฺहे มา ปมาทมนุยฺยชฺเชถ มา ปมาเทน กาลํ วิดีนามยิตถ.

“มา กามรตฺติสนถวํ -อิติ วตถุกามกิลเสกาเมสุ รตฺติสงฺขาตํ ตณฺหาสนถวปี มา อนุยฺยชฺเชถ มา จินฺตยิตถ มา ปฏฺฐิภตฺถ.

“อปฺปมตฺโต ที -อิติ อุกฺกุชฺฐิตสฺสตีตาย ที อปฺปมตฺโต ฌายนฺโต ปุคฺคโล วิปุลํ โอิฬารํ นิพพานสุขํ ปาปฺพณาติ -อิติ.

คากาปรีโยसानเน พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหสุ.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสฺนา ซาตาทิ.

พาลนภขตตวตถุ.

๑ สී. ม. ย. ปวตฺเตนติ.

๒ สී. ม. ย. ปุตฺตทารํ โปสิสสาม.

๕. มหาภคสप्तเถรวตถุ.

“ปมาทํ อปฺปมาเทน -อิตฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเนน วิหรนโต มหาภคสप्तเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ]

เอกสมิํ ทิ ทิวเส เถโร ปิปลิคุหายํ วิหรนโต ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจมาตตํ ปิณฺฑปาตปฏิกกนโต อาโลกํ วพฺเพตฺวา
ปมตเต จ อปฺปมตเต จ อุกกปฐฺวิปพฺพตาทิสฺส จวนเเก อุกฺกปชฺชนเก^๑ สตเต ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลเเกนโต นิสฺสีทิ.

สตถา เขตวเนน นิสฺสินโก ว “เกน นุ โข วิหารเนน อชฺช มม ปุตฺโต กสฺสโป วิหรติ -อิตฺติ ทิพฺเพน จกฺขุณา อุกฺกาเรนโต
“สตตานํ จุตฺตูปปาตํ โอลเเกนโต วิหรติ -อิตฺติ ญตฺวา –

“สตตานํ จุตฺตูปปาโต นาม พุทฺธญาณนาปี อปริจฺฉินโน,
มาตูกฺกฉิยํ ปฏฺิสนฺธิ คเหตฺวา มาตาปิตโร อชานาเปตฺวา จวนกสตตานํ ปริจฺเจทํ กาทํ น สกฺกา,
เต ชานิตฺตํ ตว อวิสโย, อปฺปมตตโก ตว วิสโย, สพฺพโส ปน จวนเต จ อุกฺกปชฺชนเต จ ชานิตฺตํ ปสฺสิตฺตํ พุทฺธานเมว วิสโย -อิตฺติ
วตฺวา โอลเภาสํ ฝริตฺวา สมฺมุเข นิสฺสินโน วิย หุตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปมาทํ อปฺปมาเทน	ยทา นุทฺติ ปณฺฑิตो
ปญฺญาปาสาทมารุห	อลโสโก โสกินิ ปชํ
ปพฺพตฏฺฐโร ภูมมฏฺฐ	ธีโร พาเล อเวกฺขติ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ นุทฺติ -อิตฺติ

ยถา นาม โปกฺขรณิํ ปวิสฺนตํ นโวทกํ ปุราโณทกํ สงฺฆเกตฺวา ตสฺโสเกสํ อทตฺวา อตตโน มตถเกน ปลายนฺตํ นุทฺติ นีหริตี
เอวเมว ปณฺฑิตो อปฺปมาทลฺกขณํ พุทฺธนโต ปมาทสฺโสเกสํ อทตฺวา ยทา อปฺปมาทเวเคน ตํ นุทฺติ นีหริตี
อลโส ปนฺนุนปมาโท อจฺจुकตตเถน ปริสฺสุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุสงฺขาตํ ปญฺญาปาสาทํ ตสฺส อนฺจจวิกํ ปฏฺิปปํ ปุเรนโต
ตาย ปฏฺิปปาย นิสฺเสณียา ปาสาทํ วิย อารุห ปหิโนสฺสกลตฺตาย อลโสโก
อปฺปหิโนสฺสกลตฺตาย โสกินิํ ปชํ สตตนิกาเย จวมานญจ อุกฺกปชฺชมานญจ ทิพฺพจกฺขุณา อเวกฺขติ ปสฺสตี.

ยถา กิ?

ปพฺพตฏฺฐโร ภูมมฏฺฐ -อิตฺติ ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิตโต ภูมิมิํ ฐิตเต อุกฺกปฺปาสาทเว วา ฐิตโต ปาสาทปริเวณ ฐิตเต อภิจฺเจเนน อเวกฺขติ
ตถา โสปี ธีโร ปณฺฑิตโต มหาชินาสโว อสมฺมุจฺฉินน วฏฺฐพีเช พาเล จวนเต จ อุกฺกปชฺชนเต จ อภิจฺเจเนน อเวกฺขติ -อิตฺติ.

คาถาปริโยสาเน พุโ สโตปาตติผลาทีนํ สจฺฉิกเรสิ -อิตฺติ.

มหาภคสप्तเถรวตถุ.

๖. เทวสหายภิกษุขุทฺต.

“อปปมตโต ปมตเตสุ -อิตติ อิมม ฐมมเทสนน สตถา เซตวเน วิหระนโต เทว สหายเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน]

เต กิร สตถุ สนตติเก กम्मภูฐานัน คเหตุวา อรณญกวิหารัน ปวิสีสุ.

เตสุ เอโก สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเซตวา วิสิพเพตวา^๑ ทหระสามเณเรหิ สหิ สลลปนโต ปฐมยามัน นิสิตติ.

เอโก อปปมตโต สมณธมม กโรนโต อิตโร โวหติ “อาวุโส มาเอว กิร, ปมตตสส หิ จตตารอ อปายา สยนขรสทิสสา, พุทฺธา นาม สาเถยเยน อาราเชตุน สกกา -อิตติ.

โส ตสสวาท น สุนาติ.

อิตโร “นาย วจนกขโม -อิตติ ต อปตเถตวา อปปมตโต สมณธมม อกาสิ.

อลสเถโรปิ ปฐมยามเอ วิสิพเพตวา อิตรสส จงกมิตวา คพภัน ปวิภูทกาเล ปวิสิตวา

“มหากุสิต นิชชิตวา สยนตถาย อรณญัน ปวิภูทสิ,

กิ พุทฺธานัน สนตติเก กम्मภูฐานัน คเหตุวา อุกฺกุชฺชา รตตนิทิว สมณธมม กาทุน วภูทติ -อิตติ วตวา

อตตโน วสนภูฐานัน ปวิสิตวา นิชชิตวา สุปติ.

อิตโรปิ มชฌิมยามเอ วิสสมิตวา ปจจิมยามเอ ปจจุกฺกุชฺชา สมณธมม กโรติ.

โส เอว อปปมตโต วิหระนโต นจิสเสว สห ปภิสสมภิทาหิ อรหตต ปาปุณนิ.

อิตโร ปมาเทเนว วิตตินาเมสิ.

เต วุตถวสสา สตถุ สนตติกั คนตวา สตถารัน วนทิตวา เอกมณต นิสิติสสุ.

[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒]

สตถา เตหิ สหิ ปภิสสนนารัน กตวา “กจจि ภิกขเว อปปมตตา สมณธมม กริตถ? กจจि वो पपपचित्तिकजं मत्तकं पत्तं? -อิตติ ปุจจิ.

ปมตโต ภิกขุ อาห “กุโถ ภนเต เอตสส อปปมาโท, คตกาลโต ปภุชฺชา นิชชิตวา นิตฺทายนโต วิตตินาเมสิ -อิตติ.

“ตว ปน^๒ ภิกขุ -อิตติ.

“อห ภนเต สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลล สขเซตวา ปฐมยามัน วิสิพพนโต นิสิติตวา อนิทฺทายนโต วิตตินาเมสิ -อิตติ.

๑ ส. ม. ย. วิสิพเพตว -อิตติ นตถิ.

๒ ม. ย. กิ. ตว ปน.

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาพราม]

อด น สดถา “ตวํ ปมตโต กาลํ วิดีนาเมตวา ‘อปปมตโตมเหตี วหสิ อปปมตโต ปน ปมตโต กโรสิ,
ตวํ มม ปุตตสส สนติเก ขวฉินโน ทพพลสส วิย, เอส ปน ตว สนติเก สีมขวสส วิย -อติ วตวา อิม คากมาห

“อปปมตโต ปมตเตสุ สุตเตสุ พหุชาโคร
อพลสสํ สีมสส หิตวา ยาทิ สุมธส -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปปมตโต -อติ สติเวปุลลปตตตาย อปปมาทสมปนโน ชีนาสโว.

ปมตเตสุ -อติ สติเวสสคเค จูเตสุ สุตเตสุ.

สุตเตสุ -อติ สติชาคริยาภาเวน สพพิริยาปเลสุ นิตทายนเตสุเยว.

พหุชาโคร -อติ มหนเต สติเวปุลลชาคริเย จูโต.

อพลสสํ -อติ กุณฐปาถฉินนขวํ ทพพลสสํ สีมขโว สินธวาชานโย วิย.

สุมธส -อติ อุตตมปญญู ตถารูปํ ปุคคํ อากเมนปิ อธิคเมนปิ หิตวา ยาทิ

มณฑปญญสมิํ หิ เอกํ สุตตํ คเหตุํ วายมนเตเยว, สุมธส เอกํ วคคํ คณหาติ เอวํ ตาว อากเมน หิตวา ยาทิ.

มณฑปญญู ปน รตติญญานทิวาญญานานิ กาคํ วายมนเตเยว, กम्मญญานํ อุกคเหตุวา สขฌายนเตเยว จ,

สุมธสํ ปุพพภาเคปิ ปเรน กตํ รตติญญานํ วา ทิวาญญานํ วา ปวิสิตวา กम्मญญานํ สมนสนโต

สพพิเลเส เขเปตวา นว โลกุตตรธมเม หตถคเต กโรติ. เอวํ อธิคเมน หิตวา ยาทิ

วญญู ปน ตํ มณฑปญญู หิตวา ฉทเหตุวา วญญูโต นิสสรนโต ยาทิเยวาติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนึ ปาปุณิสสุ -อติ.

เทวสหายภิกษุขุทฺธ.

๗. สกกวตฺถุ.

“อุปมาเทน มชฺวา -อิติ อิมํ ชมฺมเทสนํ สตถา เวสาลี นิสฺสาย” ฎฎาการสาลาญ วิหรนฺโต สกํ เทวราชานํ อารพฺภ กเถสิ.

[เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ]

เวสาลียํ ทิ มหาลิ นาม ลิจฺฉวี วสติ.

โส ตถาคตฺสส สกฺกปฺยหฺสฺตตฺนตฺเทสนํ สุตฺวา “สมฺมาสมฺพุทฺโธ สกฺกสฺส สมฺปตฺตี มหตี กตฺวา กเถติ,
ทิสฺวา นุ โข กเถติ อุทาทุ อทิสฺวา, ชานาติ นุ โข สกํ อุทาทุ โน, ปุจฺฉิสฺสามิ น -อิติ จินฺเตสิ.

อถฺโข มหาลิ ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุสฺสงฺมิ อุสฺสงฺमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิทิ,

เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโ โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทฺโวจ “ทิวฺฐุ โข ภนฺเต ภควตา สกโก เทวานมินฺโท -อิติ.

“ทิวฺฐุ โข เม มหาลิ สกโก เทวานมินฺโท -อิติ.

“โส ทิ นฺนุ ภนฺเต สกฺกปฏฺฐิรูปโก ภวิสฺสติ, ทฺททฺโส ทิ ภนฺเต สกโก เทวานมินฺโท -อิติ.

“สกฺกญฺจาหํ มหาลิ ปชานามิ สกฺกกรณฺจ ชมฺเม, เยสญฺจ ชมฺมานํ สมฺมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา, เต^๒ จ ปชานามิ,

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺมา ‘มชฺวาติ วุจฺจติ

“สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो ปุเร ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ‘ปุรินฺทโทติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานो สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ‘สกโกติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมานอ อวสฺสํ อทาสิ, ตสฺมา ‘วาสโวติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท สหสฺสํ อตฺถํ มุหฺตฺเตน จินฺเตสิ, ตสฺมา ‘สหสฺสโกติ วุจฺจติ

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส สุชฺาตา นาม อสุรฺกญฺญา ปชฺาปติ, ตสฺมา ‘สุชฺมปตีติ วุจฺจติ

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท เทวานํ ตาวตีสฺวานํ อิสฺสรียาธิปฺจฺจํ รชฺชํ กาทเรสิ, ตสฺมา ‘เทวานมินฺโทติ วุจฺจติ.

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสญฺตสฺส สมานสฺส สดตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สมฺมาทินฺนานิ อเหตุํ,
เยสํ สมฺมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฉมฺคา.

กตฺมานิ สดต

ยวชฺชิวํ มาตาเปติภโร อสฺสํ

๑ ส. ม. ย. เวสาลียํ อุปนิสฺสาย.

๒ ตถฺจ -อิติ ปาลิ.

ยาวชีว์ กุเล เชฏฐาปจายี อสสิ

ยาวชีว์ สณหวาโจ อสสิ

ยาวชีว์ อปีสุณวาโจ อสสิ

ยาวชีว์ วิคตมลจเฉเรน เจตสา อคาริ อชฌาวเสยฺย มุตตจาโค ปยตปาณิ โวสสศฺครโต ยาจโยโค ทานสัวิภาครโต

ยาวชีว์ สจจวาโจ อสสิ

ยาวชีว์ อกโกธโน อสสิ, สเจ เม โกะโร อุปฺปชฺเซยฺย, ชิปฺปเมว นํ ปฏิวิเนยฺย -อิติ

สกกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส สมานสฺส อิมานิ สตฺต วัตตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ,
เยสํ สมาทินฺนตฺตา สกโก สกกตฺตํ อชฌคา -อิติ.

“มาตาเปติภริ ชนฺตํ	กุเล เชฏฐาปจายินิ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสุณฺเวยฺยปฺพายินิ
มจฺเฉรวินฺเย ยุตฺตํ	สจฺจํ โกะธาภิกุํ นริ
ตํ เว เทวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สปฺปริโส อิติ -อิติ.’ ^๑

[ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ]

“อิหํ มหาลิ สกฺเกน มฆมาณวกาเล กตํ กम्मํ -อิติ วัตฺวา ปุณฺ เตน “กถํ ภาเนเต มฆมาณโว ปฏิปชฺชติ -อิติ
ตสฺส ปฏิปตฺตี วิตถารโต โสตุกาเมเน ปุณฺฺฐุ “เตนฺหิ มหาลิ สุณฺหาหิ -อิติ วัตฺวา อตฺตีตํ อาหาริ

[เรื่องมฆมาณพ]

อติเต มคฺชรภูเร อจลคามे มโฆ นาม มาณโว คามกम्मกรณภูฏานํ คนฺตวา
อตฺตโน ฐิตภูฏานे ปาทนฺเตน ปิสํ วิยฺยหิตฺวา รมณียํ กตฺวา อภูฏาสิ.

อปโร ตํ พาหุณา ปหริตฺวา ตโต อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสิ.

โส ตสฺส อกุชฺฌิตฺวา อณฺเญ ฐานํ รมณียํ กตฺวา อภูฏาสิ.

ตโตปิ นํ อณฺเญ พาหุณา ปหริตฺวา อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อภูฏาสิ.

โส ตสฺสปิ อกุชฺฌิตฺวา อณฺเญ ฐานํ รมณียํ กตฺวา ฐิตโต.

อิติ ตํ เคหโต นิกฺขนตา นิกฺขนตา ปุริสา พาหุณา ปหริตฺวา โสธิตฺโสธิตฺภูฏานโต อปเนสุํ.

โส “สพฺเพปิ เต สุขิตา ซาตา, อิมินา กมฺเมเน มยฺหิ สุขทายเกเน ปุณฺณกมฺเมเน ภาวิตพฺพํ -อิติ จินฺเตตฺวา
ปุณฺทิวเส กุฑฺฑทาลมาทาย ชลมนฺชอลมตฺตํ ฐานํ รมณียํ อกาสิ.

สพเพ คนตฺวา ตตเถว อฏฺฐิสฺส.

อถ เนสฺ สีสสมเย อคฺคิ กตฺวา อทาสี, คิมหกาเล อุทกั.^๑

ตโต “รมณียํ ฐานํ นาม สพเพสฺส ปิยํ, กสฺสจฺจ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ”, อีโต ปฏฺฐาย มยา มคฺคํ สมํ กโรนฺเตน วิจฺริตุํ วฏฺฐติ -อติ
จินเตตฺวา ปาโตว นิภขมิตฺวา มคฺคํ สมํ กโรนฺโต ฉินฺทิตฺวา หริตพฺพยุตฺตกา รุกฺขสาขา หรฺนฺโต วิจฺรติ.

[มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน]

อถ นํ อปฺโร ทิสฺวา อาห “สมม กิ กโรสฺสิ -อติ.

“มยหํ สคฺคคามินิ มคฺคํ กโรมิ สมม -อติ.

“เตนหิ อหฺปิ เต สหาโย โหมิ -อติ.

“โหหิ สมม, สคฺโค นาม พหุณํ ปิโย มนาโป -อติ.

ตโต ปฏฺฐาย เทว ชนา อหฺเส.

เต ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สุตฺวา ว อปฺโรปิ เตสฺส สหาโย ชาโต.

เอวํ อปฺโรปิ อปฺโรปิ -อติ สพเพปิ เตตฺตีสฺส ชนา ชาตา.

[สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร]

เต สพเพปิ กุพฺททาลาทิหตฺตา มคฺคํ สมํ กโรนฺตา เอกโยชนทฺวิโยชนมตฺตํ ฐานํ คจฺฉนฺติ.

เต ทิสฺวา คามโกชโก จินเตสฺสิ “อิมะ มนุสฺสา อโยเค ยุตฺตา, สเจปิ อิมะ อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ วา อาหเรยฺยํ,
สุรํ วา กตฺวา ปิเวยฺยํ, อลฺลญํ วา ตาทิสฺสํ กมฺมํ กรเยยฺยํ, อหฺปิ กิลฺลจึ ลเภยฺยํ -อติ.

อถ เน ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “กิ กโรนฺตา วิจฺรตฺถ -อติ.

“สคฺคมคฺคํ สามิ -อติ.

“ฆราวาสํ วสนเตหิ นาม เอวํ กาทุํ น วฏฺฐติ,

อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ อหฺริตุํ, สุรํ กตฺวา ปาตุํ, นานปฺปกारे จ กมฺมนเต กาทุํ วฏฺฐติ -อติ.

เต ตสฺส วจฺนํ ปฏฺฐิกฺขิปีสุ.

ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานาปิ ปฏฺฐิกฺขิปีสุเยว.

๑ ส. ม. ย. คิมหกาเล อุทกั -อติ นตฺถิ.

๒ ส. ย. กสฺสจฺจ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ -อติ นตฺถิ.

โส กุชฌิตวา “นาเสสสามิ เน -อิติ รณญเณ สนตัง คนตวา “โจเร เทว วคคพณเณ วิจรรนเต ปสสามิ -อิติ วตวา,
“คจจ เต คเหตุวา อาเนหิ -อิติ วุตเต, ตถา กตวา รณญเณ ทสเสสิ.

ราชา อวิมสิตวาว “หตถินา มททาเปถ -อิติ อาณาเปสิ.

[ข้างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา]

มโฆ เสสานัง โอวาทำ อทาสี “สมมา, ฐเปตวา เมตตัง อณญเณ อมหากัง อวสสโย นตถิ,
ตุเมเห กตถจ โภป อกตวา รณญเณ จ คามโฆชเก จ มททหนตถิมหิ จ อตตนิ จ เมตตจิตเตน สมจิตตวา ว โหถ -อิติ.

เต ตถา กรีสสุ.

อถ เนส เมตตานุกาเวณ หตถิ อุปสงกมิตัง น วิสหิ.

ราชา ตมตถัง สุตวา “พหู มนุสเส ทิสวา มททิตัง น วิสทิสสตี, คจจถ, กภูสาเรณ ปฏิจฉาเทตวา มททาเปถ -อิติ อาห.

เต กภูสาเรณ ปฏิจฉาเทตวา มททิตัง เปสิยามาโน หตถิ ทูโรเต ว ปฏิกกมि.

ราชา ตัง ปวตตี สุตวา “การณเนตถ ภาวิตพพ -อิติ เต ปกโกสาเปตวา ปุจฉิ “ตาตา มัง นิสสาย ตุมเห กิ น ลภถ -อิติ.

“กิเมตัง เทว -อิติ.

“ตุเมเห กิร วคคพณเณ โจรา หุตวา อรณญเณ วิจรรถ -อิติ.

“โก เอวมาท เทว -อิติ.

“คามโฆชโก ตาต -อิติ.

“น มย เทว โจรา, มย ปน อตตโน สคคคคค สเณตา อิทถจิทถจ กโรม,
คามโฆชโก อมเห อกุสลกิริยาย นิโยเซตวา อตตโน วจัน อกรโรนเต นาเสตุกาโม กุชฌิตวา เอวมาท -อิติ.

[ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน]

อถ ราชา เตส กถัง สุตวา โสมนสสปปตโต หุตวา

“ตาตา อัย ตีรจฉาโน ตุมหากัง คุณเณ ชานาติ, อหัง มนุสสญโต ชานิตัง นาสกขี, ขมถ เม -อิติ.

เอวญจ ปน วตวา สปุตตทาร์ คามโฆชกั เตส ทาสัง ตัง หตถิ อาโรหณียัง ตถจ คามัง ยถาสุขัง ปรีโภกัง กตวา อทาสี.

[มขมาณพบกับพวกสร้างศาลา]

เต “อิเชว โน ปุณญุสสานิสสิโส ทิฏฐุ -อิติ ภยโยโส มตตาย ปสนนมนสา หุตวา ตัง หตถิ วาเรณ อารุยห คจจจตา มนตยีสสุ

“อิทานิ อมเหหิ อติเรกตรัง ปุณญัง กาทพพ -อิติ.

“กั กโรม -อิติ.

“จาตุมมหาปเถ ถาวรํ กตฺวา มหาชนสฺส วิสสมนสาลํ กริสฺสาม -อิตฺติ.

เต วฑฺฒกึ ปกฺโกสาเปตฺวา สาลํ ปญฺญเปสฺสุ, มาตุคามานํ ปตฺตี นาทิสฺสุ.

[มขมาณพมึภริยา ๔ คน]

มขสฺส ปน เคเห “สุนนฺทา สฺจิจิตฺตา สฺฐมฺมา สฺฐาตา -อิตฺติ จตฺสโส อิตฺถึโย โหนฺติ.

ตาสุ สฺฐมฺมา วฑฺฒกึนา สทฺธิ เอกโต หุตฺวา “ภาติก อิมิสฺสา สาลาย มํ เขญฺญุกํ กรโหฺติ -อิตฺติ วตฺวา ลญฺจํ อทาสึ.

โส “สาธฺ -อิตฺติ สมฺปญฺจิจิตฺวา ปญฺจเมว กณฺณกรุกฺโข สฺกฺขาเปตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา กณฺณกํ นิญฺญาเปตฺวา

“สฺฐมฺมา นาม อัย สาลา -อิตฺติ อุกฺขรานิ ฉินฺทิตฺวา วตฺถเนน ปลิวฺเชตฺวา รุเปสึ.

[นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย]

อถ เน วฑฺฒกึ สาลํ นิญฺญาเปตฺวา กณฺณกาโรปนทิวเส “อโห อຍယာ, เอกํ กรณียํ น สฺริมหา -อิตฺติ อาห.

“กึ นาม โภ -อิตฺติ.

“กณฺณกํ -อิตฺติ.

“โหตุ, ตํ อาทริสฺสาม -อิตฺติ.

“อิทานิ ฉินฺนรูกฺเขน กาคฺตุํ น สกฺกา, ปุพฺเพเวว ฉินฺทิตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา รุပိတကณ္ဏကံ လာဘူံ ဝုဏ္ဏတိ -อิตฺติ.

“อิทานิ กึ กாதพฺพํ -อิตฺติ.

“สเจ กสฺสจိ เคเห นิญฺญาเปตฺวา รุပိတာ วิဂฺกાયิกကณ္ဏကိာ အတိ, सा प्रियेसितपुषा -อิตฺติ.

เต ปฺริเยสนฺตา สฺฐมฺมาย เคเห ทิสฺวา สหสฺสํ ทตฺวา มฺulen น ลภิสฺสุ.

“สเจ มํ สาลาย ปตฺตีกํ กรโธ, ทสฺสามิ -อิตฺติ วุตฺเต, “มยํ มาตุคามานํ ปตฺตี น ทมหา -อิตฺติ อาหฺสฺสุ.

อถ เน วฑฺฒกึ อาห “อຍယာ တုမ္မေ ကိံ ကေထ, ရှုပေတုာ ပုရမ္မလိကံ အဓမ္မံ မာတုကာမရိတဂ္ဂုဏ္ဏာနုဏ္ဏာမ နတိ, ကမ္မာတ ကမ္မာတိ, အေဝံ အနုတေ, အမ္မာကံ ကမ္မံ ဂန္ဓိန္ဒြိယံ ကမ္မိန္ဒြိယံ -အိတိ.

เต “สาธฺ -อิตฺติ ကမ္မာတိ ကေထော สาลံ นิญฺญาเปตฺวา တိธา ဝိဂစ္ဆိ,

အေကမ္မိန္ဒြိယာ အေကမ္မိန္ဒြိယာ ဝေဒနာမ္မိန္ဒြိယာ ဂရီမ္မိ, အေကမ္မိ တုကတံ, အေကမ္မိ ကိလိန္ဒာ.

[เรื่องช้างเอราวัณ]

เตတฺတိສ ခာ တေတฺတိສ ဖလ္လကานိ ပယုဏ္ဏာပေတုာ တထိန္ဒြိယံ အာဟံ

“အာကုန္တုဂံ အာကုန္တုာ ယေ အထုတဖလကေ ဂန္ဓိတိ, တံ ကေထော ဖလ္လကမ္မိန္ဒြိယာမ္မိ, ကေထ ပတိဂ္ဂုဏ္ဏာပေတိ,

တေ ပာတပရိကမ္မံ ပိဂ္ဂုဏ္ဏပရိကမ္မံ အာဟံ ဂန္ဓိန္ဒြိယာမ္မိ အာဟံ ဖလ္လကမ္မိန္ဒြိယာမ္မိ ဂာဝိ ဂာဝိန္ဒြိယံ -အိတိ.

หตฺถิ อากตาคตฺ คเหตุวา ผลกสามิกสเสว ฆริ เนติ.

โส ตสฺส ตํทิวสํ กตตพฺพํ กโรติ.

มโฆ สาลา ย อวิหุเร เอกํ โกวิลารรูกฺโข โรเปตฺวา ตสฺส มุเล ปาสาณผลกํ อตฺถริ.

สาละ ปวิภูฏฐปวิภูฏฐา กณฺณิกํ โอลเเกตฺวา อกฺขรานิ วาเจตฺวา “สุธมฺมา นาม สาลาติ วทนฺติ.

เตตฺตีสชนานํ นามํ น ปญฺญาติ.

สุนฺนทา จินฺเตสิ “อิเม สาละ กโรนฺตา อมเหหิ อปตฺติกั^๑ กรีสฺสุ, สุธมฺมา ปน อตฺตโน พยตฺตตาย กณฺณิกํ กตฺวา ปตฺติกา ซาตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทุํ วมฺภูตฺติ, กิ นุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากตานํ ปานีญเจว นหาโนทกณฺจ ลทฺธู วมฺภูตฺติ, โปกฺขรณิ ชนาเปสฺสามิ -อิตฺติ.

สา โปกฺขรณิ การสิ.

สุจิตฺตา จินฺเตสิ “สุธมฺมาย กณฺณิกา ทินฺนา, สุนฺนทาย โปกฺขรณิ การิตฺตา, มยาปิ กิณฺจิก กาทุํ วมฺภูตฺติ, กิ นุ โข กริสฺสามิ -อิตฺติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากเตหิ ปานีโย ปิวิตฺวา นหาตฺวา คมนกาเล มาละ ปิลนฺธิตฺวา คนฺตุํ วมฺภูตฺติ, ปุปฺผารามํ การสฺสามิ -อิตฺติ.

สา รณฺณียํ ปุปฺผารามํ การสิ.

“เยภฺยเยน ตสฺมี อาราเม อสุโก นาม ปุปฺผุคผลุคฺรูกฺโข นาม นตฺถิ -อิตฺติ นาโหสิ.

สุซาทา ปน “อหํ มฆสฺส มาตุลลิตฺตา เจว ปาทปฺริจาริกา จ, เอเตน กตํ กมฺมํ มยฺหเมว, มยา กตํ กมฺมํ เอตฺสเสวาติ จินฺเตตฺวา กิณฺจิก อกตฺวา อตฺตภาวเมว มณฺพยมานา วิตฺตินาเมสิ.

[มฆมาณพบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ]

มโฆปิ “มาตฺตูปิตฺตูปุฏฺฐานํ กุเล เชฏฺฐาปจายิกมฺมํ สจฺจวาจํ อพฺรุสฺวาจํ อปิสฺสุวาจํ มจฺเจรวิณฺโย อุกโกธนํ -อิตฺติ
อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ ปุเรตฺวา

“มาตาเปติภริ ชนฺตุํ	กุเล เชฏฺฐาปจายินํ
สณฺหํ สชิลสมภาสํ	เปสฺสญฺเยยฺยปฺพทายินํ
มจฺเจรวิณฺเย ยุตฺตํ	สจฺจํ โกวธาภิภูํ นริ
ตํ เว เทวา ตาวตฺติสา	อาหุ ‘สพฺบุริโส อิตฺติ -อิตฺติ

เอวํ ปสฺสิยภาวํ อาปชฺชิตฺวา ชีวิตปฺริโยसानเน ตาวตฺติสภวเน สกโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เตปิสฺส สหายกา ตตฺเถว นิพฺพตฺติสฺสุ.

๑ ย. อมเห หิ อปตฺติยา.

วทตฺถกั วัสสุกมมทวปุตฺโต หุตฺวา นิพพตฺติ.

[เทวดากับอสุรทำสงครามกัน]

ตทา ตาวตีสกฺวเน อสุรา วสนฺติ.

เต “อภินฺวา เทวปุตฺตา นิพพตฺตา -อิตฺติ ทิพฺพปานิ สขุขยีสฺสุ.

สกโก อตฺตโน ปริสาย กสฺสจฺจ อปฺวินตฺถาย สณฺญ อทาสี.

อสุรา ทิพฺพปานิ ปิวิตฺวา ปมฺชชีสฺสุ.^๑

สกโก “กั เม อิเมหิ สาธารณฺเนน รชฺเชน -อิตฺติ อตฺตโน ปริสาย สณฺญ หุตฺวา เต ปาเทสฺสุ คาทาเปตฺวา มหาสมฺมุเท ชิปาเปสิ.

เต อวิสิรา สมฺมุเท ปตีสฺสุ.

อถ เนสฺ ปุณฺณานุกาเวเน สินฺธุโรเน เหมฐิมฺตเล อสุรวิมานนฺนาม นิพพตฺติ.

จิตฺตปาทฺลึ นาม นิพพตฺติ.

เทवासฺรสงฺคามเ ปน, อสุเรสฺสุ ปราชิตฺเตสฺสุ, ทสโยชนสฺสทสฺส ตาวตีสเทวณฺครํ นาม นิพพตฺติ.

ตสฺส ปน นครสฺส ปาจันปจฺฉิมทวารานํ อนฺตรา ทสโยชนสฺสทสฺส โหติ, ตถา ทกฺขินฺตุตฺตรทวารานํ.

ตํ ปน นครํ ทวารสฺสทสฺสยฺตํ อโหสิ, อารามโปกฺขรณฺีปฏิมณฺฑิตํ.

ตสฺส มชฺเฒ สาถาย นิสฺสนฺเทน ตโยชนสฺตฺพุเพโร ฐเชหิ ปฏิมณฺฑิตโต

สฺตฺตรตฺนมโย สฺตฺตโยชนสฺตฺพุเพโร เวชยนฺโต นาม ปาสาทิ อุกฺคจฺฉิ.

สฺวณฺณยฺภูจฺฉีสฺสุ มณฺธิชา อเหสฺสุ, มณฺธิยฺภูจฺฉีสฺสุ สฺวณฺณธฺชา,

ปวาลยฺภูจฺฉีสฺสุ มุตฺตารฺชา มุตฺตายฺภูจฺฉีสฺสุ ปวาลธฺชา,

สฺตฺตรตฺนยฺภูจฺฉีสฺสุ สฺตฺตรตฺนธฺชา.

มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสฺตฺพุเพโร อโหสิ.^๒

อิตฺติ สาถาย นิสฺสนฺเทน โยชนสฺสทฺพุเพโร ปาสาทิ สฺตฺตรตฺนมโย ว หุตฺวา นิพพตฺติ.

โกวิทารุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมฺนตา ตโยชนสฺตฺปริมณฺฑลโ ปาริจฉตฺตโก นิพพตฺติ.

๑ มชฺชีสฺสุ. [?]

๒ สี่ ยุ. มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสฺตฺพุเพโร อโหสิ -อิตฺติ นตฺถิ.

ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน ปาโรจฺจตตกมฺเ

ทีฆโต สฺมฺภูริโยชนา วิตถารโต ปณฺญาสโยชนา พหฺลโต ปณฺณรสโยชนา ชยฺสุมฺนาลตตกปาฏฺฐลิวนฺณา ปณฺชุกมฺพลสิลา นิพฺพตฺติ,
ยตถ นิสฺนินฺกาเล อฺปฺตมฺกาโย ปวิสฺติ, อฺภูริตฺถิกาลเ อุนฺนเมติ ปุณฺ ปรีปุเรติ.^๓

[เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองข้างเอราวัณ]

หตฺถิ ปน เอราวัณ นาม เทวปฺุตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เทวโลกสฺมี หิ ตีรจฺฉานคตา น โหนฺติ,

ตสฺมา โส อฺยฺยานกัีฬาย นิกฺขมฺนกาเล อตฺตถาวุ วิชฺหิตฺวา ทิยฺชตฺมโยชนสฺติโก เอราวัณ นาม หตฺถิ อโหสิ.

โส เตตฺตีสฺชนานํ อตถาย เตตฺตีสฺกมฺเ มาเปสิ.

อาวฺภูณฺเณ ตีคาวตฺตปฺมาโณ อายามโต อชฺตมโยชนปฺมาโณ.

สพฺเพสํ มชฺเเม สกฺกสฺส อตถาย สฺชตฺสสนํ นาม ตีสโยชนิกํ กุมภํ มาเปสิ.

ตสฺส อฺปฺริ ทฺวาทสโยชนิกโก รตนมณฺฑปโ โหติ.

ตตถ อนฺตรนฺตรา สตฺตรตฺนมยา โยชนฺพเพธา ธฺชา อฺภูริทฺหนฺติ.

ปรียนฺเต กัีณิกชาลํ โอลมเพติ, ยสฺส มนฺทฺวาเทริตสฺส ปณฺจจกิกตฺริยสทฺทสมฺมิสฺโส ทิพฺพคิตฺสทฺโท วิย สโร นิจฺจเรติ.

มณฺฑปมชฺเเม สกฺกสฺส โยชนิกโก มณฺธิปลลฺงโก สฺสุปณฺญตฺโต โหติ, ตตถ สกโก นิสีทฺติ.

เตตฺตีสฺเทวปฺุตตา อตฺตโน กุมฺเภา รตนปลลฺงเก นิสีทฺสิ.

เตตฺตีสฺสาย กุมฺภานํ เอเกกสฺมี กุมฺเภา สตฺต สตฺต ทนฺเต มาเปสิ,

เตสฺสุ เอเกโก ปณฺญาสโยชนายาโม,

เอเกกสฺมี ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณฺนิโย โหนฺติ,

เอเกกาย โปกฺขรณฺนิยา สตฺต สตฺต ปทฺมินิกจฺฉานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี คจฺฉเ สตฺต สตฺต ปุปฺผานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปุปฺผเ สตฺต สตฺต ปตฺตานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปตฺเต สตฺต สตฺต เทวธิตโร นจฺจนฺติ.

เอวํ สมฺนตา ปณฺญาสโยชนภูฏานเสฺ หตฺถิทนฺเตสฺเยว นจฺจสมชฺชา โหนฺติ.

เอวํ มหนฺตํ ยสึ อนฺุภวฺนโต สกโก เทวราชา วิจฺจเรติ.

[ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์]

สุธมาปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา สุธมา นาม ปญฺจโยชนสติกา เทวสฺภา นิพฺพตฺติ.

ตโต รมณียตรํ กิร อญฺญํ ฐานํ นาม นตฺถิ.

มาสสส อญฺญมฺหิวเส รมฺมสฺสวณฺํ ตตฺเถว โหติ.

ยาวชชตฺตนา อญฺญตรํ รมณียํ ฐานํ ทิสฺวา “สุธมา เทวสฺภา วिय -อิตฺติ วทฺนฺติ.

สุนฺนทาปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา ปญฺจโยชนสติกา นนฺทา นาม โปกฺขรณฺิ นิพฺพตฺติ.

สุจิตฺตปิ กาลิ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ.

ตสฺสาปิ ปญฺจโยชนสติกํ จิตฺตลตฺตวณฺํ นาม นิพฺพตฺติ, ยตฺถ อุปฺปนฺนปฺพุพฺพนิมิตฺเต เทวปฺตฺเต เนตฺวา โมหยมานา วิจรนฺติ.

[ท้าวสักกะโอรสนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง]

สุชาตา ปน กาลิ กตฺวา เอกิสฺสา คิริกนฺทราย พกสฺกฺกณฺิกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

สกโก อตฺตโน ปริจาริกาย โอลเณนโต “สุธมา อิเชว นิพฺพตฺตา, ตถา สุนฺนทา จ สุจิตฺตา จ -อิตฺติ ญุตฺวา

“สุชาตา นุ โข กุหฺิ นิพฺพตฺตา -อิตฺติ จินฺเตนโต ตํ ตตฺถ นิพฺพตฺตํ ทิสฺวา

“ออยฺ พาลา กิณฺจิจิ ปุณฺญํ อกตฺวา อิทานิ ติรจฺฉานโยนฺยํ นิพฺพตฺตา, อิทานิปิ นํ ปุณฺญํ การาเปตฺวา อิธานตฺมํ วมฺมฺมฺติ -อิตฺติ
อตฺตภาวํ วิชิตฺวา อญฺญาตกเวเสน ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา “กํ กโรนฺตี อิธ วิจรสฺสิ -อิตฺติ ปุจฺฉิ.

“โก ปน ตวํ สามิ -อิตฺติ.

“อหํ เต สามิโก มโฆ -อิตฺติ.

“กุหฺิ นิพฺพตฺโตสฺสิ สามิ -อิตฺติ.

“อหํ ตาวตฺสเทวโลเก นิพฺพตฺโตมฺหิ, ตว สหายิกานํ ปน นิพฺพตฺตญฺญานํ ชานาสฺสิ -อิตฺติ.

“น ชานามิ สามิ -อิตฺติ.

“ตปิ มเมว สนฺติเก นิพฺพตฺตา, ปสฺสิสฺสสฺสิ เต สหายิกาทิ.

“กถาหํ ตตฺถ คมฺิสสามิ -อิตฺติ.

สกโก “อหํ ตํ ตตฺถ เนสสามิ -อิตฺติ วตฺวา เทวโลกํ เนตฺวา นนฺทาย โปกฺขรณฺิยา ติเร วิสฺสชฺเชตฺวา อิตฺราสํ ติสฺสนนํ อาโรเจสฺสิ

“ตุมฺหากํ สหายิกํ สุชาตํ ปสฺสิสฺสสฺส -อิตฺติ.

“กุหิ สา เทว -อิติ.

“นันทาย โปกฺขรณียา ตีเร ฐิตา -อิติ อาห.

ตา ติสโสปี ตตถ คนฺตวา “อโห อยฺยาย รูปํ, อโห อตตภาวมนฺทสนฺส ผลํ,
อิทานิสสา ตฺวณฺท์ ปสฺสถ, ชงฺฆา ปสฺสถ, ปาเท ปสฺสถ, โสภติ วัตตสา อตตภาโว -อิติ เกหิ กตฺวา ปกฺกมึสุ.

ปุณ สกโก ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตวา “ทิกฺขุณา เต สหายิกา -อิติ วัตฺวา, “ทิกฺขุณา มํ อุปฺพณฺฑเตตฺวา คตา, ตตฺถเว มํ เนหิ -อิติ วัตฺเต,
ตํ ตตฺถเว เนตฺวา อุทฺเท วิสฺสชฺเชตฺวา “ทิกฺขุณา เต ตาสํ สมฺปตฺติ -อิติ ปุจฺฉิ.

“ทิกฺขุณา เม เทว -อิติ.

“ตยาปี ตตถ นิพฺพตฺตฺนุปายํ กาคุํ วมฺภูตฺติ -อิติ.

“กี กโรมิ เทว -อิติ.

“มยา ทินฺนํ โถวาทํ รกฺขิสฺสสิ -อิติ.

“รกฺขิสฺสามี เทว -อิติ.

อลสฺสา ปณฺจ สีลาณี ทตฺวา “อุปฺมตฺตา รกฺขาหิ -อิติ วัตฺวา ปกฺกามี.

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉเกยฺว ปริเยสิตฺวา ชาหติ.

สกโก กติปาหจฺเจเนน ตสฺสา วมฺสนฺตถาย คนฺตวา วาลุกาปิฏฺฐมฺมตฺมจฺฉโก วย วัตฺวา อุตฺตานโน นิปฺชฺชิ.

สา ตํ ทิสฺวา “มตฺมจฺฉโก -อิติ สญฺญาย อคฺคเหสิ.

มจฺฉโน คิลนกาเล นงฺคุณฺฺจ จาเลสิ.

สา “ชีวมจฺฉโก -อิติ อุทฺเท วิสฺสชฺเชสิ.

โส โลกํ วิตินาเมตฺวา ปุณ ตสฺสา ปุโรโต อุตฺตานโน วัตฺวา นิปฺชฺชิ.

ปุณ สา “มตฺมจฺฉโก -อิติ สญฺญาย คเหตุวา คิลนกาเล อคฺคนงฺคุณฺฺจ จาเลนฺตํ ทิสฺวา “ชีวมจฺฉโน -อิติ วิสฺสชฺเชสิ.

เอวํ ติกฺขตฺตํ วมฺสิตฺวา “สาธุกํ สีลํ รกฺขสิ -อิติ อตฺตานํ ชานาเปตฺวา “อหํ ตว วมฺสนฺตถาย อาคโต, สาธุกํ สีลํ รกฺขสิ,
เอวํ รกฺขมานา นจิริสฺเสว มม สนฺติเก นิพฺพตฺติสฺสสิ, อุปฺมตฺตา โหหิ -อิติ วัตฺวา ปกฺกามี.

[นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ]

สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตฺมจฺฉํ ลภติ วา โน วา.

อลภมานา กติปาหจฺเจเนน สุสฺสิตฺวา กาลํ กตฺวา ตสฺส สีลสฺส ผลเณน พาราณสิยํ กุมฺภการสฺส ฐิตา วัตฺวา นิพฺพตฺติ.

อดสสา ปณณรโสฬสวสสุทเทสิกกาลे สกโก “กุหิ นุ โข सा निपपत्ता -อิติ आवुखेन्तो तिसवा
“อิทานि मया तत्तल कन्तुं वग्गुत्ति -อิติ ऐलाहुकवण्णेन पण्णायमानेहि सत्तहि रत्तनेहि यानं पुเรत्ता पाखेन्तो
पारानसियं पविसित्ता “ऐलाहुकानि कण्णह -อิติ उकुम्मसेन्तो वीत्तिं प्पुत्तिपत्ति.

मुकुमासातिनि कहेत्ता आकत्ते पन “मुलेन न तेमि -อิति वत्ता, “गळं तेलि -อิति वुत्ते, “अहं सीरक्खिकाय इत्थिया तम्मि -อิति आह.
“सीलं नाम सामि गीत्थिं, गी कालं उताहु नीलात्थिण्णं -อิति.

“त्तुमेहे सीलं ‘गीत्थिण्णं न खानाण, गिमेव नं रक्खिसस, सीरक्खिकाय पन त्ससामि -อิति.

“सामि ऐसा गुमणकारसस चित्ता ‘सीलं रक्खामिंत्ति वीजत्ति, ऐत्थिसा तेहि -इति.

सापि तं “तेनहि मयं तेहि सामि -इति आह.

“कालि त्वं -इति.

“अहं अविहितपण्णज्जिणा -इति आह.

“त्तुयहेमेव तानि मया आनिंत्तानि -इति.

स्कโก यानं पाखेन्तो त्ससा खरं कन्त्ता अण्णेत्थि अनाहरियं कत्ता ऐलाहुकवण्णेन वेत्तात्थियेणं तत्ता
अत्तानं खानापत्ता “अत्तं ते खीत्तिवत्तिया णं, पण्णज्जिणा अण्णत्थानि कत्ता रक्खाहि -इति वत्ता पक्कामि.

[นางสุชาดา ธิตาของอสูร]

सापि ततो जित्ता असुरावने असुरेण्णुत्तसस चित्ता हुत्ता सकसस वेरिखरे निपपत्ति.

त्थिसु पन अत्तत्तावेसु सीलसस सुरक्खित्तत्ता अगिरुपा ओत्थि सुवण्णवण्णा असाचारणाय रुपसिरिया समनาคत्ता.

वेपजित्ति असुरिण्णे आकत्तात्तानं “त्तुमेहे मम चित्तु अण्णज्जिविगा न होत्थ -इति तं कससज्जि अत्ता

“मम चित्ता अत्तत्ता व अत्तत्तो अण्णज्जिविगं सामिगं उप्पत्तारेससत्ति -इति असुरत्तं सन्निपात्तात्ता

“त्तुयहं अण्णज्जिविगं सामिगं कण्णत्ताहि -इति त्ससा हत्ते पुप्पत्तामं अत्ताहि.

[ท้าวสักกะปลอมเป็นอสูร ชิงนางสุชาดา]

त्तम्मि खणे सकโก त्ससा निपपत्तत्तुत्तानं ओलोकेन्तो तं पत्तत्ति हुत्ता “อิทานि मया कन्त्ता तं आनेत्तुं वग्गुत्ति -इति
महल्लกअसुरवण्णं निम्मिन्त्ता कन्त्ता प्रिसप्रियन्ते अण्णत्ताहि.

सापि अत्तो जित्ता ज ओलोकेन्ते तं त्थिण्णत्तत्ता व पुप्पत्तन्निवाससेन उप्पत्तन्नेन पेमेन मत्तेहेनेव अत्तेत्तेत्तत्ता हुत्ता

“ऐस मे सामिगे -इति त्सस उप्पत्ति पुप्पत्तामं चिपि.

असुरा “अमहागं राखा ऐत्तत्तं कालं चित्तु अण्णज्जिविगं अल्लित्ता इतानि लग्गि, अयेमेवसस चित्तु पित्तामत्तो महल्लगे अण्णज्जिविगे -इति
लखमाना पक्कम्मिसु.

สกโกปิ ตํ หตฺเถ คเหตุวา “สกโกหฺมสมฺมิ -อิตฺติ นทิตฺวา อากาเส ปกฺขนฺทิตฺติ.

อสุรา “วณฺณจิตฺตมหา^๑ ชรฺสกุเกณ -อิตฺติ ตํ อณฺุพฺนชฺชิสฺสุ.

มาตลฺลิสฺส กหาทโก เวชยนฺตรธํ อหริตฺวา อนฺตรามคฺเค ฐฺเปลฺลิสฺส.

สกโก ตํ ตตฺถ อโรเปตฺวา เทวณฺคราภิมฺโข ปายาสฺสิ.

อถสฺส สิมฺพลินฺนํ สมฺปตฺตกาเล รตฺสทฺทํ สุตฺวา ภิตฺตา ครุพฺโปตฺกา วิรวีสฺสุ.

เตลฺลํ สทฺทํ สุตฺวา สกโก มาตลฺลิสฺสํ ปุจฺฉิตฺติ “เก เอเต วิรวณฺติ -อิตฺติ.

“ครุพฺโปตฺกา เทว -อิตฺติ.

“กึการณฺมา -อิตฺติ.

“รตฺสทฺทํ สุตฺวา มรณฺภยเณ -อิตฺติ.

“มํ เอกํ นิสฺสาย เอตตฺโก ทิโชนฺ รเวเคน วิจฺฉณฺนิโต, มา นสฺสิ, นินฺวตฺเตหิ รธํ -อิตฺติ.

โส สินฺธวสทฺสสฺสทฺส ทณฺชเกณ สณฺญํ ทตฺวา รธํ นินฺวตฺเตลฺลิสฺส.

ตํ ทิสฺวา อสุรา “ชรฺสกุเก อสุรปุรฺโต ปฏฺฐาย ปลาณฺโต อิทานิ รธํ นินฺวตฺเตลฺลิสฺส, อทฺธาเนน” อฺุพฺตมฺโห ลทฺโธ ภวิสฺสตี -อิตฺติ
นินฺวตฺติตฺวา อากตฺมคฺเคเนว อสุรปุรํ ปวิสฺสิตฺวา ปุณฺ สีสํ น อฺุกฺขิปฺปิสฺสุ.

สกโกปิ สุขํ อสุรกณฺญํ เทวณฺครํ เนตฺวา อทฺมเตยฺยานํ อจฺฉราโกฏฺฐินํ เซฏฺฐกฏฺฐานเณ ฐฺเปลฺลิสฺส.

สา สกุกํ วรํ ยาจิ “มหาราช มม อิมสมฺมิ เทวโลเก มาตาปิตโร วา ภาตฺติกมคฺคินฺนโย วา นตฺถิ,
ยตฺถ ยตฺถ คจฺฉลฺลิตฺติ ตตฺถ ตตฺถ มํ คเหตุวา คจฺฉเณยาสฺสิ -อิตฺติ.

โส “สาธฺ -อิตฺติ ตสฺสา ปฏฺฐิตฺตํ อทาสฺสิ.

[พวกอสุรกลัวท้าวสักกะ]

ตโต ปฏฺฐาย จ, จิตฺตปาตลฺลิตฺยา ปุปฺพิตฺตาย,

อสุรา “อมฺหากํ ทิพฺพปาริจฺฉตฺตกสฺส ปุปฺพนกาโล -อิตฺติ สณฺญาย อฺุทฺตถาย สกุกํ อภฺิยฺชฺฉมิตฺตํ อภฺิรฺุทฺทิสฺสุ.

สกโก เหมฏฺฐาสมฺมุเท นาคานํ อารกฺขํ อทาสฺสิ.

ตโต สฺุปฺณณานํ, ตโต กุมภณฺชานํ, ตโต ยกฺขานํ, ตโต จตฺตุนฺนํ มหาราชานํ,

สพฺพปฺริ ปน เทวณฺครทฺวาเรสุ วชฺิริหตฺถา อินฺทปฏฺฐิมฺมา ฐฺเปลฺลิสฺส.

๑ ส. วณฺณจิตฺตมหา.

๒ ม. อทฺธา เณ.

อสุรา นาคาทโย ชินิตวา อาคตาปี อินทปฐิมา ทูรโต ทิสวา “สกุโก นิกชนโต -อิตี ปลายนติ.

[आनिसंसความไม่ประมาท]

“เอว มหาลิ มโฆ มาณโว อปฺปมาทปฏิปทํ ปฏิปชฺชิ,
เอวํ อปฺปมตโต จ ปเนส เอวรूपํ อिसฺสรियं ปตวา ทวีสุ เทวโลเกสุ รชชํ กारेสิ, อปฺปมาโท นามेส พุทฺธาทีหิ ปสฺตเถ,
อปฺปมาทํ หิ นิสฺสาย สพฺเพสปี โลกियโลกุตฺตรานं วิเสसानं อธิคโม โหติ -อิตี วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อปฺปมาเทน มขวา เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสฺสนติ ปมาโท ครหิตो สทา -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ อปฺปมาเทน -อิตี อจลคามา ภูมิปฺปเทเส โสธนํ อาที กตฺวา กเตน อปฺปมาเทน.

มขวา -อิตี อิทานิ มขวา -อิตี ปณฺญาโต มโฆ มาณโว ทฺวินนํ เทวโลกานํ ราชภาเวन เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต.

ปสฺสนติ -อิตี พุทฺธาทโย ปณฺชิตา อปฺปมาทเมว โถเมนติ วณฺณยนติ.

กึการณา?

สพฺเพสํ โลกियโลกุตฺตรานํ วิเสसानํ ปฏิลาภการณตฺตา.

ปมาโท ครหิตो สทา -อิตี ปมาโท ปน เตหิ อริเยหิ นิจจํ ครหิตो นินฺทิตो.

กึการณา?

“สพฺพิปตตีเน มฺลภาวโต.”

มนุสฺสโทภคยํ वा หि อปายุปฺปตตี वा สพฺพา ปมาทมฺลิกาเยว -อิตี.

คาถาปริโยसाने महालि लिज्ज्वी सोदापत्तिल्ले पतिग्गुह्ठी.

สมฺปตฺตปริสาปี พุโ สฺตาปนนาทโย ซาตา -อิตี.

สกกวตฺถุ.

๘. อณฺเฐตรภิกขุวตฺถุ.

“อปฺปมาทรโต ภิกขุ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา เซตฺวเน วิหรนฺโต อณฺเฐตรํ ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุที่นั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์]

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา^๑ อรณฺญํ ปวิสิตฺวา ฆเณนโต วายมนฺโต อรหตฺตํ ปตฺตํ นาสกฺขิ.

โส “วิเสเสตฺวา กมฺมกฺกุณฺณํ กถาเปตฺวา -อิตฺติ ตโต นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติเก อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มหนตฺตํ ทาวคฺคิ อุกฺกุณฺตี ทิสฺวา เวเคน เอกํ มุณฺชปพฺพตฺตมตฺถกํ อภิรฺยุห นิสินฺโน อรณฺญํ พยฺหมานํ อคฺคิ ทิสฺวา อารมฺมณํ คณฺหิ

“ยถา อัย อคฺคิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ อุปาทานานิ ทฺหนโตว คจฺจติ,

เอวํ อริยมคฺคญาณคฺคินาปิ มหนตฺตานิ จ ชุทฺทกานิ จ สลฺยโณชานิ ทฺหนเตน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

[ปฏิบัติตัดสังโยชน์]

สตฺถา คนฺธกฺกุณฺธิ นิสินฺโนว ตสฺส จิตฺตวารี ญตฺวา “เอวเมว ภิกขุ,

มหนตฺตานิปี ชุทฺทกานิปี อุปาทานานิ วิย อิมेषํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชมานานิ,

อณฺุณฺถานิ สลฺยโณชานานิ ตานิ ญาณคฺคินา ฌาเปตฺวา อภพฺพุปฺตติกาณิ กาทุ วฏฺฐนฺตี -อิตฺติ วตฺวา โธภาสํ วิสสฺชเชตฺวา

ตสฺส ภิกขุโน อภิมฺเช นิสินฺโน วิย ปญฺญาयมาโน อิมํ คาลมาห

“อปฺปมาทรโต ภิกขุ

ปฺมาเท ภยทสฺสิ วา

สลฺยโณชนํ อณฺุณฺถํ

ทฺหํ อคฺคิ ว คจฺจติ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ อปฺปมาทรโต -อิตฺติ อปฺปมาเท รโต อภิรโต อปฺปมาเทน วิตฺตนาเมนโต -อิตฺติ อตฺถโธ.

ปฺมาเท ภยทสฺสิ วา -อิตฺติ นิรยุปฺตติอาทิกํ ปฺมาเท ภยํ ปสฺสนโต ตาสํ วา อุปฺปตฺตินํ มุลตฺตา ปมาทํ ภยโต ปสฺสนโต.

สลฺยโณชนํ -อิตฺติ วฏฺฐนฺตฺถุเขน สทฺธิ โยชนํ พนฺธนํ วฏฺฐนฺตฺถุ โธสํทาปนสมตฺถํ ทสฺวิธํ สลฺยโณชนํ.

อณฺุณฺถํ -อิตฺติ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ.

ทฺหํ อคฺคิ ว คจฺจติ -อิตฺติ ยถา อัย อคฺคิ ตํ มหนตฺตญจ ชุทฺทกญจ อุปาทานํ ทฺหนโต ว คจฺจติ

เอวเมว โส อปฺปมาทรโต ภิกขุ อปฺปมาทาทิคเตน ญาณคฺคินา เอตํ สลฺยโณชนํ ทฺหนโต อภพฺพุปฺตติกํ กโรนฺโต คจฺจติ -อิตฺติ อตฺถโธ.

คาลาปริโยสาเน โส ภิกขุ ยถานิสนฺโน ว สพฺพสลฺยโณชานานิ ฌาเปตฺวา สทฺ ปฏฺฐสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา

ตถาคตฺสส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ โธเมตฺวา วณฺณเตตฺวา วณฺทมานํ ปกฺกามิ -อิตฺติ.

อณฺเฐตรภิกขุวตฺถุ.

สุวรรณชา ตานี ขาทิตวา คจคาย ปานี ยิปวิตวา อญญตถ อคนตวา วาตาตปี อคณตวา อุทุมพรชาณุมตถเก นิสีทิ.

สโกโก ตสส ปรมปิจจภาว ญตวา “มิตตมมคณฺ กถาเปตวา วรมสฺส ทตวา อุทุมพร อมตผลํ กริตวา อาคมิสฺสามิ -อิตติ
เอโก หังสราชา หุตวา สุขํ อสุรกณญํ ปุโรโต กตวา ตํ อุทุมพรวณํ คนตวา อวิหฺเร เอกสฺส รุกฺขสฺส สาขา ย นิสีทิตวา
เตน สทฺธิ กถณโต อิมํ คาถมาห

“สนฺติ รุกฺขา หริตปตฺตา ทูมาเนกผลา พหู
กสฺมา นุ สุขฺเช โกลาเป สฺวสฺส นิริโต มโน -อิตติ.

สพฺพํ สุวชาตํ นวกนิปาเต^๑ อาคตฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ, อตฺถุปฺปตฺติเยว ทิ ตตถ จ อิตฺ จ นานา, เสสํ ตาทิสเมว.

[ภิกษุควรปรารภน้อยและมีสันโดษ]

สตถา อิมํ รมมเทสนํ อาหริตวา “ตทา สโก อานนโท อโหสิ, สุวรรณชา อหเมว -อิตติ วตวา
“เอวํ ภิกฺขเว อปฺปิจจตา นามเสมา มม ตนฺติ มม ปเวณิ, อนจฺจริยํ มม ปุตฺตสฺส นิคมวาสิตีสฺส มาทิสํ อาจริยํ ลภิตวา อปฺปิจจตา,
ภิกฺขุนา นาม นิคมวาสิตีสฺเสน วีย อปฺปิจเจเน ภาวิตพฺพํ,
เอวรูโป ทิ ภิกฺขุ อภพฺโพ มคคฺคเลทฺติ ปรีหานาย อญญตถุ นินฺพพานสฺเสว สนฺติเก โหติ -อิตติ วตวา อิมํ คาถมาห

“อฺปฺปมาทฺโรติ ภิกฺขุ ปมาเท ภายทลสิ วา
อภพฺโพ ปรีหานาย นินฺพพานสฺเสว สนฺติเก -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อภพฺโพ ปรีหานาย -อิตติ โส เอวรูโป ภิกฺขุ สมถวิปฺสสนาธมเมทฺติ วา มคคฺคเลทฺติ วา ปรีหานาย อภพฺโพ
นาปิ ปตฺเตทฺติ ปรีหายติ น อปฺปตฺตานิ น ปาปุณาติ.

นินฺพพานสฺเสว สนฺติเก -อิตติ กิเลสปรินิพพานสสาปิ อนุปาทาปรินิพพานสสาปิ สนฺติเกเยว -อิตติ.

คาถาปริโยसानะ นิคมตีสตเถโร สห ปฏิสสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

อญญเอปิ พหู โสตาปนนาทโย อหฺเส.

มหาชนสฺส มหปผลา เทสนา ชาตา -อิตติ.

นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

อฺปฺปมาทวคฺควณฺณา นินฺจฺฐิตา.

ทฺติโย วคฺโค

๓. จิตตวคฺควณณา

๑. เมฆียตเถรวตถุ.

“ผนุหนํ จปลํ จิตตํ -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา จาลิกาย ปพพเต วิหรนโต आयสมนตํ เมฆियํ อารพภ กเถสิ.

[พระเมฆียะถูกวิตถุครอบง่า]

ตสส วตถุํ อววิภวนตถุํ สพพํ เมฆียสุตตํ^๑ วิตถุเรตพพํ.

สตถา ปน ตีหิ วิตถุเกหิ อนวาสตตตาย ตสมี อมพวเน ปชานมนุญชิตุํ อสกกุณิตวา อาคตํ เมฆียตเถรํ อามนเตตวา “อติภา
ริยํ เต เมฆिय กตํ ‘อากเมหิ ตาว เมฆिय เอกโกมหิ’ ยาว อญโญปิ โกจิ ภิกขุ ทิสสตี -อิตติ^๒” มํ ยาจนตํ เอกกํ ปหาย คจจนเตน ภิก
ขุณา นาม เอวํ จิตตวสิเกน ภวितุํ นวภูตติ จิตตํ นามेतํ สหุทํ ตํ อตตโน วเส วตเตตुํ วภูตติ -อิตติ วตวา อีมา เทว คาถา อภาสิ

“ผนุหนํ จปลํ จิตตํ	ทุรกขํ ทุนนิวารยํ
อุขุํ กโรติ เมธาวิ	อุสุกาโร ว เตชนํ
วาริโซว ฤเล ชิตโต	โอกโมกตอุพภโต
ปริพนททิตํ จิตตํ	มารเธยยํ ปหาตเว -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ผนุหนํ -อิตติ รูปาทีสุ อารมมณเสสุ วิปพนทมานํ.

จปลํ -อิตติ เอกอิริยาปถเนน อสนฐนุหนโต คามทารโก วิย เอกสมี อารมมณ อสนฐนุหนตํ^๓ จปลํ.

จิตตํ -อิตติ วิญญานํ. ภูมิตถุอารมมณกิริยาทิวิจิตตตาย ปเนตํ ‘จิตตํ -อิตติ วุตตํ.

ทุรกขํ -อิตติ กิฏฐสมพาธ กิฏฐชาทโกณํ วิย เอกสมี สปปายารมมณเยว ทุฏฐปนโต ทุรกขํ.

ทุนนิวารยํ -อิตติ. วิสภาคารมมณํ คจจนตํ ปฏิสเสตตุํ ทุรกขตตา ทุนนิวารยํ.

สุกาโรว เตชนํ -อิตติ ยถา นาม อุสุกาโร อรณญโต เอกํ ทนุทํ อหริตวา นิตตจํ กตวา กณชียเตเลน มกขิตวา
องครกปลเล ตาเปตวา รุกขาพเก อุปปิเพตวา นีวังกํ อุขุํ วาลวิชมนโยคคํ กโรติ
กตวา จ ปน ราชราชมหามตตานํ สิปปี ทสเสตวา มหนตํ สกการสมมานํ ลกตี
เอวเมว เมธาวิ ปณทิตโต วิญญู ปุริโส ผนุหนาทิสภาวเมตํ จิตตํ ชุตงการณญวาสวเสน นิตตจํ อปคตโอรกิกิเลสํ กตวา
สทฐาสีเนเหน เตเมตวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตวา สมภวิปสสนาพเก อุปปิเพตวา อุขุํ อุกุฏิลํ นิพพิเสวนํ กโรติ
กตวา จ ปน สงฆาเร สมมสิตวา มหนตํ อวิชชาทกขณํ ปทาเลตวา ติสโส วิชชา ฉ อภิญญา นว โลกุตตรธมเม -อิตติ
อิมํ วิเสสํ ทตถคตเมว กตวา อคคทกขิณเยยภาวํ ลกตี.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๑๒๓.

๒ เอตถนตเร ปาลियํ ตาว -อิตติ ทิสสตี.

๓ อากจจติ -อิตติ ปาลิ.

๔ สී. ม. ยุ. อสนฐนุหนโต.

วาริโชว -อติ มจฺโฉ วีย.

ถเล ชิตโต -อติ หตฺเถน วา ปาเทน วา ซาลาที่นํ วา อญญตเรน ถเล ฉชฺชิตโต.

โอกโมกตอุพฺภโต -อติ

“โอกปุณฺณเมหิ จิวเรหิ -อติ” เอตถ อุทกํ โอกํ

“โอกํ ปหาย อนิกเตสารี -อติ” เอตถ อาลโย อิศ อุกฺกยปี ลพฺภติ.

“โอกโมกโต -อติ เอตถ โอกโมกโต อุทกสงฺฆาตา อาลยา -อติ อยมตฺถเ.

อุพฺภโต -อติ อุทฺธโต.

ปริพนฺทตี จิตฺตํ -อติ ยถา โส อุทกกาลยโต อุพฺภโต ถเล ชิตโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริพนฺทตี

เอวมิํ ปญฺจกามคฺคณาถาภริตํ จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตวา มารเธยยสงฺฆาตํ วฏฺฏํ ปหาตุํ วิปสฺสนากมมฏฺฐาเน ชิตฺตํ

กายิกเจตสิกวิริเยน สนฺตปิยมานํ ปริพนฺทตี ตตถ สนฺธฺฐาตุํ น สกโกติ,

เอวํ สนฺเตปิ, ฐุํ อนิกฺขิปิตวา เมธาวิํ ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชฺฐํ กมฺมนียํ กโรติ -อติ อตฺถเ.

อปโร นโย. อิํ มารเธยยํ กิลเสวฏฺฏํ อวิชฺชิตวา ฐิตํ จิตฺตํ โส วาริโช วีย ปริพนฺทตี

ตสฺมา มารเธยยํ ปหาตเว เยน กิลเสวฏฺฏสงฺฆาเตน มารเธยเยเนตํ ปริพนฺทตี ตํ ปหาตพฺพํ -อติ.

คาถาปริโยสาเน เมฆียตเถโร โสตาปตฺติผล ปตฺติฏฺฐิตโต.

อญฺญเอปิ พหุ โสตาปนฺนาทโย ซาตา -อติ.

เมฆียตเถรวตฺถ.

๒. อถยตฺรภิกขุวตฺถ.

“ทูนนคคหสฺส ลหุโน -อติ อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อถยตฺรํ ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ.

[อุปาสิกาจัดที่อยู่ถวยภิกษุ ๖๐ รูป]

โกสสรณญฺญ กิร วิชิตฺเต ปพฺพตปาเท มาตีกคาโม นามะโก ฆนวาโส คาโม อโหสิ.

อถกทิวสํ สญฺญิมตฺตา ภิกขุ สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมมญฺญานํ กถาเปตวา^๑ ตํ คามํ คนฺตวา ปินฺชทาย ปวิสิสฺสุ.

อถ เน, โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาตีกโก นาม, ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห นิสิตฺทาเปตวา นานคฺรเสณ ยาคุภตฺเตน ปวิสิตฺวา
“ภนฺเต กตถ คนฺตคามตถ -อติ ปุจฺฉิ.

“ยถาฆาสุกญฺญานํ มหาอุปาสิเก -อติ.

สา “วสฺสวาสาญฺญานํ อยฺยา ปรีเยสนฺติ มถญฺเย -อติ ญตฺวา ปาหฺมเล นปชชิตฺวา
“สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อีธ วสิสฺสนฺติ, อหํ ตินฺนิ สรณานิ ปญจ สีลานิ คเหตุวา อุโปสถกมมํ กสิสฺสามิ -อติ อาห.

ภิกขุ “มยํ อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขาย อกิลมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทุํ สกฺขิสฺสาม -อติ อธิวาสยีสฺสุ.

สา เตสํ วสนญฺญานํ วิหารํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา อทาสี.

[ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน]

เต ตตถ วสนฺตา เอกทิวสํ สนฺนปิตฺตวา อถยมถญฺญ โอวทิสฺสุ

“อาวุโส อมเหหิ ปมาทจารํ จริตุํ น วญฺญติ, อมหากํ หิ สกเคหํ วิย อญฺฐ มหานิรยา วิวญฺฑวาราเยว,
ธรมานกพฺพุตสฺส โข ปน สนฺติเก กมมญฺญานํ คเหตุวา มยํ อาคตา, -

พฺพุธา จ นาม ปทานุปทิกํ วิจรนฺเตนปี สญฺญน อาราเธตุํ น สกกา, ยถาฆมาสเยเนว อาราเธตุํ สกกา, อปฺปมตฺตา โทถ,
ทวิทฺติ เอกญฺญานเน น ฐาตพฺพํ น นิสิตฺตพฺพํ, สายํ โข ปน เถรฺปญฺญานกาเล ปาโตว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม,
เสสกาเล เทว เอกโต น ภวิสฺสาม, -

อปิจ โข ปน, อฆาสุเกน ภิกฺขุณา อาคนฺตวา วิหารมชฺเชม คณฺชียา ปททาย, คณฺชิสถญฺญาย อาคนฺตวา ตสฺส ฆาสชฺชํ กสิสฺสาม -อติ.

[ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง]

เตสุ เอวํ กตฺติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ, เอกทิวสํ सा อุปาสิกา สปปิฆาณิตาทีนํ คาหาเปตวา ทาสกมมกราทีนํ ปริวฺตฺตา
สายญฺหสมเย ตํ วิหารํ คนฺตวา วิหารมชฺเชม ภิกฺขุ อทิสฺวา “กหํ นุ โข อยฺยา คตา -อติ ปุริเส ปุจฺฉิตฺวา, -

“อตฺตโน รตฺตญฺญานทิวาญฺญานเนสุ นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเย -อติ วุตฺเต, “กึ นุ โข กตฺวา ทญฺจํ สกฺขิสฺสามิ -อติ อาห.

๑ อุคคเหตุวา [?].

อถ นํ ภิกขุสงฺฆสฺส กตฺติวตฺตชานนมนุสฺสา อาหํสุ “คณฺฑิยา ปหตฺตาย, สนนฺิปตฺติสฺสนฺติ อยฺเย -อิตฺติ.

สา คณฺฑี ปหฺราเปสฺสิ.

ภิกขุ คณฺฑิสทฺทํ สุตฺวา “กสฺสจฺจ อผาสฺกํ ภวิสฺสตี -อิตฺติ สกสฺสภฺภูตฺตฺวาเนหิ นิกฺขมิตฺวา วิหฺารมชฺเฒ สนนฺิปตฺติสฺ.

เทวปี ชนา เอกมคฺเคนาคตา นาม นตฺถิ.

[อุปาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก]

อุปาสิกา เอกภฺภูตฺตฺวาเนโต เอกเมกเมว อาคจฺจนตํ ทิสฺวา “มม ปุตฺเตหิ อณฺเฏมณฺเฏ กฺลโห กโต ภวิสฺสตี -อิตฺติ จินฺเตตฺวา
ภิกขุสงฺฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ “กถํ นุ โข ภนฺเต กริตฺถ -อิตฺติ.

“น กโรม มหาอุปาสิเก -อิตฺติ.

“สเจ โว ภนฺเต กฺลโห นตฺถิ,

อถ กสฺมา, ยถา อมฺหากํ เคหํ อาคจฺจนตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺจถ, เอวํ อวาคนฺตฺวา เอกภฺภูตฺตฺวาเนโต เอกกา ว อาคตา -อิตฺติ.

“มหาอุปาสิเก เอกภฺภูตฺตฺวาเน นิสฺสิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหา -อิตฺติ.

“โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นาม -อิตฺติ.

“ทวตฺตีสาการสฺสขมฺมายํ กโรม, อตฺตภาเว ขยวํ ปุณฺณเปม มหาอุปาสิเก -อิตฺติ.

“กึ ปน ภนฺเต ทวตฺตีสากาเร สฺสขมฺมายํ กาคฺตุํ อตฺตภาเว จ ขยวํ ปุณฺณเปตฺตุํ ตุมฺหากเมว วภูตฺติ, อุทาทุ อมฺหากปี -อิตฺติ.

“กสฺสจฺจ ภควตา อวาริตฺโต เอส ธมฺโม มหาอุปาสิเก -อิตฺติ.

“เตนหิ มยฺหึปี ทวตฺตีสาการํ เทถ, อตฺตภาเว จ ขยวํ ปุณฺณปนํ อาจิกฺขถ -อิตฺติ.

“เตนหิ อุกคณฺหา มหาอุปาสิเก -อิตฺติ สพฺพํ อุกคณฺหาเปสฺสุ.

[อุปาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ]

สา ตโต ปุณฺณาย ทวตฺตีสากาเร สฺสขมฺมายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปุณฺณเปตฺวา
เตหิ ภิกขุหิ ปุเรตฺรเมว ตโย มคฺเค ตีณิ จ ผลานิ ปาปุณฺนิ.

มคฺเคนเวว จสฺสา จตฺสโส ปฐฺมิสมฺภิทา โลกียอภฺยญฺยา จ อาคมีสุ.

สา มคฺคผลสฺสขโต อุกฺกฺมาย ทิพฺพจกฺขุณา โอลฺเกตฺวา “กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ อยํ ธมฺโม อธิคโต -อิตฺติ อุปฺชาเรนตี

“สพฺเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา, ฌานวิปฺสฺสนามตฺตํ เตสํ นตฺถิ,

กินฺนุ โข มยฺหึ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปฺนิสฺสโย อตฺถิ นตฺถิ -อิตฺติ อวาชฺเชตฺวา “อตฺถิ -อิตฺติ ทิสฺวา -

อุปาสิกา ตํ เปเสสิ.

“ปุณทิวเส ปาโต ว สีนิตฺตยาคุ เม อุตฺตริภังค์ เปเสตุ -อิติ จินฺเตสิ.

อุปาสิกา ตถา อกาสิ.

โส ยาคุ ปิวิตฺวา “อโห วต เม เอวรूपํ ชชชกํ เปเสยฺย -อิติ จินฺเตสิ.

อุปาสิกา ตปี เปเสสิ.

โส จินฺเตสิ “อัย อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินฺติตฺตจินฺติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฏฺฐกาโม,

อโห วต เม นานคฺรสโกชนํ คาทาเปตฺวา สยเมว อาคฺจเฉยฺย -อิติ.

อุปาสิกา “มม ปุตฺโต มํ ทฏฺฐกาโม คมนนํ” เม ปจฺจาสิสฺติ -อิติ โภชนํ คาทาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสี.

โส กตมตฺตกิกฺโข “มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเก -อิติ ปุจฺฉิ.

“อาม ตาต -อิติ.

“อุปาสิเก ตฺวํ ปฺรจิตฺตํ ชานาสี -อิติ.

“กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาต -อิติ.

“มยา จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฺฉามิ -อิติ.

“ปฺรจิตฺตชานนภิกขุ พหู ตาต -อิติ.

“นาคํ อณฺเฏ ปุจฺฉามิ, ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเก -อิติ.

เอวํ สนฺเตปิ, อุปาสิกา “ปฺรจิตฺตํ ชานามิ -อิติ อวตฺวา “ปฺรจิตฺตํ ชานนฺตนา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺต -อิติ อาห.

[ภิกษุลาอุปาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา]

โส “ภาริยํ วตฺถิ กมมํ, ปุณฺณชชนา นาม โสภนปี อโสภนปี จินฺเตนฺติ,

สจาทํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺฑเกน โจริ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย, มยา อีโต ปลายิตฺตุํ ฏฺฐนฺติ -อิติ

จินฺเตตฺวา “อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามิ -อิติ อาห.

“กหํ อยฺย -อิติ.

“สตุฏฺฐ สนฺติกํ อุปาสิเก -อิติ.

“วสถ ตาว ภนฺเต อีธ -อิติ.

“น วสิสฺสามิ อุปาสิเก, คมิสฺสามเว -อิติ นิภฺขมิตฺวา สตุฏฺฐ สนฺติกํ อคมาสิ.

[พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว]

อถ น สตถา “กั ภิกขุ น ตฺวํ ตตถ วสสิ -อิติ ปุจฺฉิ.

“ आम णन्ते, न सक्का त्तत्त वसिं -อิติ.

“ กัการณา ภิกขุ -อิติ.

“ ภาเต सा อุपाสิกา จินติตฺตจินตितฺ สพฺพํ ชานาตี,
‘ ปุณฺณชชา จ นาม โสภนปี อโสมนปี จินเตนตี, สจาทํ กิลฺลิจิ อยุตฺตํ จินเตสฺสามิ,
สท ภาณชเกน โจरํ จุฬาย คณฺหนตี วิย มํ วิปการํ ปาเปสฺสตีติ จินเตตฺวา อากโตมฺหิ -อิติ.

“ ภิกขุ ตตฺถเว ตยา วสิตฺตํ วมฺมุตฺติ -อิติ.

“ น สกโกมิ ภาเต, นาทํ ตตฺถ วสิสฺสามิ -อิติ.

“ เตนตี ตฺวํ ภิกขุ เอกเมว รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสสิ -อิติ.

“ กั ภาเต -อิติ.

“ ตว จิตฺตเมว รกฺข, จิตฺตํ นามेतํ ทฺรกรฺขํ, อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห,
มา อภฺยํ กิลฺลิจิ จินตยิ, จิตฺตํ นามेतํ ทฺนนิคฺคหํ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ ทฺนนิคฺคหสฺส ลหฺโน ยตถ กามนิปาตีโน
จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จิตฺตํ ทนฺตํ สุชาวหํ -อิติ.

[แก้บรรทัด]

ตตถ

จิตฺตํ นามेतํ ทฺกฺเชน นิคฺคยฺหตี -อิติ **ทฺนนิคฺคหํ**

ลหฺนํ อุปฺปชฺชตี จ นิสฺซมฺมตี จ -อิติ **ลหฺ**, ตสฺส ทฺนนิคฺคหสฺส ลหฺโน.

ยตถ กามนิปาตีโน -อิติ ยตถ กตฺถจิทฺเว นิปาตนสีลสฺส.

เอตํ ทิ ลภิตพฺพภูฏานํ वा अलभितपฺพภูฏานํ वा युत्तภูฏานํ वा अयुत्तภูฏานํ वा न चानาती, नेव चाती ओलोकेति, न कोत्तं, न वयं,
यत्त यत्तเวव अज्जति तत्त तत्तवेव निपत्ति -อิติ “ ยत्त กามนิปาती -อิติ वृज्जति

ตสฺส เอวรูปสฺส จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นินฺพิเสวณํ โหตี ตถา กตฺภาโว สาธฺ.

กัการณา?

อิทํ ทิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุชาวหํ ทนฺตํ นินฺพิเสวณํ กตํ มคฺคผลสฺสํ ปรมตฺถนินฺพิพานสฺสยฺจ อวาทตี -อิติ.

เทสนาปริโยसानะ สมปตฺตปริสา^๑ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสนา ซาตา.

[ภิกขุณฺนํกลับไปสู่มาคิกคามอิก]

สตา ตสฺส ภิกขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา “คจฺจ ภิกขุ, อณฺเฏ กิณฺจิจิ อจฺินตยิตฺวา ตตฺเถว วสาหิ -อิตฺติ ปหิณฺนิ.

โส ภิกขุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคฺมาสิ. กิณฺจิจิ พหิทฺธา จินฺตณํ นาม น จินฺเตสิ.

มหาอุปาสิกาปิ ทิพฺเพน จกฺขุณา โอโลเกณฺตี เถรํ ทิสฺวา “อิทาหิ โอวาททาเยกํ อจฺริยํ ลภิตฺวา ปุณฺาคโต มม ปุตฺโต -อิตฺติ
อตฺตโน ญฺาณเณว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สປปายาหารํ ปฏฺิยาเทตฺวา อทาสิ.

[พระเถระบรรลฺพระอรหฺตและระลึกชาติได้]

โส สປปาโยชณฺ์ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺโต

“อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปตฺติฏฺฐา ซาตา, อหํ อิมํ นิสฺสาเย ภาวนิสฺสรณํ ปตฺโตมหิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

“อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปตฺติฏฺฐา ซาตา, สํสาเร ปน เม สํสรณตสฺส, อณฺเฏสฺสปี อตฺตภาเวสฺส อยํ ปตฺติฏฺฐา ภูตฺปุพฺพา โน วา -อิตฺติ
อุປธารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ.

สาปิ เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต ตสฺส ปาหปริจาริกา หุตฺวา อณฺเฏสฺส ปฏฺิพฺพทจฺิตตา หุตฺวา ตํ ซีวิตา โวโรปาเปสิ.

เถโร ตสฺสา เอตฺตํ อคฺคณฺ์ ทิสฺวา “อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสิ -อิตฺติ จินฺเตสิ.

[อุปาสิกาไครฺครวญฺดูบรรพชิตกิจของพระเถระ]

มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสฺสินฺนา ว “กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตกิจจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โน -อิตฺติ อุປธารยมาณา

ตสฺส อรหฺตตປປตฺตี ญฺุตฺวา อุตฺตริ อປธารยมาณา

“มม ปุตฺโต อรหฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อยํ อุปาสิกา มหตี ปตฺติฏฺฐา ซาตาติ จินฺเตตฺวา

‘อตีเตปิ นฺุ โข เม อยํ ปตฺติฏฺฐา ภูตฺปุพฺพา โน -อิตฺติ อุປธารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ,

อหํ โข ปน เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต อณฺเฏหิ สหฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ ซีวิตา โวโรเปสิ,

อยํ เม เอตฺตํ อคฺคณฺ์ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อุปาสิกาเยติ จินฺเตสิ -อิตฺติ อณฺเฏสาสิ.

“นตฺถิเอว นฺุ โข, สํสาเร สํสรณฺติยา, มม ปุตฺตสฺส อุປกาโร กตฺปุพฺโพ -อิตฺติ อุປธารยมาณา ตโต อุตฺตริ สติมํ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา

“สติเม อตฺตภาเว มยา เอตฺตสฺส ปาหปริจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ซีวิตา โวโรปนฺุฏฺฐาเน ซีวิทานํ ทินฺนํ,

อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุປกาโร กโต -อิตฺติ ญฺุตฺวา เคเห นิสฺสินฺนา ว “อุตฺตริ วิเสตฺวา อุປธารเณ -อิตฺติ อาห.

[พระเถระนิพพาน]

โส ทิพพาย โสตธาตฺยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมฺ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา
“อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปการโ กตปุพฺโพ -อิติ จินเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา
ตสฺสา ตตฺถเว จตฺตุสฺส มคฺคผลสฺส ปญฺหิ กเถตฺวา อณฺุปาทิสฺสาย นิพพานธาตฺยา ปรีนิพพายิ.

อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถุ.

๓. อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

“สุทฺถุทฺส -อิตฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา สาวตถิยํ วิหรนฺโต อณฺญตรํ อุกกณฐิตภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระแนะนำอุบายพันทุกข์แก่เศรษฐีบุตร]

สตถริ กิร สาวตถิยํ วิหรนเต, เอโก เสฏฺฐิปุตฺโต อตฺตโน กุลฺลกเถโร อุตฺตมมิตฺวา

“ภนฺเต อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, เอกํ เม ทุกฺขโต มุจฺจนาการํ กเถถ -อิตฺติ อาท.

“สาธาวุโส สเจสิ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, สลาภมตฺตํ เทหิ, ปกฺขิกมตฺตํ เทหิ, วสฺสวาสิกํ เทหิ, จีวราทโย ปจฺจเย เทหิ, อตฺตโน สาปเตยฺยํ ตโย โภจฺจิสฺส กตฺวา เอเกน กมฺมนตํ ปโยเชหิ, เอเกน ปุตฺตทารํ โปเสหิ, เอกํ พุทฺธสฺสเน เทหิ -อิตฺติ อาท.

โส “สาธ ภนฺเต -อิตฺติ วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา สพฺพํ กตฺวา ปุน เถโร ปุจฺฉิ “อิตฺติ อุตฺตรํ อณฺญํ ก็ กโรมิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“อาวุโส ตีณิ สรณานิ ปณฺจ สีลานิ คณฺหาหิ -อิตฺติ.

ตานิปี คเหตุวา ตโต อุตฺตรํ ปุจฺฉิ.

“เตนหิ ทส สีลานิ คณฺหาหิ -อิตฺติ.

โส “สาธ ภนฺเต -อิตฺติ คณฺหิ.

โส เอว อนุปฺพเพน ปุณฺณกมฺมสฺส กตฺตทา อนุปฺพเพเสฏฺฐิปุตฺโต นาม ชาโต.

“อิตฺติ อุตฺตรํ ปกตพฺพํ ปุณฺณํ อตฺถิ ภนฺเต -อิตฺติ ปุน ปุจฺฉิตฺวา, “เตนหิ ปพฺพชาหิ -อิตฺติ วุตฺเต, นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ.

ตสฺสเอโก อภิธมฺมิโก ภิกฺขุ อจฺจริโย อโหสิ.

เอโก วินยธโร อุตฺตมมิตฺวา.

ตสฺส ลทฺฐุปสมปทสฺส อจฺจริโย อตฺตโน สนฺตีกํ อาคตกาเล อภิธมฺเม ปณฺหํ กเถสิ

“พุทฺธสฺสเน นาม อิทํ กาทํ วุณฺณตฺติ, อิทํ กาทํ น วุณฺณตฺติ -อิตฺติ.

อุตฺตมมิตฺวา อตฺตโน สนฺตีกํ อาคตกาเล วินเย ปณฺหํ กเถสิ

“พุทฺธสฺสเน นาม อิทํ กาทํ วุณฺณตฺติ, อิทํ กาทํ น วุณฺณตฺติ, อิทํ กปฺปติ, อิทํ น กปฺปติ -อิตฺติ.

[อัยยาสักกจนชูปยอม]

โส จินฺเตสิ “อโห ภาริโย อิทํ กมฺมํ, อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม ปพฺพชิตฺโต, อิช จ เม หตฺถปฺปสฺสารณฺณฐานเมว น ปณฺญาตฺติ, เคเห รุตฺวา วุณฺณทุกฺขา มุจฺจิตฺตํ สกฺกา, มยา คิหิณา ภวิตฺตํ วุณฺณตฺติ -อิตฺติ.

โส ตโต ปญฺญา อุกกณฐิตฺโต อนภริโต ทวตฺตีสากาเร สชฺฌายํ น กโรติ, อุตฺตมมิตฺวา น คณฺหาหิ,

กิสฺส ลุโข ฆมฺนิสนถตฺตโต อาลสิยาภิกฺขุโต กจฺจุปริณฺโณ อโหสิ.

อด นั ทหรสามเณรา “อาวุโส ก็ ตวั จิตฺตฐาเน จิตฺตว, นิสินนฐาเน นิสินโนว อโหสิ,
ปณฺฑโรคาภิกฺขุโต ก็โส ลุโข ธมฺนิสฺสนถคตฺโต อาลสิยาภิกฺขุโต กจฺจุปริกฺกณเณ, กิณฺเต กตฺ -อิตฺติ ปุจฺฉิสฺสุ.

“อุกกณฐิตมฺหิ อาวุโส -อิตฺติ.

“ก็การณา -อิตฺติ.

โส ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ.

เต ตสฺส อาจริยฺพชฺฌายานํ อาจิกฺขิสฺสุ.

อาจริยฺพชฺฌายา ตํ อาทาย สตฺถุ สนฺตํ อคฺมํสุ.

[รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้]

สตฺถา “ก็ ภิกฺขเว อาคตฺตถ -อิตฺติ อาห.

“ภนฺเต อโย ภิกฺขุ ตุมฺหากํ สาสเน อุกกณฐิต -อิตฺติ.

“เอวํ กิร ภิกฺขุ -อิตฺติ.

“อาม ภนฺเต -อิตฺติ.

“ก็การณา -อิตฺติ.

“อหํ ภนฺเต พุทฺธา มุจฺฉิตฺตกาโม ปพฺพชิตฺโต, ตสฺส เม อาจริโย อภิสสมฺมกํ กเถสิ, อุปฺชฌาโย วินยกถํ,
สวาทํ ‘อิตฺติ เม หตฺถปฺปสารถฺตฐานเมว นตฺถิ, คิหิณา พุทฺธา สกฺกา พุทฺธา มุจฺฉิตฺตํ, คิหิ ภวิสสามิตฺติ สนนฺธิฐานมกาสิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“สเจ ตวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสสิ, อวเสสานํ รกฺขณกิจจํ นตฺถิ -อิตฺติ.

“ก็ ภนฺเต -อิตฺติ.

“ตว จิตฺตเมว รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสสิ -อิตฺติ.

“สกฺขิสฺสามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

“เตนหิ อตฺตโน จิตฺตเมว รกฺขาหิ, สกฺกา พุทฺธา มุจฺฉิตฺตํ -อิตฺติ อิมํ โอวาทํ พุทฺธา อิมํ คาถมาห

“สุทฺททสํ สุนิปุณฺณํ

ยตฺถกามนิปาตํ

จิตฺตํ รกฺเขต เมธาวิ

จิตฺตํ คฺคตฺตํ สุทฺททสํ -อิตฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ สฺสุทฺททสํ -อิตฺติ สฺสุทฺททสํ.

สฺสุนิปุณฺณํ -อิตฺติ สฺสุทฺททสํ นิปุณฺณํ ปรมสณฺหา.

ยตถ กามนิပါတินิ -อิติ ชาตืออาทีนินิ อโนโลเกตวา ลภิตพพาลภิตพพยุตตายุตตมฺฐานะสุ ยตถ กตถจิ นิปตนะสีลั.

จิตตํ รกฺเขถ เมธาวิ -อิติ อุนธพาลอ ทุมเมโธ อตตโน จิตตํ รกฺขิตุํ สมตโถ นาม นตถิ, จิตตวสีโก หุตวา อนนยพยสนนํ ปาปุณนาคี.
เมธาวิ ปน ปณตโธว จิตตํ รกฺขิตุํ สกโกตติ, ตสฺมา ตวปี จิตตเมว โคเปหิ.

อิทํ หิ จิตตํ คฺคตํ สุขวหนํ มคคผลนินพพานสุขานินิ อวาทติ -อิติ.

เทสนาปริโยसानะ โส ภิกขุ โสตาปตตีผลั ปาปุณนินิ.

อณญะปี พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เทสนา มหachsenสส สาคถิกกา อโหสิ -อิติ.

อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

๔. ภาคินยสงฆกรุขิตตเถรวตถุ.

“ทฺรุงคมฺ อเอกจโร -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเนน วิหรนโต สงฆกรุขิตํ นาม ภิกฺขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย]

สาวตถึยํ กิเรโก กุลปุตโต สตถุ ฌมมเทสนํ สุตฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺเต ลทฺฐุปสมฺบโท สงฆกรุขิตตเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

ตสฺส กนิฏฺฐุ ปุตฺตํ ลภิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ.

โส ภาคินยสงฆกรุขิตโต นาม หุตฺวา วยปุตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐุปสมฺบโท

อณฺเวยตรสฺมี คามการาเม วสฺสํ อุกฺคนฺตฺวา “เอกํ สตฺตหตฺถํ เอกํ อฏฺฐหตฺถํ -อิตติ เทว วสฺสาวาสิกสาฎฺเเก ลภิตฺวา

“อฏฺฐหตฺถํ อุกฺขมฺมายสฺส เม ภวิสฺสตี -อิตติ สลฺลกเขตฺวา “สตฺตหตฺถํ มยฺหํ ภวิสฺสตี -อิตติ จินฺเตตฺวา –

วุตถวสฺโส “อุกฺขมฺมายํ ปสฺสิสฺสสามิ -อิตติ อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑทฺาย จรฺนโต อากฺคนฺตฺวา, เถเร วิหารํ อนาคเตยฺเว, วิหารํ ปวฺสิตฺวา เถรสฺส ทิวาฏฺฐานํ สมนฺนชฺชิตฺวา ปาทอกํ อุกฺกุฏฺฐาเปตฺวา อาสนํ ปณฺเวยาเปตฺวา อากมนมคฺคํ โอลเอกนฺโต นิสฺสีทิ.

อถสฺส อากมนภาวํ ญตฺวา^๑ ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวโร ปฏิกฺคเหตฺวา “นิสฺสีทล ฆนฺเต -อิตติ เถโร นิสฺสีทาเปตฺวา ตาลวณฺณํ อาทาย วิชิตฺวา ปานียํ ทตฺวา ปาเท โธวิทฺวา ตํ สาฎฺกํ อานेतฺวา ปาทมฺเวยล ฐเปตฺวา “ฆนฺเต อิมํ ปริภุชฺช -อิตติ วตฺวา วิชยมาโน อฏฺฐาสฺสิ.

อถ นํ เถโร อาท “สงฆกรุขิต มยฺหํ จิวโร ปริปฺณณํ, ตวเมว ปริภุชฺช -อิตติ.

“ฆนฺเต มยา ลทฺฐกาลโต ปฏฺฐาย อยํ ตุมหากเมว สลฺลกรุขิตโต, ปริโภคํ กโรถ -อิตติ.

“โหตุ สงฆกรุขิต, ปริปฺณณํ เม จิวโร, ตวเมว ปริภุชฺช -อิตติ.

“ฆนฺเต มา เอวํ กโรถ, ตุมเหทิ ปริภุชฺชเต, มยฺหํ มหปฺพลํ ภวิสฺสตี -อิตติ.

[พระหลานชายนึกถึงขรราวาสวิสัย]

อถ นํ ตสฺส ปุณฺปุณฺนํ กเถนตสฺสาปิ, เถโร น อิจฺฉิ.

เอวํ โส วิชยมาโน ฐิตฺวา จินฺเตสิ “อหํ เถรสฺส คิทธิกาเล ภาคินยโย, ปพฺพชิตกาเล สทฺธิวิหาริก,

เอวํปิ มยา สทฺธิ อุกฺขมฺมายเอย ปริโภคํ น กาทุกาโม, อิมสฺมี มยา สทฺธิ ปริโภคํ อกรเอนฺเต, ก็ เม สมณภาเวเน, คิธี ภวิสฺสามิ -อิตติ.

อถสฺส เอตทโหสิ “ทฺสสนฺฐาปิโย ขรราวาส, กิณฺนุ โข กตฺวา คิทธิภูโต ชิวิสฺสามิ -อิตติ.

ตโต จินฺเตสิ “อฏฺฐหตฺถสาฎฺกํ วิกกิณฺตีตฺวา เอกํ เอพิกํ คณฺหิสฺสามิ, เอพิกา นาม ชิปฺโป วิชายนฺติ,

สวาทํ วิชาตํ วิชาตํ วิกกิณฺตีตฺวา มฺลํ กริสฺสามิ, มฺเวยล พหุ กตฺวา เอกํ ปชาปตี อานสฺสามิ, สา เอกํ ปุตฺตํ วิชยิสฺสตี, –

๑ ส. ย. อถ นํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา.

อดสส มม มาตุลสส นามํ กตวา จุฬยานเก นิสีทาเปตวา มม ปุตตถจ ภริยถจ อาทาย มาตุลํ วนทิตุํ อากมิสสามิ,
อากจณนโต อนตรามคเค มม ภริยํ วกขามิ ‘อาเนหิ ตาว เม, ปุตตํ วหิสสามิ นนติ,
สา ‘กินเต ปุตเตน, เอหิ, ยานกํ ปาเชหิติ วตวา ปุตตํ คเหตุวา ‘อหํ เนสสามิ นนติ สนธาเรตุํ อสโกนตี จกุกปาเท ฉทเทสสติ, –
อดสส สรีรํ อภริหิตวา จกุกํ คมิสสติ, อด นํ ‘ตวํ มม ปุตตํ เนว มยหํ อทาสี นํ สนธาเรตุํ นาสกขิ^๑, นาสิตลสิ ตยาติ วตวา
ปโตทยภูฏฐิยา ปิฏฐี ปหริสสามิ -อิตติ.

[พระเถระถูกพระหลานชายตี]

โส เอวํ จินเตนโต ฐุตวา วิชยมาโนว เถรสส สีสํ ตาลวณณฺเณน ปหริ.

เถโร “กินนุ โข อหํ สงฆกรุขิตเตน สีเส ปหโต -อิตติ อุปราเรนโต เตน จินติตจินติตํ สพพํ ญตวา
“สงฆกรุขิต มาตุคามสส ปหารํ ทาทุํ นาสกขิ, เอตถ มหลลทเถรสส โก โทโส -อิตติ อาห.

โส “อโห ญญโฐมหิ, ญตํ กิร เม อุชฌาเยน จินติตจินติตํ, กิ เม สมณภาเวน -อิตติ ตาลวณณฺเณน ฉทเทตวา ปลายิตุํ อารทโร.

[พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น]

อด นํ ทหสามเนรา อนุพนุชิตวา อาทาย สตถุ สนตีกํ อากมิสสุ.

สตถา เต ภิกขุ ทิสวา “กิ ภิกขเว อากตตถ, เอโก वो ภิกขุ ลทโร -อิตติ ปุจฉิ.

“อาม ภนเต อิมํ ทหํ อุกกณฐิตวา ปลายนตํ คเหตุวา ตุมหากํ สนตีกํ อากตมห -อิตติ.

“เอวํ กิร ภิกขุ -อิตติ.

“อาม ภนเต -อิตติ.

“กิมตถํ เต ภิกขุ เอวํ ภาริยํ กम्मํ กตํ? นนุ ตวํ อารทวิริยสส เอกสส พุทสส ปุตโต,
มาทิสส นาม พุทสส สาสเน ปพพชิตวา อตตานํ ‘โสตาปนโนติ วา
‘สททาคามีติ วา ‘อนาคามีติ วา ‘อรหติ วา วทาเปตุํ นาสกขิ, กิมตถํ เอวํ ภาริยํ กम्मมกาสี -อิตติ.

“อุกกณฐิตสมิ ภนเต -อิตติ.

“กึการณา อุกกณฐิตลสิ -อิตติ.

โส วสสาวาสิกสาฎกานํ ลททิวสโต ปฏฐาย ยาว เถรสส ตาลวณณฺเณน ปหารา สพพํ ตํ ปวตตี สตถุ อโรเจตวา
“อิมินา การณน ปลาโตสมิ ภนเต -อิตติ อาห.

[สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร]

อถ นํ สตถา “เอหิ ภิกขุ, มา จินตยิ, จิตตํ นามเตํ ทูเร โหนตฺถปิ อารมมณํ สมปฏฺฐิจฺจชาติกํ,
ราคโทสมโหพนธนา มุจฺจนตถาย วายมิตฺตํ วฏฺฏติ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“ทฺรฺงคฺมํ เอกจฺรํ

อสรฺรํ คฺหาสยํ

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนติ

โมกฺขนติ มारพฺนธนา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ทฺรฺงคฺมํ -อิตฺติ.

จิตตสส ทิ มกฺกฏสฺตตมตตกฺปิ ปุรตฺถิมาทิตฺติสาภาเคน คมนาคมนํ นาม นตฺถิ, ทูเร สนฺตฺถปิ อารมมณํ สมปฏฺฐิจฺจติ -อิตฺติ
ทฺรฺงคฺมํ นาม ชาตํ.

สตตฺถุจฺจิตฺตานิ ปน เอกโต กณฺณิกพฺพทฺธานิ เอกกฺขณฺเน อุปฺปชฺชิตฺตํ สมตถานิ นาม นตฺถิ, อุปฺปตฺติกาเล เอกกเมว จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ,
ตสฺมี นิสฺสุทฺเธ, ปุณฺ เอกกเมว อุปฺปชฺชติ -อิตฺติ เอกจฺรํ นาม ชาตํ.

จิตตสส สรฺรสนฺฐานํ วา นีลาทิตฺติกาโร วณฺณเกโท วา นตฺถิ -อิตฺติ อสรฺรํ นาม ชาตํ.

คฺหา นาม จตฺมมหาฏตคฺหา, อิทฺถจฺจ ทฺทฺยรูปํ นิสฺสาย ปวตฺตติ -อิตฺติ คฺหาสยํ นาม ชาตํ.

เย จิตฺตํ -อิตฺติ เย เกจฺจ ปุริสา วา อิตฺถิ วา คหฺภูทฺธา วา ปพฺพชิตฺตา วา อนุปฺปชฺชนกิกิเลสสส อุปฺปชฺชิตฺตํ อเทนฺตา
สตีสมโสมเสน อุปฺปนฺนิกิเลสํ ปชฺชนฺตา จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนติ สญฺญตฺตํ อวิกฺขิตฺตํ กริสฺสนติ.

โมกฺขนติ มारพฺนธนา -อิตฺติ สพฺเพ เต กิเลสพฺนธนาภาเวเน มारพฺนธนสงฺขาตา เตภูมิกวฏฺฏา มุจฺจิสฺสนติ -อิตฺติ.

เทสนาปริโยसानเ ภาคินยสงฆกรกขิตตเถโร โสตาปตฺติผลํ ปาปุณฺนิ.

อญฺญเยปิ พฺหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตา.

มหาชนสส สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

ภาคินยสงฆกรกขิตตเถรวตถุ.

๕. จิตตหตถเถรวตถุ.

“อนนวุฐิตจิตตสส -อิตติ อิมิ ฐมมเทสนัน สุตถา เขตวเน วิหรนโต จิตตหตถเถเร นาม อารพภ กเถสิ.

[เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตโต นนุฐโคณิ ปริเยสนโต อรณญิ ปวิสิตวา มชฌนติกกาเล โคนิ ทิสวา ยูเถ วิสสชเขตวา “อวสสึ อยยานัน สนติเก อาหารมตตํ ลภิสสามิ -อิตติ ชุปปิปาสาปปีโต วิหาริ ปวิสิตวา ภิกขุณฺ สนติกํ คนตวา วนทิตวา เอกมนตํ อญฺฐาสี.

ตสมิ โข ปน สมเย ภิกขุณฺ อวการปาทิยํ ภูตดาวเสสกํ ภาตํ โหติ.

เต ตํ ฉาตกปีฬิตํ ทิสวา “อิงฆ ภาตํ คเหตุวา ภูยช -อิตติ วทีสุ.

พุกกาเล จ นาม อนนกุสพยลชนํ อุปปชชติ.

โส ตโต ยาปนมตตํ คเหตุวา ภูยชิตวา ปานียํ ปวิตวา หตเถ ไรวิตวา ภิกขุ วนทิตวา

“กี ภนเต อชช อยยา นิมนตนาญฺฐานํ อคมฺสุ -อิตติ.

“นตถิ อุปาสก, ภิกขุ อิมินา ว นินาเรน นินพทํ ลภนติ -อิตติ.

[เขาบวชเป็นภิกษุ]

โส “มยฺ อญฺฐาย สมญฺฐาย รตตินทิวํ นินพทํ กम्मํ กโรนตاپิ เอวํ มธฺรพยลชนภาตํ น ลภาม,

อิมิ กิร นินพทํ ภูยชนติ, กี เม คหิกกาเวน, ภิกขุ ภวิสสามิ -อิตติ จินเตตวา ภิกขุ อุปสงกมิตวา ปพพชช ยาจิ.

อล นํ ภิกขุ “สาธ อุปาสก -อิตติ ปพพาเชสุ.

โส ลทฐปสมบโท สพพุกการิ วตตปฏิวตตํ อกาสิ.

โส พุกฐานํ อุปปนเนน ลภสกาเรน กติปาหจเจเนน ญลสิโร อโหสิ.

[เขาบวชๆ ลึกๆ ถึง ๖ ครั้ง]

ตโต จินเตสิ “กี เม ภิกขาเย จริตวา ชีวเตน, คหิ ภวิสสามิ -อิตติ.

โส วิพภมิตวา เคหํ ปาวีสิ.

ตสส เคเห กम्मํ กโรนตสส กติปาเหเนว สริริ มิลาเย.

ตโต “กี เม อิมินา ทุกเขน, สมโณ ภวิสสามิ -อิตติ จินเตตวา ปุณาคนตวา ปพพชช.

โส กติปาหํ วิตตินาเมตวา ปุน อุกกณญิตวา วิพภมิ. ปพพชิตกาเล ปน ภิกขุณฺ อุปการโก อโหสิ.

โส ปุณปี กติปาเหเนว อุกกณฐิตวา “กั เม คิหิภาเวณ, ปพพชิสสามิ -อิติ คนตวา ภิกขุ วนทิตวา ปพพชช ยาจิ.

อล นั ภิกขุ อุปการวเสน ปุณ ปพพชชยีสฺ, เอว โส ฉกขตฺตํ ปพพชิตวา อุปพพชชิต.

ตสส ภิกขุ “เอส จิตตวสีโก หุตวา วิจรติ -อิติ “จิตตหตตเถโร -อิติ นามํ กรีสฺ.

[ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก]

ตสเสวํ อปราปรํ วิจรณตสเสว, ภริยา คพภินี อโหสิ.

โส สตตเม วาเร อรณญโต กสิภณฺฑํ อาทาย เคหํ คนตวา ภณฺฑกํ ฐเปตวา “อตตโน กาสาวํ คณฺหิสสามิ -อิติ คพภํ ปาวีสิ.

ตสมิ ฆณฺ ตสส ภริยา นิปชชิตวา นิททายติ.

ตสสา นิวตถสาฎโก อปคโต. มุขโต ลาลา ปคฆรติ, นาสา ชฺชุชฺชรายติ, มุขํ วิวฏฺฏํ, ทนตํ ฆสฺติ.^๑

สา ตสส อุทฺธมาตกสรีรํ วิย อุปฺภูฐาสิ.

โส “อนิจจํ ทุกฺขํ อิหํ, อหํ เอตตํ กาลํ ปพพชิตวา อิมํ นิสสาย ภิกขุภาเว สณฺฐาตุํ นาสกฺขิ -อิติ
กาสาวโกภฺยิํ คเหตวา อุทฺเธ พนฺธนโต ว เคหา นิภขมิ.

อลสส อนนฺตรเคเห ฐิตา สสสุ ตํ ตถา คจฺจมานํ ทิสวา

“ออยํ ปฏิกกนโต อิทาเนว อรณญโต อาคจฺจนโต ว กาสาวํ อุทฺเธ พนฺธิตวา นิภขนโต วิหาราภิมฺโข คจฺจติ, กิณฺนุ โข -อิติ

เคหํ ปวิสิตวา นิททายมานํ ธีตรํ ปสฺสิตวา “โส อิมํ ทิสวา วิปปฏิสาริ หุตวา คโต -อิติ ญุตวา ธีตรํ ปทริตวา

“อุฏฺฐเหทิ กาฬกณฺณิ, สามิโก เต ตํ นิททายมานํ ทิสวา วิปปฏิสาริ หุตวา คโต, นตถิ โส อีโต ปฏฺฐาย ตฺยหํ -อิติ อาห.

“อเปหิ อเปหิ อมม, กุโต ตสส คมนํ, กติปาเหเนว ปุณ อาคมิสฺสติ -อิติ.

โสปี “อนิจจํ ทุกฺขํ -อิติ วตฺวา คจฺจนโต คจฺจนโต ว โสตาปตติผลํ ปาปุณิ.

โส คนตวา ภิกขุ วนทิตวา ปพพชช ยาจิ.

“น สกฺขิสสาม มยํ ตํ ปพพชชตฺตํ, กุโต ตฺยหํ สมณภาโว, สตถก นิสาทน ปาสาณสทิสํ ตว สีสํ -อิติ.

“ภนฺเต อิทานิ มํ ออนุกมฺปาย เอกวารํ ปพพชช -อิติ.

เต ตํ อุปการวเสน ปพพชชยีสฺ.

[บรรลู่พระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง]

โส กติปาเหเนว สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ.

เตปี ตํ আহิสฺ “อาวุโส จิตตหตถ, ตว คมนสมยํ ตวเมว ชาเนยฺยาสิ, อิมสมิ เต วาเร จิรายิตํ -อิติ.

๑ สี. ม. ย. ทนตํ ฆสฺติ -อิติ. นตถิ.

[กิลีสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]

อถกทิวสํ ภิกขุ ฌํ สมฺมูฏฐาเปสุํ “ภาริยา วติเม อาวุโส กิลีเสสา นาม,
เอวรูโป อรหตฺตูปนิสัยสมปนโน กุลปฺตโต กิลีเสสสิ อาลูลิตฺต สดต วาเร คิหิ หุตฺวา สดต วาเร ปพฺพชิตฺโต -อิตฺติ.

สดธา เตสํ กถาปวตฺตํ สุตฺวา ตํขณานูรูเปณ คมเนน ฌมมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเน นิสินฺโน
“กาย นุตฺถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนา -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต,
“เอวเมว ภิกขเว กิลีเสสา นาม ภาริยา, สเจ เอเต รุปีโน หุตฺวา กตฺถจิจิ ปกฺขิปปิตุํ สกฺกา ภาเวยฺยํ,
จกฺกวาลํ อติสมฺพารํ, พุทฺทมโลโก อตฺตินฺจโก, โอกาโส เนสํ น ภาเวยฺย,
มาทิสฺสปี นามเต ปญฺญาสมปนฺนํ ปุริสาชานนฺยํ อาโลเลนฺติ,
อวเสเสสุ กา กถา, อหฺลหิ อหฺตฺตนาหิมตฺตํ วรฺกโจรโก” กุณฺฐกุทฺทาลญฺจ นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺพพฺพชิตฺพุทฺโธ -อิตฺติ.

“กทา ภาเน -อิตฺติ.

“สุณฺนิสฺสธ ภิกขเว -อิตฺติ.

“อาม ภาเน -อิตฺติ.

“เตนหิ สุณฺนาถ -อิตฺติ อตฺตํ อหฺริ

[เรื่องบัณฑิตจบเห่]

อตีเต, พาราณสียํ พุทฺทมตฺเต รชชํ กาเรนฺเต, กุทฺทาลปญฺชิตฺโต นาม พาหิรฺกปพฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา อญฺฐ มาเส หิมวเนเต วสิตฺวา,
วสฺสารตฺตสมเย จ ภูมียา ตินฺตาย, “เคเห เม อหฺตฺตนาหิมตฺโต วรฺกโจรโก จ กุณฺฐกุทฺทาลโก จ อตฺถิ, วรฺกโจรกพิชํ มา นสฺสิ -อิตฺติ
อุปฺพพฺพชิตฺวา เอกญฺญานํ กุทฺทาเลน กสิตฺวา ตํ พิชํ วปิตฺวา วตี กตฺวา ปกฺกกาเล อหฺตฺตริตฺวา นาหิมตฺตํ พิชํ ฐเปตฺวา เสสํ ชาทิ.

โส “กิ เมทานิ เคเห, ปุณ อญฺฐมาเส ปพฺพชิสฺสามิ -อิตฺติ นิภขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา.

อิมินา ว นีหาเรน นาหิมตฺตํ วรฺกโจรญฺจ กุณฺฐกุทฺทาลญฺจ นิสฺสาย สดต วาเร คิหิ หุตฺวา สดต วาเร ปพฺพชิตฺวา
สดตเม ปน วาเร จินฺเตสิ “อหํ สดต วาเร อิมํ กุณฺฐกุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหิ หุตฺวา ปพฺพชิตฺโต, กตฺถจิจิเว นํ ฉชฺเตสฺสามิ -อิตฺติ.

โส คจฺจคตฺตํ คนฺตฺวา “ปติตฺตญฺญานํ ปสฺสนโต โอตฺตริตฺวา คณฺเหยฺยํ, ยถาสฺส ปติตฺตญฺญานํ น ปสฺสามิ ตถา นํ ฉชฺเตสฺสามิ -อิตฺติ
จินฺเตตฺวา นาหิมตฺตํ พิชํ ปีโลติกาย พนฺธิตฺวา ปีโลติกํ กุทฺทาลมฺเล พนฺธิตฺวา กุทฺทาลํ อคฺคทณฺฑเก คเหตฺวา คจฺจคตฺตํ ฐิตฺโต
อกฺขินิ นิภมิเลตฺวา อุปฺริสฺเส ติกฺขตฺตํ อวชฺชิตฺวา คจฺจคย ชิปิตฺวา นีวตฺติตฺวา โอลเถตฺวา ปติตฺตญฺญานํ อทิสฺวา
“ชิตํ เม, ชิตํ เม -อิตฺติ ติกฺขตฺตํ สทฺทมกาสิ.

ตสฺมี ขณ พาราณสี ราชา ปจฺจนฺตํ วุปฺสมตฺวา อาคนฺตฺวา นทิตฺตเร ขนฺธาวารํ นีวาเสตฺวา
นหานตฺถาย นทิตฺตมฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ.

ราชุนญจ นาม “ชิตํ เม, ชิตํ เม -อิตฺติ สทฺโท อมฺนาไป โหติ.

โส ตสส สนตีกั คนตวา “อหิ อิทานิ อมิตตมททหน กตวา ‘ชิต์ เมติ อาคโต, ตวั ปน ‘ชิต์ เม ชิต์ เมติ วิรวสิ, กิ นามेत -อิติ ปุจฉิ.

กุกุทาลปณชิตโต “ตวั พาทิเรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิต์ ปุน อชิตเมว โหติ,
มยา ปน อชมตติโก โลกโจโร ชิตโต, โส ปุน ม น ชินิสสติ, ตสเสว ชโย สาธ -อิติ วตวา อิม คามาห

“น ตั ชิต์ สาธ ชิต์ ยั ชิต์ อวชียติ
ตั โช ชิต์ สาธ ชิต์ ยั ชิต์ นาวชียติ -อิติ.”^๑

ตัมณเยว คงค์ โอลิเกนโต อาโปกลิณ นิพพตเตตวา อธิคตวิเสโส อากาเส ปลลงเกน นิสสิทิ.

ราชา มหาปุริสสส รมมกถ์ สุตวา วนทิตวา ปพพชช ยาจิตวา สทธิ พลกาเยน ปพพช.

โยชนมตตา ปริสา อโหสิ.

อโปโรปี สามนตราชา ตสส ปพพชิตภาว สุตวา “ตสส รชช คณหิสสามิ -อิติ อากนตวา ตถา สมิทธ นคร สุนญู ทิสวา
“เอวรूपิ นคร ฉชเทตวา ปพพชนโต ราชา น โอรเก ฐาเน ปพพชิสสติ, มยาปี ปพพชิตุ วฏฐติ -อิติ จินเตตวา
ตตถ คนตวา มหาปุริส ออุปสงกมิตวา ปพพชช ยาจิตวา สปริโส ปพพช.

เอเตเนว นิหาเรน สตต ราชาโน ปพพชิสสุ.

สตตโยชนโก อสสโม อโหสิ.

สตต ราชาโน โภเค ฉชเทตวา เอตตกั ชน คเหตุวา ปพพชิสสุ.

มหาปุริโส พรหมจริยวาส วสิตวา พรหมโลกูปโค อโหสิ.

สตถา อิม รมมเทสน อahrtิตวา “อหิ ภิกขเว ตทา กุกุทาลปณชิตโต อโหสิ.”^๒ กิเลสา นามเต เอว ภาริยา -อิติ อาท.

จิตตหตถเถรวัตถุ.

๑ ช. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๒ ส. ม. ย. อโหสิ.

๖. อารทวิปสสภิกขุวตถุ.

“กมุฏฐปม -อิติ อิมม ฆมมเทสนนํ สตถา สวตถึยํ วิหรนโต อารทวิปสสเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุ ๕๐๐ รูปอยู่ในไพโรสนน]

สวตถึยํ กิร ปญจสตา ภิกขุ สตถุ สนตึเก ยาว อรหตตวา กมมฏฐานํ คเหตุวา “สมณฆมมํ กริสสาม -อิติ โยชนสตมคคํ คนตวา เอกํ มหาคามํ อคมิสฺสุ.

อถ เน มนุสฺสา ทิสวา ปญญตตาสเนสุ นิสฺทาเปตวา ปณฺเฑทึ ยาคูอาทึทึ ปริวิสิตวา “กตถ ฆนเต คจจถ -อิติ ปุจฺฉิตวา,
“ยถาฆาสุกฏฐานํ -อิติ วุตเต, “ฆนเต อิมํ เตมาสํ อิเรว วสถ, มยฺปิ ตุมหากํ สนตึเก สรเณสุ ปตฺติฏฐาย สีสานิ รุกฺขิสสาม -อิติ
ยาจิตวา เตสํ อธิวาสนํ วิทิตวา “อวิทุเร ฐานเ มหนโต ว วนสนนฺโท อตถิ, เอตถ วสถ ฆนเต -อิติ วตวา อุกฺโขเชสฺสุ.

เต ภิกขุ ตํ วนสนนฺทํ ปริสึสฺสุ.

[เทวดาทำอุบายหลอนภิกขุ]

ตสมิ วนสนนฺเท อธิวตถา เทวดา “สีลวนโต อยฺยา อิมํ วนสนนฺทํ อนุปฺปตฺตา,
อยุตฺตํ โข ปน อมหากํ, อยฺเยสุ อึธ วสนเตสุ, ปุตตภาตึเก” คเหตุวา รุกฺเข อภิรุยฺห วสิตฺถํ -อิติ โอตริตวา ภูมียํ นิสฺทิตวา จินตยึสฺสุ
“อຍฺยา อิมสมิ ฐานเ อชเชกรตตี วสิตวา อทธา เสว คมิสฺสนตึ -อิติ.

ภิกขุปี ปุนทิวเส อนฺโตคาเม ปิณฺทาย จริตวา ปุน ตเมว วนสนนฺทํ อากมึสฺสุ.

เทวดา “ภิกขุสงฺฆเ สุวตนาย เภนจิ นิมนตึโต ภวิสสตี ตสมฺมา ปุน อากจจตี, อชช คมนํ น ภวิสสตี, เสว คมิสฺสนตึ มลฺลเย -อิติ
อิมินา อุปาเยน อพฺพมาสมตฺตํ ภูมียเมว อจฺฉึสฺสุ.

ตโต จินตยึสฺสุ “ภทฺนตา อิมํ เตมาสํ อิเรว มลฺลเย วสิสฺสนตึ, อิเรว โข ปน วสนเตสุ อมหากํ รุกฺเข อภิรุทิตวา นิสฺทิตฺตึปี อยุตฺตํ,
เตมาสํ ปุตตภาตึเก คเหตุวา ภูมียํ นิสฺทิตฺตึฏฐานานิปี อมหากํ ทุกฺขานิ, กิณฺจ กตวา อิเม ภิกขุ ปลาเปตฺตํ วฏฺฐตี -อิติ.

ตา เตสุ เตสุ รตตีฏฐานทิวาฏฐานเสุ เจว จงกมนโกฏฐึสฺสุ จ ฉินฺนสีสานิ กพฺนธานิ ทสฺเสตฺตํ อมนุสฺสสทฺทญจ สาเวตฺตํ อารภึสฺสุ.

ภิกขุณํ ชิปีตกาสาทโย โรคา ปวตตีสฺสุ.

เต อถญฺมญญึ “ตฺยหํ อาวุโส กิ รุกฺขตี, ตฺยหํ กิ รุกฺขตี -อิติ ปุจฺฉิตวา “มยฺหํ ชิปีตโรโค, มยฺหํ กาโส -อิติ วตวา
“อาวุโส อหํ อชช จงกมนโกฏฐึยํ ฉินฺนสีสํ อทฺทสํ, อหํ รตตีฏฐานเ กพฺนธํ อทฺทสํ, อหํ ทิวาฏฐานเ อมนุสฺสสทฺทํ อสฺโสสี,
ปรีวชเชตพฺพตฺตกมิตฺถํ ฐานํ, อมหากํ อึธ อฆาสุกํ โทตี, สตถุ สนตึเก คมิสฺสาม -อิติ.

เต นิกฺขมิตวา อนุปฺพเพน สตถุ สนตึเก คนตวา วนทิตวา เอกมฺนตํ นิสฺทึสฺสุ.

[พระศาสดาประทานอาวูธ]

ธอ เน สตุถา อาห “กั ภิกขเว ตสมั ฐาเน วสิตุํ น สกขิสสธ -อิติ.

“อาม ภนเต, อมหากั ตสมั ฐาเน วสนตานิ เอวรูปานิ เภรवारम्मณานิ อุปภูตฺถนฺติ, เตน เอวรูปั อผาสุกั โหติ,
เตน มยั ‘วชเชตพพยุตตกมิตั ฐานนฺติ ตั ฉชเชตวา ตุมหากั สนฺติกั อาคตา -อิติ.

“ภิกขเว ตตเถว ตุมหากั คนฺตุํ วฏฺฏนฺติ -อิติ.

“น สกกา ภนเต -อิติ.

“ภิกขเว ตุมहे อาวูธั อคเหตุวา คตา, อิทานิ อาวูธั คเหตุวา คจจณ -อิติ.

“กตราวูธั ภนเต -อิติ.

สตุถา “อหั โว อาวูธั ทสสามิ, มया ทินฺनावูธั คเหตุวา คจจณ -อิติ วตฺวา

“กรณียมตถกฺกุสเลน

ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจจ

สกโก อชฺช จ สฺหชฺช จ

สฺวโจ จสส มฺหุ อนฺติมานิ -อิติ

สกลั เมตตสฺสตุตฺตํ^๑ กเถตวา “ภิกขเว อิมั ตุมहे พหิ วิหารสฺส วสนนฺชโต ปฏฺฐาย สชฌมายนฺตา อนฺโตวิหารั ปวิเสยยาถ -อิติ
อฺยโยเชสิ.

เต สตุถารั วนทิตฺวา นิภขमितฺวา อนฺุพฺพเพน ตั วสนนฺชํ ปตฺวา พหิวิหारे คณสชฌมายั สชฌายมานาว วสนนฺชํ ปวิสึสุ.

[เทวดากลับได้เมตตาจิต]

สกลวสนนฺชเท เทวตา เมตตจิตฺตํ ปฏฺฐิตฺวา เตสั ปจฺจุคฺคณนั กตฺวา ปตตจิวรรปฏฺฐิคฺคณนั อापฺุจฺฉิสฺสุ, คตตสมฺพาหนั อापฺุจฺฉิสฺสุ,
เตสั ตตถ ตตถ อารกฺขั สฺสวึหิตั กรึสุ, จกฺกชฺชปนั^๒ วिय สนฺนินฺนินา อหฺสึ.

กตถจิ อมฺนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ.

เตสั ภิกฺขุณฺนั จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ.^๓

เต รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานสฺสุ นินฺนินา วิปสฺสนาย จิตฺตํ โอตಾರೆตฺวา อตฺตนิ ขยวยั ปฏฺฐเปตฺวา

“อຍั อตฺตภาโว นาม ภิกฺขชนฺตเถน อถาวรตเถน กฺุลาภาชนสทิสฺโส -อิติ วิปสฺสนั วชฺฌมยึสุ.

๑ ชฺ. พุ. ๒๕/๑๓.

๒ สึ. ปกฺกชฺชปนั.

๓ ย. อโหสิ.

[พระสัมมาสัมพุทธตรัสศาธากำขับ]

สมมาสมพุทโธ คนธกุฎิโย นิสินโนว เตสํ วิปัสสนาย อารทภาวํ ญตวา เต ภิกขุ อามนเตตวา^๑

“เอวเมว ภิกขเว, อโย อตตภาโว นาม ภิกขชนตเถน อถารตเถน กุลาธภษนสทิสเ อเว -อติ วตวา

โธภาสํ ฝริตวา โยชนสเต ฐิตูปิ เตสํ อภิมุখে นิสินโน วิย ฉพพณณรสมิโย วิสสชเชตวา ทิสสมานน รุเปน อิมํ คาธมาท

“กุมภูปมํ กายมิมํ วิทิตวา

นครูปมํ จิตตมิทํ ฤเกตวา^๒

โยเธธ มารํ ปลายูาธุเรน

ชิตถจ รกเข อนิเวสนเ สียา -อติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ กุมภูปมํ -อติ อพลพพพลตเถน อนทฐนียตาย ตาวากาลิกตเถน อิมํ เกสาทิสมุหสงฆาตํ กายํ กุมภูปมํ
กุลาธภษนสทิสเ วิทิตวา.

นครูปมํ จิตตมิทํ ฤเกตวา -อติ นคร์ นาม พหิทฐา ฤริ โหติ คมภีรปริชํ ปาการปริกชิตตํ ทวารภูฏาลกยุดตํ

อนโต สุวิภตตํ วิถิจตูกกสิงฆากุสมปนนํ อนตธาปนํ

“ตํ วิลุมปิสสาม -อติ พหิทฐา โจธา อากนตวา ปวิสิตุํ อสกโกณฑา ปพพตํ อาสชช ปฎิหตา วิย คจณนติ

เอวเมว ปณตโต กุลปุตโต อตตโน วิปัสสนาจิตตํ ฤริ นครสทิสเ กตวา ฤเกตวา นคเร ฐิตเ

เอกโตธธาธา ثنا นานปภาเรน อาธุเรน โจรคณํ วิย วิปัสสนามเยน จ อริยมคคเมเยน จ ปลายูาธุเรน

ตํ ตํ มคคชณนํ กิเลสํ ปฎิพาหนโต ตํ กิเลสमारํ โยเธธ ปทเธย -อติ อตโธ.

ชิตถจ รกเข -อติ ชิตํ อุปปาทิตํ ตรณวิปัสสนํ อวาาสสปลายอตุสปลายโภชนสปลายปुकคสปลาย ฐมมสสวนสปลายาทีน

อาเสวนโต อนตรนตธา สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต วุฏฐาย สุตฐจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกเขย.

อนิเวสนเ สียา -อติ อนาลโย ภาเวย.

ยธา นาม โยโธ สงคามสเส พลโกฏฐกํ กตวา อमितเตทสิ สทฐี ยุชณนโต ฉาโต วา ปิปาสิโต วา หุตวา

สนนาเท สติเล อาวุธเ วา ปติเต พลโกฏฐกํ ปวิสิตวา วิสสมิตวา ภูยชิตวา ปิวิตวา สนนยหิตวา อาวุธเ คเหตุวา ปุน นิภษมิตวา

ยุชณนโต ปรเสนํ มททติ อชิตํ ชินาติ ชิตํ รกชติ

โส ทิ สเจ พลโกฏฐเก เอว วิสสมนโต ตํ อสสาเทนโต อจเจยย รชชํ ปรทถคคตํ กเธย

เอวเมว ภิกขุ ปฎิลทฐเ ตรณวิปัสสนํ ปุนปุนํ สมาเป็นตี สมาเป็นชิตวา ตโต วุฏฐาย

สุทฐจิตเตน สงฆาเร สมนสนโต รกชิตุํ สกโกติ อุตตริมคคปฎิลาเถน กิเลสमारํ ชินาติ

สเจ ปน โส สมาเป็นตีเมว อสสาเทติ สุตฐจิตเตน ปุนปุนํ สงฆาเร น สมนสติ.

มคคผลปฎิเวธํ กาทุนํ สกโกติ ตสมา รกชิตพพพุดตกํ รกชนโต อนิเวสนเ สียา สมาเป็นตี นิเวสนํ กตวา ตตถ น นิเวเสย

อาลยํ น กเธย -อติ อตโธ.

๑ สเ. ม. ย. อามนเตสเ.

๒ สเ. ม. ย. ฐเปตวา.

“ตุมเห เอวํ กโรธ -อิติ เอวํ สตถา เตสํ ภิกขุณํ ฌมมํ เทเสสิ.

เทสนาวसानะ ปญจสตา ภิกขุ นิสินนฐฐาเน นิสินนา ว สห ปฐิสมภิกาทิ อรหตตํ ปตวา
ตถาคตสส สุวณณวณณํ สรริํ วณเณนตา โถเมเนตา วนทนตา ว อากจฉิสฺ -อิติ.

อารทวิปัสสกภิกขุวตถุ.

๗. ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

“อจิริ วตถุ กายโย -อติ อิมม ฆมมเทสนน สตถา สวตถุญญ วิหรนโต ปุติคตตติสสเถโร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระกายเน่า]

เอโก กิร สวตถุญญาสี กุลปุตโต สตถุ สนตเถ ฆมมกถ สุตวา สาสเน อูร ทตวา ปพพชิตโต ลทฐุปสมบโท ติสสเถโร นาม อโหสิ.

คจจนเต คจจนเต กาล, ตสส สรีเร โรโค อุตปาติ.

สาสมตติโย ปิพกา อฏฐหีส.

ตา อนุปุพเพน มุคคมตตา กายายมตตา โกลฐิมตตา อามลคมตตา เพลุมตตา หุตวา ปภิชชิส.

สกลสรริ อิททาวฉิท อโหสิ.

“ปุติคตตติสสเถโรเตวสส นาม อุตปาติ.

อถสส อปรภาเค อฏฐนิ ภิชชิส.

โส อปปฏิชคคิโย อโหสิ.

นิवासนปารุปนํ ปุพพโลहितมกขิตํ ชาลปวุสทิส อโหสิ.

สทฐิวิหริกาทโย ปฏิชคคิตุ อสโกนตตา ฉทฐยีส.

โส อนาโถ หุตวา นิปชช.

[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

พุทธานญจ นาม เทว วาเร โลกโวลอกน อวิชิต โหติ

ปจจสกเถ โลก โวลอกนตตา จกกวามมุขวภูมิต ปฏฐาย คนธกุฏิมิขญญัน กตวา โอลอกนติ

สาย โอลอกนตตา คนธกุฏิต ปฏฐาย พาทิรามิขญญัน กตวา โอลอกนติ.

ตสมิ ปน สมเย ภควโต ญาณชาลสส อนโต ปุติคตตติสสเถโร ปญญาย.

สตถา ติสสสส ภิกขุโน อรหตตสส อุปนิสสย ทิสวา “อโย สทฐิวิหริกาทโย ฉทฐิตโต, อิทานิสส มํ ฐเปตวา อญญ ปฐิสสรณ นตถิ -อติ

คนธกุฏิต นิกขमितวา วิหารจาริกํ จรมาโน วีย อคคิสาลํ คนตวา อุกขลิต ไรวิตวา อุกทํ ทตวา อุกทณ อโรเปตวา

อุทกสส ตตตภาว อากมยมาโน อคคิสาลายเมว อฏฐาสี, ตตตภาวํ ชานิตวา คนตวา ติสสภิกขุโน นิปนนมลจกโกฏฐิย คณหิ.

ตทา ภิกขุ “อเปถ ฆนเต, มย คณหิสสาม -อติ มญจกํ คเหตุวา อคคิสาลํ อานยีส.

สตถา อมพณกํ อหาราเปตวา อุนโหนกํ อาสัญจิตวา เตหิ ภิกขุหิ ตสส ปารุปนํ คาหาเปตวา

อุนโหนเคน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส สนตเถ รุทวา ตํ สรริํ อุณโททเกน เตเมตวา ตสส สรริํ ฌสิตวา นหาเปสิ.

ตสส นห่านปรีโยसानะ ปารุปนํ สุกุชิต.

อถ นํ ตํ นีวาสาเปตวา นีวตถกาสาवं อุทเกน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส คตเต อุทเก ฉินนมตเต, ตํ สุกุชิต.

โส เอกํ กาสาवं นีวาเสตวา เอกํ ปารุปีตวา สลลหุทสรริโร เอกคคจิตโต หุตวา มถจเก นีปชชิต.

สตถา ตสส อุตสึสเก รุทวา “ภิกขุ อัยํ ทว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรูปกาโร หุตวา กลิงครํ วีย ปฐวียํ สยิสสตี -อิตี วตวา อิมํ คาถมาห

“อจิริํ วตยํ กาโย

ปฐวียํ อธิเสสตี

อุทเท อเปตวิญญาโณ

นิตถํว กลิงครํ -อิตี.

[แก้อรธ]

ตถ อจิริํ วต -อิตี ภิกขุ น จีรสเสวา ยํ กาโย ปฐวียํ อธิเสสตี, อิมิสสา ปกตีสยเนน สยิตาย ปฐวียา อูปริ สยิสสตี.

อุทเท -อิตี อปวิทโธ อปคตวิญญาณตาย ตจจโณ หุตวา เสสตี -อิตี ทสเสตี.

ยถากิ? นิตถํว กลิงครํ -อิตี นีรูปกาโร นิตถกํ ภูทฐณนํ วีย.

ทพพสมการตถิกา ทิ มนุสสา อธณญํ ปวีสิตวา อุกุํ อุกุสธณฐาเนน วงกํ วงกสธณฐาเนน ฉินทิตวา ทพพสมการํ คณหนตี,
อวเสสํ ปน สุตริธจ ปุตติกถจ อสารกถจ คณฐิกษาทถจ ฉินทิตวา ตตถเว ฉทเทหนตี,
อถญเย ทพพสมการตถิกา อาคนตวา ตํ คเหตุวา อากงขนตา นาม นตถิ,
ตํ โอลเกตวา อตตโน อูปการกเมว คณหนตี, อิตริํ ปฐวีกตเมว โหตี,
ตํ ปน เตน เตน อูปาเยน มถจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปฐกํ วา กาคุํ สกกาปิ ภาเวย
อิมสมิ ปน อตตภาเว ทวตตีสาย โภทฐาเสสุ เอกโภทฐาโสปี มถจปฏิปาทกาทิวเสน วา อถญเณน วา อูปการมเชน
คยหุปโค นาม นตถิ, เกวสํ นิตถํว กลิงครํ, อัยํ กาโย อปคตวิญญาโณ กติปาหเสว ปฐวียํ เสสตี -อิตี.

[พระพุทธรเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

เทสนาวสาเน ปุติคตตติสสเถโร สห ปฐิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุณิ.

อถญเยปี พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เถโรปี อรหตตํ ปตวา ปรีนิพพายี.

สตถา ตสส สรริํกัจจํ การาเปตวา ธาตุโย คเหตุวา เจตียํ การาเปสิ.

ภิกขุ สตถารุ ปุจฉีส “ภนเต ปุติคตตติสสเถโร กุหิ นิพพตโต -อิติ.

“ปรินิพพุโต ภิกขเว -อิติ.

“ภนเต เอวรूपสส อรหตตูปนิสสยสมปนฺนสส ภิกขุโน กิการณา คตตํ ปุติกํ ชาตํ, กิการณา อฏฐินี ภินฺนานิ,
กิมสส การณํ อรหตตสส อุปนิสสยภาวํ ปตตํ -อิติ.

“ภิกขเว สพพเมตํ เอตสส อตตนา กตกมเมน นิพพตตํ -อิติ.

“กั ปน เตน ภนเต กตํ -อิติ.

“เตนหิ ภิกขเว สุณฺณถ -อิติ อตีตํ อาหริ

[บุพพกรรมของพระติสสะ]

อัย กสสปสมมาสมพุทฺธกาเล สาकुณิโก หุตฺวา พุ สกุณฺเณ วธิตฺวา อีสสรชนํ อุปฏฺฐหิ, เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกกัณฺณาติ
“วิกัณฺณาเสสา มาเรตฺวา ฐูปิตา ปุติกา ภวิสสนฺติ -อิติ

ยถา อุปฺปตฺติํ น สกโกณฺติ, ตถา เตสํ ชงฆฏฺฐินี จ ปกขฏฺฐินี จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา ฐูเปสิ.

เต ปุณฺทิวเส วิกกัณฺณาติ.

อติพฺพนํ ลทฺธกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ.

ตสส เอกทิวสํ รสโฆชนฺเ ปกฺเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺฑชาย จรฺนโต ตสส เคหทฺวารเ อฏฺฐาสี.

โส เถรํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พุ ปาณา มาริตา”, อโย จ เม เคหทฺวารเ ฐูโต, อนฺโตเคเห จ รสโฆชนํ สวิชฺชติ,
ปิณฺฑปาตมสส ทสฺสามิ -อิติ ตสส ปตตํ อาทาย ปุเรตฺวา รสปิณฺฑปาตํ ทตฺวา เถรํ ปญฺจปติฏฺฐิตฺเวน วนฺทิตฺวา

“ภนเต ตุมฺहेหิ ทิฏฺฐธมฺมสส มตถกํ ปาปุณฺเณยํ -อิติ อาห.

เถโร “เอวํ โหตุ -อิติ อนฺโมทนํ อกาสิ.

[ประมวลผลกรรม]

ภิกขเว ตทา ติสฺสสส กตกมฺวเสเนว เอตํ ติสฺสสส นิพฺพนํ,

สกุณฺณํ อฏฺฐิเกพฺนิสฺสนฺเทน ติสฺสสส คตตํ ปุติกํ ชาตํ อฏฺฐินี จ ภินฺนานิ,

ชีณาสวสส รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตตํ ปตโต -อิติ.

ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

๘. นนทโคपालกวดตุ.

“ทีโส ทิส -อติ อิมั ฆมมเทสนั สตุธา โกสลชนปะเท วิหรนโต นนทโคपालกั อารพภ กเถสิ.

[นายันทะหลบลหสิกรราชัย]

สวตถึยั กิร อนาถปิณชิกัสส คหปะติโน นนโท นาม โคपालโก โคยุดั รกขติ อทโฆ มหัทธโน มหาโฆโค.

โส กิร, ยถา เกณียั ชฎิลโล ปพพชิตเวเสน, เอวั โคपालกตเตน ราชปัลลั ปริหรนโต อตตโน กุมภัม รกขติ.

โส กาลานุกาลั ปยจโครเส อาทาย อนาถปิณชิกัสส สนตีกั อากนตวา สตุถารั ปสสตี ฆมมัส สุนาติ
อตตโน วสนนุฐานัน อากมนตถาย สตุถารั ยาจติ.

[พระศาสดาไปโปรดนายันทะ]

สตุธา ตสส ญาณปริปากั อากมยมาโน อากนตวา^๑ ตสส ปริกุกกาวั ญตวา เอกทิวสั มหาภิกขุสงขปริวุโต
จาริกั จรนโต มคคา โอกกมม ตสส วสนนุฐานานาสนเน อญญตรสมิ รุกขมุเล นิสสิ.

นนโท สตุถุ สนตีกั คนตวา^๒ วนทิตวา ปฐิสนถารั กตวา สตุถารั นิมนเตตวา

สตุตทาหุ พุทธปะมุขสส ภิกขุสงขสส ปณิถั ปยจโครสทานั อทาสิ.

สตุตเม ทิวเส สตุธา อญโมทนั กตวา ทานกถาทิเกทหิ อญปุพพิถั กเถสิ.

กถาปริโยसानะ นนทโคपालโก โสตาปะตติมเล ปติญญาย สตุถุ ปตตั คเหตุวา สตุถารั อญคจจันโต ทูริ คนตวา

“ติญญู อุปาสก -อติ นีวัตติยมาโน วนทิตวา นีวัตติ.

อถ นั เอโก ลุทธโก วิชณิตวา มาเรสิ.

[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายันทะถูกฆ่า]

ปะจจโต อากจจันตา ภิกขุ ทิสวา คนตวา สตุถารั อาหัสสุ

“นนโท ฆนเต โคपालโก ตุมหากั อีชาคตตตา มหาทานั ทตวา อญคนตวา นีวัตตนโต มาริโต,

สเจ ตุมเห นาคจจิสสธ, นาสส มรณั อภวิสส -อติ.

[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตุธา “ภิกขเว มยิ อากเตปิ อนาคเตปิ, ตสส จตสโส ทิสวา จตสโส อญทิสวา คจจันตสสาปิ มรณโต มุจจันุปาโย นาม นตถิ,

ยั ทิ เนว โจรา น เวริโน กโรนติ, ตั อิมสั สตุตทานั อญโต ปวตตัม มิจจาปะณิหิตัม จิตตเมว กโรติ -อติ วตวา อิมั คากมาห

“ทีโส ทิสั ยนตัม กยิรา

เวริ วา ปน เวรินั

๑ ม. อคนตวา.

๒ ส. ย. อากนตวา.

มิจฉาปณิหิต จิตตํ

ปาปิโย นํ ตโต กรเ -อิตติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ ทิส ทิส -อิตติ โจโร โจริ.

ทิสวา -อิตติ ปาฐเสโส.

ยนตํ กยิรา -อิตติ ยนตํ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย. พุติยปเทปี เอสเว นโย.

อิทํ วุตตํ โหติ

“เอโก เอกสส มิตตพหุภิจโร ปุตตพารเขตตวตถุคโหมทิสาทิสู อปรชมนโต ยสส อปรชมตี ตปี ตเถว อตตนิ อปรชมนตํ โจริ ทิสวา
เวรี วา ปน เกนจิทเว การณน พนธเวรี เวรี ทิสวา

อตตโน กกขพตาย ทารุณตาย ยํ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย, ปุตตพาร วา ตสส ปิเพยย เขตตาทินี วา นาสะย,

ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยย

ทสสุ อกุกสลกมมปเถสุ มิจฉาฐปิตตตา มิจฉาปณิหิต จิตตํ ปาปิโย นํ ตโต กรเ ตํ ปุริสํ ตโต การณโต ปาปตรํ กรเยย

วุตตปกาโร ทิ ทิส วา เวรี วา ทิสสส วา เวรีโน วา อิมสมิเยว อตตภาเว ทุกขํ วา อูปปาเทยย ชีวิตกขยํ วา กรเยย

อิทํ ปน อกุกสลกมมปเถสุ มิจฉาฐปิต จิตตํ ทิฏฐูปิ ฐมเม อนนยพยสนํ ปาเปตี อตตภาวสสเสสุปี จตุสุ อปาเยสุ ชีปีตวา

สีสํ อุกชิปีตุ น เทติ -อิตติ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทินี ปตตทา.

มหาชนสส สาทติกา เทสนา ซาตา.

อุปาสเคน ปน ฆวนตเร กตํ กम्मํ ภิกขุทึ น ปุจฉิตํ, ตสมา สตถาราน น กถิตํ -อิตติ.

นนทโคपालกวดถุ.

๙. โสเรยยตเถรวตถุ.

“น ตั มาตา ปิตา กยิร -อติ อิมั ฐมมเทสนั สตถา โสเรยยนคเร สมุญฺหิตุ สวตถิยั นิฏฐาเปสิ.

[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]

สมมาสมพุทเธ สวตถิยั วิหรนเต, โสเรยยนคเร โสเรยเสฏฐิปุตโต เอเกน สหายเกน สหุธิ สุขยานเก นิสิติตวา มหนเตน ปริวารเณ นทานตถาย นครา นิกุมมิ.

ตสมิ ขณ มหากจจายนตเถโร โสเรยยนคร์ ปิณฑาย ปวิสิตุกาโม พหิณคเร สงฆาญิ ปารุปติ.

เถรสส จ สุวณณวณณั สริริ.

โสเรยเสฏฐิปุตโต ตั ทิสวา จินเตสิ

“อโห วต, อัย เถโร มม ภริยา ภเวยย, มม วา ภริยาย สริรวณณเณ เอตสส สริรวณณเณ วिय ภเวยย -อติ.

ตสส จินตติมตเตเวว ปุริสลิงคั อนตรธาโย, อติถิลิงคั ปาตุโรหสิ.

โส ลชชมาโน ยานกา อโรยห ปลาโย.

ปริชโน ตั อสยชานนโต “กิเมต, กิเมต -อติ อาห.

สาปิ ตกกสิลคคั ปฏิปชช.

[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]

สหายโกปิสสา อิตอ จิตอ จ วิจิริตวาปิ นาททส.

สพเพ นหายิตวา เคห อคัมสุ

“กั เสฏฐิปุตโต -อติ วุตเต, “นหัตวา อาคโต ภวิสสตีติ มณญิมหา -อติ วทิสุ.

อถสส มาตาปิตโร ตตถ ตตถ ปริเยสิตวา อปสสนตา โรทิตวา ปริเทวิตวา “มโต ภวิสสตี -อติ มตคภตตอ อทิสุ.

[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักกสิลา]

สา เอกั ตกกสิลคามิสตถวาทิ ทิสวา ยานกั ปจจโต ปจจโต อนุพนธิ.

อถ นั มนุสสา ทิสวา “อมหากั ยานกสส ปจจโต ปจจโต อากจฉสิ, มัย ‘กสเสสา ทาริกาติ ตั น ชานาม -อติ วทิสุ.

“สามิ ตุมเห อตตโน ยานกั ปาเชถ, อหิ ปทสา คมิสสามิ -อติ คจจณตี คจจณตี องคฺคฺสิมฺพุทฺทิกั ทตวา

เอกสมิ ยานเก โอภาสั กาเรสิ.

[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]

มนุสฺสา จินตยีสฺส “ตถกสิณนคเร อมหากํ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส อาจิกฺขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสติ -อิตฺติ.

เต คนฺตวา “สามิ อมฺเหติ ตุมหากํ อิตฺถีรตฺนํ อานีตํ -อิตฺติ.

โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรุปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ.

[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]

ปุริสา ทิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตฺปุพฺพา นาม นตฺถิ.

ปุริสา ทิ ปฺรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พฺหุณี วสฺสตฺตสฺสหาสิ นิริเย ปจิตฺวา

มนุสฺสชาติ อากฺจณฺดา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนฺติ.

อานนฺตเถโรปิ กปฺปสฺตสฺสปุริตฺปารมี อริยสาวโก สํสาเร สํสรนฺโต เอกสฺมี อตฺตภาเว กมฺมารกุลเ นินฺพตฺโต

ปฺรทารกมฺมํ กตฺวา นิริเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน จุฑทสฺสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสฺส ปาทปฺริจาริกา อิตฺถิ อโหสิ,

สฺตตฺส อตฺตภาเวสุ วิชฺชุทฺธรณํ ปาปุณฺนิ.

อิตฺถิโย ปน ทานาพินิ ปุณฺณานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา “อิทํ โน ปุณฺญํ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตํ -อิตฺติ

จิตฺตํ อธิภฺรฺวทิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิลาภนฺติ.

ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิลาภนฺเตว.

ออยฺยจฺ เสฏฺฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมฺสฺมีเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏฺฐิลาภิ.

[นางคลอดบุตร]

ตถกสิลาโย เสฏฺฐิปุตฺเตน สพฺธิ สํวสมนฺวาย ปนฺสสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติภฺรฺวทิสฺสิ.

สา ทสฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล อปรฺปิ ปุตฺตํ ปฏฺฐิลาภิ.

เอวมฺสฺสา “กุจฺฉิยํ วุตฺถา เทว ปุตฺตา อเหสุ, โสเรยฺยนคเร ตํ ปฏฺฐิจฺจ นินฺพตฺตา เทวติ จตฺตาโร ปุตฺตา อเหสุ.

[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]

ตสฺมี กाले โสเรยฺยนคโรโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต โส ปยฺยจฺหิ สกฺกฺสฺเตหิ ตถกสิลํ คนฺตวา สุขฺยานเก นิสฺสินฺโน

นคฺรํ ปาวิสฺสิ.

อถ นํ सा อุปรฺิปาสาทฺเตเล วาตฺปานํ วิวริตฺวา อนฺตรวิถิํ โอลอภยมาณา จิตฺตา ทิสฺวา ตํ สยฺชานิตฺวา

ทาสี เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตฺเต นิสฺสีทาเปตฺวา มหฺนตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ.

อถ นํ โส อาท “ภทฺเท ตวํ อิตฺโต ปุพฺเพ อมฺเหติ น ทิภฺรฺวปุพฺพา, อถ จ ปน โน มหฺนตํ สกฺการํ กโรสิ, ชานาสี ตวํ อมฺเห -อิตฺติ.

“อาม สามิ, ชานามิ, นนุ ตุมเห โสเรยยนครวาสีเน -อติ.

“อาม ภาทเท -อติ.

สา มาตาปิตฺตนถจ ภริยาย จ ปุตฺตานถจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ.

อิตโร “อาม ภาทเท, อโรคา -อติ วตฺวา “อมม ชานาสี ตวํ เอเต -อติ อาห.

“อาม สามิ, ชานามิ, เตสํ เอโก ปุตฺโต อตฺถิ, โส กหํ -อติ.

“ภาทเท เอตํ มา กเถสิ, มยํ เตน สหุธิ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสิติตฺวา นหายิตุํ นิกฺขนตา, เนวสส คตี ชานาม,
อิตโร จิตฺโต จ วิจฺจิตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปิตฺตุนํ อารอยิมหา, เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจจํ กรีสฺสุ -อติ.

“อหํ โส สามิ -อติ.

“อเปหิ ภาทเท, ก็ กเถสิ, มยหํ สหายโก เทวกุมารो วिय โสภติ, เอโส ปุริโส -อติ.

“โหตุ สามิ, อหํ โส -อติ.

อถ นํ “อิหํ ก็ นาม -อติ.

“ตํทิวสนเต อโย มหากจฺจายนตเถโร ทิฏฺฐุ -อติ.

“อาม ทิฏฺฐุ -อติ.

“อหํ ออยยํ มหากจฺจายนตเถโร โอลเถตฺวา

‘อโห วต อยํ วา เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, เอตสฺส วา สรฺรฺวณฺโณ วिय มม ภริยาย สรฺรฺวณฺโณ ภเวยฺยาติ จินฺเตสฺ,
จินฺติตกฺขณฺเวยว ปุริสลิงคํ อนฺตรธาเย, อิตถิลิงคํ ปาตุภาวิ,

อถาหํ ลชฺชชาย กสฺสจิจิ วตฺตุํ อสกกฺกณฺฑิตฺวา ตโต ปลายิตฺวา อีชาคตา สามิ -อติ.

“อโห เต ภาริยํ กम्मํ กตํ, กสฺมา มยหํ นาจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ชมาปีโต -อติ.

“น ชมาปีโต สามิ, ชานาสี ปน ตวํ ‘กหํ เถโร -อติ.

“อิมเมว นครํ อุปนีสาย วิหฺรติ -อติ.

“สเจ ปิณฺฑาย จรฺนฺโต อีชาคจฺเจยฺย, อหํ มม อยฺยสฺส ภิกฺขาหารํ ทเทยฺยามิ -อติ.

“เตนหิ สีสํ สกฺการํ กโรหิ, อมฺหากํ ออยฺย ชมาเปสฺสาม -อติ.

[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]

โส เถรสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน “ภนฺเต เสว มยหํ ภิกฺขํ คณฺหถ -อติ อาห.

“นनु ตวํ เสฏฺฐิปปุตฺต อากนฺตุโกสิ -อติ.

“ภนฺเต มา อมหากั อาคนฺตฺกภาวํ ปุจฺฉณ, เสว เม ภิกฺขุ คณฺหถ -อิติ.

เถโร อธิวาเสสิ.

เคเหปี เถรสฺส มหาสกฺกาโร ปฏฺยตฺโต.

เถโร ปุณฺทิวเส ตํ เคหทวารํ อคฺมาสิ.

ถนํ นิสฺสทาเปตฺวา ปณฺเฑน อาหาเรณ ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตฺโต ตํ อิตฺถิ คเหตฺวา เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปฺชชาเปตฺวา

“ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมถ -อิติ อาห.

“กิเมตํ -อิติ

“ออยฺ ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลฺเกตฺวา เอวํ นาม จินฺเตสิ,

ถสฺส ปุริสสิงคํ อนุตฺตรชาโย, อิตฺถิลิงคํ ปาตุภฺว, ขมถ ภนฺเต -อิติ.

“เตนฺหิ อุกฺกฺฐนฺถ, ขมามิ โว อหํ -อิติ.

[เขากลั้บเพศเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]

เถเรณ “ขมามิ -อิติ วุตฺตมตฺเตเยว, อิตฺถิลิงคํ อนุตฺตรชาโย. ปุริสสิงคํ ปาตุภฺว.

ปุริสสิงเค ปาตุภฺตมตฺเตเยว, ตํ ตกฺกสฺลยา เสฏฺฐิปุตฺโต อาห

“สมฺม สหายก อิเม เทว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺตตฺตา มํ ปฏฺิจฺจ นิพฺพตฺตตฺตา อุกฺกนฺนํปิ โน ปุตฺตาเอว,

อิเธว วสฺสสาม, มา อุกฺกณฺฐิ -อิติ.

“สมฺม อหํ ‘เอเกน อตฺตภาเวณ ปฐฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุณฺ อิตฺถิภาวํ ปตฺวา ปุณฺ ปุริโส ชาโตติ วิปการปตฺโต

ปฐฺมํ มํ ปฏฺิจฺจ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, อิทานิ เม กุจฺฉิตฺเต เทว นิกฺขนฺตา -

‘สฺวหา เอเกนตฺตภาเวณ วิปการํ ปตฺวา ปุณฺ เคเว วสฺสสามิตฺติ สณฺณํ มา กริ, อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ,

อิเม เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, อิเมสุ มา ปมฺชฺชิ -อิติ วตฺวา ปุตฺเต ปรีจุมฺพิตฺวา ปรีมฺชฺชิตฺวา ปิตุํ นิยฺยาเทตฺวา

นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชิ.

เถโรปี ตํ ปพฺพาเซตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวาว จาริกถฺจรมานो อนุกฺกเมณ สวตฺถิ อคฺมาสิ.

ตสฺส “โสเรยยตเถโร -อิติ นามํ อโหสิ.

ชนปทฺวาสิโน ตํ ปวตฺตี ญตฺวา สงฺขุมิตฺวา โกตฺุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กิร ภนฺเต -อิติ.

“อามาวุโส -อิติ.

“ภนฺเต เอวรूपิ การณํ นาม โหติ, ตุมฺหากํ กิร กุจฺฉิยํ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺิจฺจ เทว ชาตา,

เตสํ โว กตฺเรสุ พลวสิเนโห โหติ -อิติ.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปตฺตา.

เทศนา มหาชนสุส สาทถิกา ซาตาติ.

โสเรยยตเถรวตฺถุ.

จิตฺตวคฺคควณฺณา นิฏฐิตา.

ตติโย วคฺโค.
